

MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA
PREVENTIVA EFECTUADA AL CARRER BERENGUER
DE PALOU 50-52

DISTRICTE DE SANT ANDREU.
BARCELONA (BARCELONÈS)

(Codi Servei d'Arqueologia Barcelona 104/17)

Número d'expedient Generalitat Catalunya i dates intervenció:

R/N 470 K121 NB2017/1-20884. Del 2 al 31 octubre de 2017 (anul·lat)
R/N 470 K121 NB2017/2-21053. Del 23 d'octubre al 31 de novembre de 2017
R/N 470 K121 NB2018/1-22039. Del 23 de maig al 8 de juny de 2018
R/N 470 K121 NB2018/2-22122. De l'11 al 29 de juny de 2018

Arqueòlegs/es director/es de la intervenció:

**JOSE M. ESPEJO BLANCO
VANESA TRIAY OLIVES
NOEMÍ NEBOT PICH**

Gestió de la intervenció:

ATICS SL

Mataró, juliol 2018

ÍNDEX DE CONTINGUTS.

1	FITXA TÈCNICA.....	5
2	INTRODUCCIÓ.....	6
3	MARC GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC DEL JACIMENT	7
3.1	Situació del jaciment.....	7
3.2	Context geològic.....	7
3.3	Context geogràfic.....	8
4	CONTEXT HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC.....	11
4.1	Context històric.....	11
4.2	Intervencions prèvies.....	13
4.3	Bronze final a Catalunya (c. 1300-650 cal ANE).....	19
4.3.1	Catalunya dins el context del Bronze final	19
4.3.2	El Bronze final al Pla de Barcelona.....	23
5	MOTIVACIONS I OBJECTIU DE LA INTERVENCIÓ.....	26
6	METODOLOGIA.....	28
7	DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS REALITZATS.....	29
8	CONCLUSIONS.....	41
9	BIBLIOGRAFIA.....	46

ANNEX 1. FITXES UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES

ANNEX 2. INVENTARI DE MATERIAL

ANNEX 3. DIBUIX DE MATERIAL

ANNEX 4. DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

ANNEX 5. DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

1 FITXA TÈCNICA.

NOM DE LA INTERVENCIÓ	Carrer Berenguer de Palou 50-52 Codi Servei d'Arqueologia Barcelona 104/17
UBICACIÓ	Districte de Sant Andreu Barcelona
COORDENADES UTM (ETRS-89)	X: 432522.5 Y: 4586012.5 Z: 22.00 metres snm
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i/o excavació
DATES D'INTERVENCIÓ	Del 23 d'octubre al 31 de novembre de 2017 Del 23 de maig al 8 de juny de 2018 De l'11 al 29 de juny de 2018
PROMOTOR	TRAGSA
EQUIP TÈCNIC	Direcció: Jose M. Espejo Blanco, Vanesa Triay Olives i Noemí Nebot Pich

2 INTRODUCCIÓ.

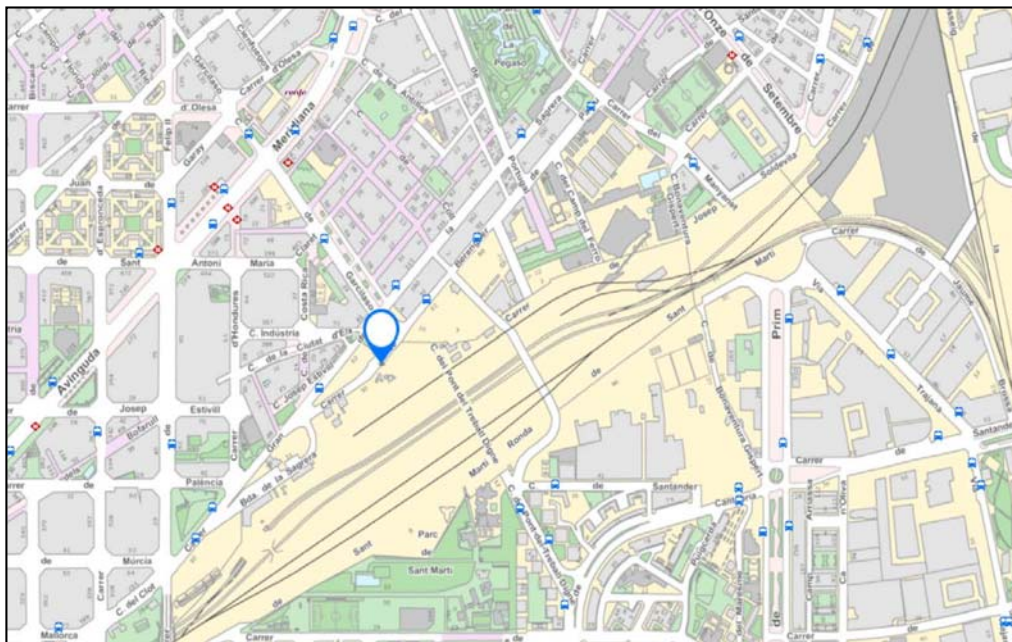
La present memòria arqueològica recull els resultats obtinguts de la intervenció arqueològica preventiva portada a terme al carrer de Berenguer de Palou 50-52 de Barcelona en el marc del projecte de l'execució de les obres de desviament provisional del col·lector del carrer de Josep Soldevila, per l'alliberament de la FR.03 PAU1 Sector Entorn Sagrera, districte de Sant Andreu. Les obres s'han portat a terme en dues fases d'execució amb una primera realitzada entre els dies 14 i 21 de novembre de 2017 i una segona entre els dies 24 de maig i el 14 de juny de 2018. L'obra ha estat promoguda per TRAGSA.

La direcció arqueològica d'aquesta intervenció (codi 104/17) ha estat assumida per l'arqueòleg Jose M. Espejo Blanco i les arqueòlogues Vanesa Triay Olives i Noemí Nebot Pich de l'empresa d'arqueologia ATICS S. L. Gestió i Difusió del Patrimoni Arqueològic i amb la supervisió del Servei d'Arqueologia de l'Ajuntament de Barcelona.

3 MARC GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC DEL JACIMENT

3.1 Situació del jaciment.

La intervenció es troba dins de l'entramat urbanístic Es tracta d'una zona del Districte de Sant Andreu, al barri de La Sagrera, un indret amb terrenys quaternaris.

3.2 Context geològic.

L'estructura geològica del Pla de Barcelona presenta per un costat els materials paleozoics que defineixen la serra de Collserola. Aquesta està formada per pissarres les quals s'assenten damunt d'un basament granític que aflora en algunes zones d'Horta i del Guinardó i que domina a la serra de Marina. Al costat del Vallès, cap a Montcada i Olorda, la serralada presenta formacions de calcàries devòniques que són objecte d'explotació per empreses cimeres.

Els materials del Secundari venen definits per les calisses dolmòtiques, gresos i argiles vermelles que trobem als turons de la zona nord-est del Pla. En el Terciari, predominen les formacions miocèniques i pliocèniques que es van sedimentar amb la transgressió marina del terciari superior, es tracta de la intercalació de margues blaves i gresos vermell-gris¹. A la part baixa del Pla trobem una sèrie d'elevacions amb una orientació nordest-sudoest produïdes a partir del plegament de les formacions pliomocèniques a conseqüència de la falla que va afectar a la costa (Mons Taber, Puig de les Fàlzies...). Damunt d'aquest substrat s'assenta el material quaternari del qual s'han diferenciat dues unitats²:

¹PALET, J.M. 1994, pàg.46-47.

²SOLÉ, L. 1963.

La plataforma superior s'inicia des del peu de la Serralada del Tibidabo i baixa fins al mar. Aquesta, que està molt afectada per l'acció dels torrents, és on s'assenta la ciutat, sobre tot el sector antic. En el substrat presenta argiles i sorres grogues pliocèniques damunt de les quals trobem els derrubis quaternaris molt potents, graves anguloses dins d'una matriu d'argiles vermelles que provenen de la zona del Tibidabo per aportacions torrencials.

La plataforma baixa va del graó o talús erosiu de 20/30m de desnivell fins a la línia de costa. Està constituït per la formació de les terrasses i deltes dels rius Llobregat i Besòs.

L'acció sedimentària de la plataforma presenta una sèrie de característiques que ha permès definir-la com un procés cíclic. Sembla que allà on l'efecte dels torrents no ha estat tan violent, es poden diferenciar tres nivells que es superposen quasi sempre en el mateix ordre i que es repeteix cíclicament unes tres vegades, és per aquest motiu que se'l coneix com "tricycle". Aquests nivells son de baix a dalt³:

Argiles vermelles de procedència col·luvial i que seria la conseqüència d'un sòl format en condicions de clima semblant al de les regions tropicals humides, es a dir, una fase humida i una altra de seca.

Llims groguencs d'origen eòlic, loess, i que sembla que es formarien amb un clima sec i fred.

Per últim, trobem el torturà, aquestes crostes calcàries s'haurien format en períodes de transició entre els dos climes anteriors, és a dir, més humit que durant el loess perquè hi hagués circulació de carbonat càlcic, però més càlid que el primer nivell, per tal que s'evaporés l'aigua.

En aquest nivells anirien incidint els diferents torrents i rieres, encaixant-se i produint formacions al·luvials i col·luvials de llims i argiles poc consolidades, la qual cosa explicaria l'aparició esporàdica de llengües de còdols i graves que trenca aquest cicle.

3.3 Context geogràfic.

El lloc de la intervenció s'ubica al Pla de Barcelona, una de les unitats morfològiques que configuren el territori, anomenat Barcelonès, que s'estén des de la costa mediterrània la Serralada Litoral, concretament entre el tram de la serra de Collserola i els estrets de Martorell i de Montcada, per on els rius Llobregat i Besòs respectivament van asortir a la mar amb la formació dels seus deltes. D'aquesta manera el territori presenta dos elements morfològics clars: la serra de Collserola i la plana.

La Serra de Collserola, horst compost per granits i esquistos, presenta unes altituds molt moderades, entre els 300 i 500 metres, destacant el Tibidabo que arriba als 512m. Al nord, aquesta carena comença sobre el riu Besòs amb el turó d'en Manyoses (210m) i al sud-oest destaca el puig de Sant Pere Màrtir com a darrera elevació (399m). La carena presenta diversos passos de muntanya que possiblement han servit de vies de comunicació al llarg de la història. És el cas del Collserola, entre el Tibidabo i el turó de Santa Maria; el

³SOLÉ, L. 1963, pàg.29-31.

Portell de Valldaura a la capçalera d'aquesta vall; el Forat del Vent i el coll de la Ventosa prop del turó Blau; i el coll de Vallvidrera a la capçalera de la riera Blanca⁴.

El Pla de Barcelona es troba obert al mar i limitat per la Serralada Litoral i al sud per la falla que segueix des de Garraf i el turó de Montjuïc (que és el punt més elevat, 173m) fins al turó de Montgat, més enllà del Besòs. Aquesta falla és visible a través de l'esglaó, d'uns vint metres, que sembla separar l'eixample de la ciutat vella i que es documenta en la morfologia urbana: la baixada de Jonqueres, la Via Laietana i els carrers de les Moles, d'Astruc, de Jovellanos.

Arran d'aquest esglaó s'ha dividit la plana en dos sectors:

Plana alta: va des de la Serralada fins aquest esglaó, la qual es caracteritza per una cota de 20m s.n.m. i amb una pendent del 4%. Aquesta està formada per el sòcol paleozoic damunt del qual, l'acció de les distintes rieres, han aportat materials detrítics diversos.

Plana baixa: aquesta s'estén des de l'esglaó fins a la costa i presenta un escassíssim pendent (0,35%). La seva formació és de caràcter al·luvial, materials aportats per les rieres, les corrents marines i sobretot per l'acció dels rius Besòs i Llobregat, amb la formació de les seves planes deltaïques. En aquesta zona es formarien els estanys i aiguamolls tan típics de la costa mediterrània que, a mida que la línia de costa avancés, anirien desapareixent.

L'acció antròpica també hauria contribuït amb la dessecació d'aquests elements. Alguns d'aquests estanys han estat documentats en èpoques més recents dins de la història, com són els casos de la Llavineria a la zona de Sant Martí, el de Banyols als passeigs de Sant Joan i Lluís Companys, l'estany del Port o el del Cagalell que es situa per la zona de Sant Pau.

En aquesta plana es distingeixen petits turons arran de mar que tenen el seu origen en els plegaments de dipòsits marins del miocè i el pliocè⁵. És en el cas de la muntanya de Montjuïc, del turó dels Ollers, del sector dels carrers d'Escudellers i Nou de Sant Francesc, de les Falzies on es localitza l'antiga Llotja i del Tàber, on s'assentava la ciutat romana. El constant progrés de la línia de costa degut a l'aportació dels arrossegaments del Besòs i al corrent marí tangencial a la costa que aporta terres del Maresme, van contribuir al reblliment d'estanys i aiguamolls i van anar encerclant aquests turons, passant a formar part de la terra ferma.

Pel que fa a la xarxa hidrogràfica d'aquesta zona podem assenyalar que respon a les típiques característiques d'una xarxa mediterrània. Per un costat tenim els dos rius que delimiten el Pla: el Besòs i el Llobregat. Aquests són rius de caràcter extra local, ja que un neix a la zona del Prepirineu (el Llobregat) i l'altre a la serralada Prelitoral, no obstant tots dos desemboquen a la costa barcelonina després de travessar les serralades litorals. La seva principal característica és que el seu règim fluvial és irregular, amb fortes avingudes, depenent en gran mesura de les condicions climàtiques⁶. Aquest tret és també el que defineix l'altre element de la xarxa hidrogràfica: les rieres.

⁴PALET, J.M. 1994.

⁵PALET, J.M. 1994; SOLÉ, L. 1963; DDAA, 1984.

⁶ PALET, J.M. 1994.

Aquestes són de caràcter torrencial, neixen al costat marítim de la Serralada Litoral i davallen pel pla lleugerament inclinat. Els seus cursos erosionen el substrat geològic del pla formant torrenteres i contribuint a la creació d'un paisatge ple d'ondulacions i valls. Amb les seves crescudes aquests torrents arrastren tot tipus de materials detrítics.

En funció de la seva orientació s'han dividit en tres sectors:

Sector central: el qual recollia les aigües del vessant del Tibidabo i conformaven la riera de Vallcarca i la riera de Sant Joan que baixaven per la zona de Gràcia i per l'actual passeig de Sant Joan; la riera de Sant Gervasi i Sant Miquel que baixaven per l'actual Passeig de Gràcia entrava a ciutat pel Portal de l'Àngel, plaça del Pi i desembocava al mar pel carrer dels Còdols i posteriorment sembla ser que es va desviar per fora de la tercera muralla i aniria a desembocar al Cagalell per evitar les riuades; per Vallvidrera baixarien els torrents que més endavant configuraven la riera de Magòria o de Mogoria, que desembocava al Cagalell i que sembla que el seu curs coincidiria amb l'actual traçat que dibuixa el paral·lel; en aquesta zona també hi trobem la riera de Valldonzella que neix a la zona de Sarrià; cap l'est trobem els torrents de la Guineu, el del Pecat, el d'en Mariner i el Bogatell que desembocarien directament a la mar.

Sector sud-oest: són els torrents que porten les aigües cap la zona sud-oest de Montjuïc del qual destaquen dos torrents: Torrent Gornal, que neix a la zona de Sant Pere Màrtir, i desemboca a la mar ja dins de l'Hospitalet de Llobregat; i la riera Blanca que neix de la unió de diversos torrents i rieres procedents del Mont d'Òssa, fa de límit entre aquest municipi i Barcelona.

Sector nord: el componen els torrents que desemboquen al Besòs, que han contribuït en la creació del delta d'aquests riu, i la riera d'Horta que comparteix desembocadura amb el Besòs.

Totes aquestes rieres han estat objecte d'adequacions, desviaments, canalitzacions, etc..., per tal de millorar i ampliar l'espai urbà al llarg de la història. Les diverses muralles van anar fent de dic per aquestes rieres. No obstant, en època de Pere III, al segle XIV, es van desviar les aigües de la riera de Magòria molt abans d'entrar a ciutat, ja que els aiguats envaïen el carrer Hospital i penetraven a ciutat pel tram dels carrers que es coneixen com a Riera Alta i Riera Baixa. Ja en el segle XVIII, aquesta riera es va desviar cap el sector del Port, al sud de Montjuïc⁷. Aquesta acció es repetirà en diversos sectors de la ciutat, amb altres canalitzacions i desviaments.

Geològicament hi ha una unitat quaternària (pleistocè i holocè) que cobreix una de terciària. D'època quaternària a l'holocè, on es localitza l'activitat antròpica, es registren nivells d'argila, sorres i graves d'origen torrencial i col·luvial, a part dels estrats superiors que és on es registrava la major presència de restes arqueològiques d'època contemporània i moderna.

⁷ PALET, J.M. 1994.

4 CONTEXT HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC.

4.1 Context històric.

Els orígens de la ciutat de Barcelona se situen al Mont Tàber, molt a prop del mar i dominat al sud pel promontori de Montjuïc, que facilita la defensa del seu litoral. Ben aviat, però, els límits s'anaren expandint pel pla, on només s'aixequen, cap al nord, els turons de Monterols, el Putget, la Creueta, el Carmel, la Muntanya Pelada i el turó de la Peira.

Des del punt de vista urbanístic, podem diferenciar tres zones dins la ciutat. Prop del mar i dominat al sud pel gran promontori de Montjuïc hi ha el nucli antic, que resta emmurallat fins la desaparició de les muralles, a mitjans del segle XIX. Aquest espai inclou d'una banda, un nucli central conegut com a barri gòtic que correspon, *lato sensu*, a la primitiva ciutat romana. Al seu voltant hi trobem tot un seguit de petites viles que es van formar en època medieval, dins el perímetre de les muralles aixecades al segle XIII. Aquestes viles noves són els actuals barris coneguts amb els noms de les esglésies que els centralitzen: del Pi, de Santa Anna, de Sant Pere, de Santa Maria del Mar i de la Mercè. Els darrers sectors del nucli antic de la ciutat, és a dir, la Rambla i el Raval, començaren a ser urbanitzats quan quedaren inclosos dins el tercer recinte fortificat de la ciutat que es bastí al llarg de la segona meitat del segle XIV.

En segon lloc tenim tot un seguit de pobles que neixen entorn de la ciutat, i que n'acabaran formant part a finals del segle XIX. Per últim hi trobem l'Eixample, una àmplia zona quadrículada, de carrers amples, planificada a la segona meitat del segle XIX, seguint el Pla d'Ildefons Cerdà, quan ja s'havien enderrocat les muralles que impedièren el creixement urbanístic de Barcelona.

La intervenció s'ha desenvolupat dins del districte de Sant Andreu, en el barri de la Sagrera. El territori de la Sagrera pertanyia a l'antic municipi de Sant Martí de Provençals. La Sagrera era l'espai sagrat que hi havia entorn de les capelles consagrades, dins del qual es construïen cellers o depòsits per a guardar vins i sitges per als cereals. En aquest cas es tractava de la Sagrera de la capella de Sant Martí de Provençals, que ara queda situada en el barri del mateix nom, dins del districte de Sant Martí.

Al segle XI les Assemblees de Pau i Treva van institucionalitzar aquestes sagreres com un espai "sagrat" al voltant de les esglésies que, com a norma general, abraçava un radi de "trenta passos", zona de protecció de la violència feudal de l'època. D'aquesta manera, el nom del barri de "la Sagrera" prové de l'espai sagrat de trenta passos que rodejava l'església parroquial de Sant Martí de Provençals i que no podia ser violat pels poders civils. L'antic nucli al voltant d'aquesta església parroquial, format per un grup de masies, rebia el nom de "la Sagrera", però el creixement del nucli de cases existent al llarg de la carretera de Ribes entre el Rec Comtal i la riera Horta, va fer perdre importància a l'antic nucli rural i passés a ser designat amb el nom de Fons de Sant Martí i que el nucli de la carretera heretés el nom de "la Sagrera". Estos dos nuclis van ser separats per la línia del ferrocarril de Girona, i posteriorment, encara, per la gran estació de mercaderies de la Sagrera, a inicis del segle XX.

La Sagrera va pertànyer al municipi de Sant Martí de Provençals fins a l'annexió a Barcelona dels pobles del seu voltant l'any 1897. En efecte, aqueix any es va firmar el Decret d'Agregació que va incorporar Sant Andreu de Palomar i altres pobles del pla de Barcelona (Gràcia, Sants, Les Corts, Horta, Sant Martí, Sant Gervasi de Cassoles, posteriorment Sarrià) a la capital. Aquest decret va ser ratificat pel Tribunal d'Assumptes

Contenciosos i Administratius, que va acordar, el 21 de febrer de 1902, no acceptar la desagregació de Barcelona, la qual cosa va convertir el poble en el seu novè Districte. Posteriorment l'antic terme municipal va ser quarterat i repartit entre els Districtes d'Horta-Guinardó, Sant Martí, Nou Barris i el propi de Sant Andreu, amb l'afegit d'una part de Sant Martí de Provençals: la Sagrera. Actualment la Sagrera és un dels set barris que integren el Districte de Sant Andreu; amb una superfície de 0,97 km² i una població de 30.000 habitants.

L'increment de la població a principis de la baixa edat mitjana s'atribueix a la construcció del Rec Comtal gràcies al qual es van construir diversos molins i masies aprofitant aquest curs fluvial. Un document de 1046 ja parla d'unes cases amb una torre a prop de Sant Martí. El nucli de població es va centrar en l'església de Sant Martí de Provençals, que en 1502 va deixar de dependre de Sant Andreu de Palomar per a afiliar-se a l'església de Santa Maria del Mar de Barcelona. Una despoblació de mitjan del segle XIV és patent en un cens que va registrar per a aquesta parròquia només 17 "focs". A finals del segle XV l'església va ser reedificada, primerament en estil gòtic tardà. L'obra no es va completar fins el 1688, ja amb traços barrocs i una comunitat d'habitants recobrada. És al voltant dels segles XVI i XVII que s'edifiquen algunes construccions en l'àrea de la Sagrera. En el XVII va sorgir el nucli del Clot de la Mel, o Clot, que en el segle següent ja era el principal i va ser on es va situar la seu de l'Ajuntament.

Aquestes poblacions, situades en el pla amb terres fèrtils, tenien en l'agricultura la seva principal activitat econòmica. El regadiu li arribava a través del Rec Comtal, construït pel comte Mir en el segle X per a proveir d'aigua a la ciutat de Barcelona. Se sap que la *Barcino* romana s'abastia d'aigua per dos canals. L'un procedia de la serra de Collserola i l'altre, del Besòs, prop de Montcada. I es creu que la sèquia Comtal no era sinó una reconstrucció d'aquella via d'aigua romana. La primera referència és del 992 i l'expressió Rec Comtal apareix ja en un document del 1076, en època de Ramon Berenguer I. El canal derivava l'aigua des d'una presa en el Besòs situada a Montcada. En el segle XIII l'aigua del Rec s'utilitzaria per a ampliar el regadiu entre el seu traçat i el mar, en la zona de "Hort i vinyet de Barcelona" (que s'estenia des de la riera d'Horta fins a les muralles de Barcelona), en relació amb el creixement de la població i la demanda de productes alimentaris per a la ciutat dinàmica en que s'havia convertit Barcelona. A finals de l'Edat mitjana hi havia ja al llarg del Rec (entre els 15 quilòmetres que separen el Reixegó de Montcada, on es captava l'aigua del Besòs, i la seva desembocadura en el mar, prop de l'actual estació de França) onze molins fariners i tres de draps (molins drapers). Aquestes activitats eren una important font d'ingressos dels comtes perquè per a moldre el gra s'havia de pagar un impost. Quant al regadiu, en el segle XV hi havia un centenar de piques.

El Rec Comtal va ser, doncs, un dels principals motors econòmics, tant per a Barcelona com per als altres municipis que travessava. La sèquia, entrava al pla de Barcelona pel coll de Finestrelles, creuant les fèrtils terres de Sant Andreu de Palomar i Sant Martí de Provençals i entrava a Barcelona per la zona antigament coneguda com la Vilanova dels Arcs, molt poblada d'indústries relacionades amb el treball tèxtil en l'actual barri de Sant Pere. Ja a Barcelona, el Rec recorria els actuals carrers del Rec Comtal, Basses de Sant Pere, Sèquia, plaça de Sant Agustí, Tantarantana, Blanqueria i Rec. No obstant, a poc a poc, el Rec Comtal va començar a perdre importància a mesura que avançava el creixement urbanístic de la ciutat. A més, cal tindre en compte que el creixement demogràfic i industrial de Barcelona en el segle XVIII va multiplicar la necessitat d'aigua fins nivells desconeguts. Ja des d'època medieval, els assaonadors i la resta d'artesans del tèxtil usaven per a les seves labors l'aigua procedent del Rec. Per això, la zona de Sant Pere de les Puelles i Portal Nou es van convertir en àrea industrial d'aquest sector,

perquè el canal entrava en la ciutat per aquets barris (DDAA, 1992, 1995; MARTÍN, 1999).

4.2 Intervencions prèvies.

Respecte les intervencions arqueològiques desenvolupades a la zona, aquestes s'han multiplicat exponencialment arran de les obres de la macroestació de l'AVE, el nou corredor ferroviari cobert per un parc de Sant Andreu i el centre econòmic i residencial de la Sagrera (tot això a cavall entre els districtes de Sant Andreu i Sant Martí de Provençals) que s'estan portant a terme des dels últims anys. A manera de resum, les troballes més significatives han estat les següents.

La presència del **Rec Comtal** s'ha documentat en les zones pròximes al solar on s'ha portat a terme la present intervenció:

Entre el carrer del Pont de Sant Martí i el carrer del Pont del Treball es va documentar en el 2006 al carrer Ciutat d'Elx, 12-16, un tram del Rec ja adscrit a una fase contemporània (s. XVIII-XIX) que seguia, no obstant això, el traçat original. En aquest cas, la intervenció arqueològica es basà en la retirada de les capes de reblliment i neteja de les estructures descobertes, sense excavació d'estrats arqueològics que permetessin obtenir una cronologia absoluta. Així les diferents fases únicament van ser establertes en funció de les relacions existents entre les diferents estructures documentades, així com per l'estudi de la documentació relativa a aquesta finca. No obstant això, es va poder constatar que la totalitat dels elements arquitectònics documentats en aquesta intervenció presentaven una cronologia del segle XVIII i XIX. Aquesta manca total d'indicis antròpics anteriors a aquestes dates, juntament amb el fet que fins aquell moment el Rec Comtal havia estat principalment un canal de regadiu i font d'energia hidràulica, portà a creure que probablement en aquest tram aquesta infraestructura estaria formada, amb anterioritat al segle XVIII, per un canal excavat al subsòl, sense cap tipus d'element constructiu. Ja del segle XVIII es documentà la part inferior de la paret de contenció est del Rec Comtal formada per pedres i totxos lligats amb morter blanc/gris. D'altra banda, es documentaren una sèrie d'estructures pertanyents a la fàbrica farinera «La Confianza» edificada en el 1877. Aquesta ocupà inicialment només la part del solar que dona al carrer de la Sagrera; és per aquest motiu que no es documentà cap element estructural en el període comprés entre els anys 1877 i 1886. Finalment, val la pena destacar la presència encara que escadussera de fragments de ceràmica ibèrica en un paquet d'argiles aportades (CARBONELL, 2006).

Una altre tram de la sèquia comtal fou documentat a una intervenció realitzada el 2008 a l'alçada del carrer de Riera d'Horta—, amb motiu de les obres de la LAV. En aquest cas es s'excavaren els fonaments de Can Portabella, fàbrica de filats de lli, construïda a partir de l'any 1878, identificant-se algunes crugies de les diverses naus, així com els dipòsits, cisternes i conduccions subterrànies. Aquest edifici es bastí al costat de l'antic Rec Comtal, fossilitzat avui en dia en els actuals carrers del Segre i Josep Soldevila, i que durant el segle XIX continuava funcionant. Aquesta important canalització vertebrà el territori de Barcelona, com a mínim des del segle X, articulant al seu voltant hortes i altres indústries, fins arribar a les grans fàbriques dels segles XIX i XX. Els treballs arqueològics permeteren recuperar fins a 315 metres de llargada del Rec Comtal, que en el seu costat nord enllaçava amb Can Portabella amb un conjunt de contraforts i reforçat per un mur de pedra. Cal destacar també, la troballa de l'antic pont del carrer Riera d'Horta, datat del segle XVIII, i que creuava el Rec Comtal amb una amplada de 17 metres i un paviment de llambordes (MONGUILÓ *et alli*, 2012).

A finals de l'any 2015, en una intervenció al carrer Ciutat d'Elx, 31 / carrer Gran de la Sagrera, 32-60, es va poder documentar un nou tram del Rec Comtal. La intervenció arqueològica realitzada al carrer de la Ciutat d'Elx, 31/carrer Gran de la Sagrera, 32-60 ha estat motivada per la reurbanització i arranjamet de l'espai públic existent i va concloure amb resultats positius. L'element més destacat dels documentats en aquesta intervenció és un tram del Rec Comtal corroborant la ubicació de l'estructura en la hipòtesi de recorregut del Rec proposada pel Servei d'Arqueologia de Barcelona. Les restes mostren una gran canalització d'un mínim de 2 metres de fondària i un màxim de 6 metres d'amplada, excavada als nivells llimosos de la zona i complementada amb un mur lleugerament atalussat que en devia formar la paret occidental, del qual s'ha documentat una longitud de 17,50metres. Aquest mur conserva una alçària de 2,50metres i una amplada que devia anar dels 0,50 metres (a la part superior) als 0,80 metres (a la part inferior on trobem una petita banqueteta); bastit amb pedra irregular lligada amb morter blanc. Els resultats permeten afirmar que el rec portava un cabal d'aigua regular però en cap cas extraordinari. Es pot afirmar que l'estructura es va amortitzar a la segona meitat del segle XX, no s'ha obtingut dades pel que fa a la seva construcció amb lo qual ens quedem amb la cronologia tradicional que situa la seva aparició entre mitjan segle X i la primera meitat del segle XI. El mur localitzat indica una cronologia no anterior al segle XVIII ni posterior a la segona meitat del segle. També s'ha documentat una gran cubeta quadrangular amb les parets recobertes de calç blanca, d'uns 4 metres d'ample i 0,50 metres de fondària al centre de la qual si va bastir un mur de maó de 0,30metres d'amplada, reforçat amb petits contraforts (JUAN, 2017).

També cal destacar que en els últims anys s'ha produït, com indicàvem anteriorment, un augment exponencial quantitativament i qualitativa de les troballes arqueològiques en aquesta zona a partir de les obres de la **futura estació de l'AVE-Sagrera, els seus accessos i les obres de la LAV entre l'estació de la Sagrera i el Triangle Ferroviari.** En aquest sentit, apuntem a manera de resum els elements més significatius:

- Construcció de l'estructura de l'Estació de l'AVE i dels accessos a la futura estació de Sagrera de l'AVE⁸.

All 2010 degut a les obres de la futura estació de la LAV-Sagrera, a cavall dels districtes barcelonins de Sant Andreu i Sant Martí de Provençals, que comprenen una superfície d'uns 80.000 metres quadrats, van permetre localitzar diverses estructures arqueològiques pertanyents a diferents cronologies. D'època prehistòrica es van documentar algunes sitges, cinc cubetes, un enterrament en fossa i un enterrament col·lectiu localitzat en un hipogeu excavat en el terreny geològic.

En quant a l'hipogeu d'inhumació del neolític final presenta una planta de morfologia oval amb cambra lateral d'uns 15 m² i amb accés en rampa al seu costat sud-est, fins a arribar a un petit espai destinat a l'entrada de dos metres de llarg i 1,5 d'amplada. En aquesta zona hi ha dos retalls ovalats que es relacionen amb una possible estructura de fusta que actuaria a mode d'entrada. Davant d'aquest espai apareix una cambra de dimensions més grans de planta circular. Dintre d'aquesta cambra es documentà una acumulació de 207 morts, 150 articulats i més de 5000 restes aïllades. L'acumulació documentada a l'interior de l'hipogeu presenta tres moments d'ús clarament diferenciats. Un primer moment d'ús col·lectiu (primigeni entre el 2861 i el 2713 cal ANE), un segon moment d'ús múltiple (al 2883-2461 cal ANE) i un tercer d'ús individual amb un enterrament d'un adult masculí (2871-2640 cal ANE) i probablement formaria part de la mateixa comunitat enterrada del segon moment.

⁸Carta Arqueològica de Barcelona: <http://cartaarqueologica.bcn.cat/3293>

D'època ibèrica es van excavar dos pous, 15 sitges, sis retalls grans, 15 retalls petits de funció indeterminada, un possible fons de cabana i tres paleocanals. Totes aquestes estructures retallaven el sediment natural i estaven escapçades en la seva part superior per les tasques de conreu. Per aquesta raó només es pot parlar del seu moment d'amortització, que detectem en tres moments diferents.

D'època romana es documentaren un gran nombre d'estructures (185 en concret) que corresponen a diferents tipologies: 18 cubetes, 13 forats de pal, 6 estructures de combustió, 1 forn de planta rectangular que conserva dos pilars centrals rubefactats, 55 rases de vinya, 6 sitges de grans dimensions de secció tubular i fons pla, 2 pous (cal destacar un bust de marbre del déu Bacus del segle I-II d'ne aparegut en l'amortització d'un dels pous), una gran bassa (17m x 9,5m x 1,5m profunditat) i una canalització de 15 m de llarg que la proveïa d'aigua, 5 inhumacions (fossa simple o bé *tegulae*), 8 fonamentacions de murs i 61 retalls indeterminats.

La vil·la romana documentada ocupa una extensió de 4.200 metres quadrats, amb la pars urbana i la pars fructuària. L'origen de la vil·la és del segle I d'ne, amb ampliacions del segle III i amb una segona fase important de reforma del segle IV, que a més també es va modificant fins arribat el segle VI. La pars urbana, en època baix imperial, estava ordenada al voltant d'un pati central de grans dimensions. Es documenten 15 habitacions, algunes de les quals presenten restes de pintures a les parets i entre les que cal destacar una gran sala pavimentada amb *opus tesellatum*. Sembla que la fase del segle IV serveix per a ennoblir l'edifici (nombroses restes de pintures a les parets i mosaics paviments de luxe). En canvi a partir del segle V d'ne, aquests espais domèstics pateixen un canvi d'ús, ja que es documenten dipòsits, sitges i estructures de combustió. Al sud de la pars urbana trobem la pars fructuària, que és de gran magnitud. Les estructures més antigues documentades corresponen a rases de vinya, que s'amortitzen cap al canvi d'era amb la construcció d'un gran recinte, de gairebé 500 m², destinat a treballs agrícoles. Cal destacar que just a l'exterior de l'edifici es documentaren 19 enterraments infantils, tots ells a tocar d'un dels murs. El complex estava destinat a la producció vinícola, ja que s'ha documentat una sala de premsada on apareixen cinc fossats per als contrapesos de les premses. Al nord d'aquesta sala hi ha un lacus del qual surt un canal cap a la cella vinària, on es deuria emmagatzemar el vi en dolia. Tot el complex agrícola queda amortitzat a inicis del segle V.

D'època moderna es documentà un mur fet de pedres lligades amb morter de calç de 185 metres de llarg, amb algunes reparacions que s'hauria d'adscriure cronològicament a la segona meitat del segle XVII. Probablement estaria destinat a fer de límit de finques agrícoles, ja que es tractava d'una zona de regadiu gràcies a l'abastament d'aigua a través del rec Comtal que passa a uns 300 metres d'aquests camps. També va aparèixer a una zona propera a l'hipogeu un gran canal de regadiu (100 metres de llarg, amb una amplada de 7 metres i una profunditat d'1,7 metres) excavat al terreny natural i no es descarta que en part pogués ser de formació natural.

D'època contemporània s'ha documentat en primer lloc, les restes d'un possible pas inferior per travessar la línia fèrria que anava de Barcelona a Granollers.

Cal fer esment al camí que discorre aproximadament des de la Torre del Fang fins la parròquia de Sant Martí de Provençals travessant a nivell la línia fèrria construïda a meitat del segle XIX i que anava de Barcelona a Granollers. Aquest camí, que en gran part cobria el gran canal esmentat més amunt, té tres fases constructives: la primera, consisteix en un paviment d'argila piconada i data de la segona meitat del segle XVII; a finals del segle XVIII es construeixen murs a banda i banda del camí, així com trencaigües i petites canalitzacions, per a drenar el camí; i finalment la tercera fase, de la segona meitat del segle XIX, on es succeeixen diferents reformes, relacionades amb

la construcció de la línia del tren. També es va documentar un pont, que era el pas de vianants per a creuar la via del tren i que consistia en un petit viaducte d'un únic arc que permetia el pas elevat del tren per sobre del camí. Al sud –est del camí s'obria una gran àrea de caràcter industrial on es va localitzar un forn –probablement destinat a la cuita de maons i material constructiu- un pou i tres estructures de planta rectangular, possiblement emprades per al tractament d'argila.

- Obres de la LAV entre l'estació de la Sagrera i el Triangle Ferroviari (MONGUILÓ *et alii*, 2012).

A l'extrem est de la Rambla de l'Onze de Setembre cantonada carrer Josep Soldevila es va documentar un assentament amb cronologia del Neolític Antic Postcardial. En aquest àmbit es va documentar estructura basada en la deposició intencionada d'una sèrie de pedres amb una gran concentració de material arqueològic. Anterior a aquesta fase es van localitzar fins a 104 estructures, de les quals destacaria una llar de planta circular d'1 m. de diàmetre i tres possibles estructures d'emmagatzematge. La majoria de les estructures localitzades (98), però, són forats de pal, tenint en compte la distribució i la densitat sembla que formin part de la base d'una plataforma per l'aixecament d'algun tipus d'estructura. Així doncs, s'interpreta aquesta fase del jaciment com un assentament a l'aire lliure d'un grup amb una petita organització agrícola i ramadera, en un indret amb unes característiques molt favorables pel desenvolupament d'aquestes tasques. Cronològicament s'emmarca al Neolític antic Postcardial, tal com mostren les ceràmiques recollides a diferents estructures. També cal destacar que durant els treballs arqueològics realitzats al capdamunt de la Rambla de Prim entre l'any 2011 i 2012 es documentaren fins a 7 fosses d'inhumació col·lectives, d'entre 3 i 22 individus cadascuna, comptabilitzant 182 individus, tots ells adults, d'entre 20 i 30 anys d'edat i de sexe masculí, datats entre mitjans segle XVII i principis del segle XVIII. Segons els autors seria versemblant pensar en un fet bèl·lic com a causant d'aquesta mortaldat, possiblement relacionant amb la guerra dels Segadors (1640-1652), i en concret amb el Setge de Barcelona (1651-1652), que anà acompanyat d'una epidèmia de Pesta.

- LAV sector de Sant Andreu⁹.

Amb motiu de les obres de construcció de la Línia d'Alta Velocitat l'any 2008 es va documentar un jaciment prehistòric del Neolític Antic Postcardial (finals V mil·lenni - inicis IV mil·lenni a.n.e) a la zona de l'inici del Triangle Ferroviari. Destacà la presència de diverses estructures: un fogar amb diversos moments d'utilització, amb la típica solera de pedres i les parets rubefactades; un recipient ceràmic pràcticament sencer, encaixat al terreny, per emmagatzemar algun aliment; nombrosos forats de pal que marcarien l'existència de cabanes i diverses cubetes de funcionalitat indeterminada. Tots aquests elements es distribueixen temporalment en tres moments d'ocupació diferenciats i indicarien l'existència d'una àrea d'hàbitat a l'aire de lliure, on es realitzarien també activitats relacionades amb el processat i emmagatzematge d'aliments. Respecte al material recuperat destacaren varis fragments ceràmics amb decoració de crestes o "bigotis", elements característics de la fàcies Molinot (Neolític Antic Postcardial); també es localitzaren restes d'indústria lítica (fragments de làmines i ascles de sílex i jaspi de Montjuïc), algun element macro lític (percutors) i escasses restes de fauna.

D'època neolítica també es van documentar un conjunt de 15 sitges, una de les quals reutilitzada per enterrar un individu masculí adult sense aixovar, i 3 retalls indeterminats,

⁹Carta Arqueològica de Barcelona: <http://cartaarqueologica.bcn.cat/3304>

tots enquadrats dins del Neolític Mig (3.800-3.200 cal ANE) menys una, enquadrada al Neolític Final- Calcolític.

Ja d'època romana es va localitzar un assentament que correspondria a diversos elements pertanyents a la pars rustica-fructuaria d'una vil·la romana segles I i IV-V dne i situada a prop d'un ramal de la Via Augusta.

Un primer moment d'ocupació (s. I dne) es correspon amb una gran quantitat de retalls de rases de vinya i s'haurien de relacionar amb l'auge de la producció del vi que viu la costa laietana durant el segle I abe i el segle I dne. Un segon moment d'ocupació de l'espai (s. IV-V dne) s'identifica amb la construcció de tres edificis i altres elements: encaixos de dolia, una estructura de combustió, 4 inhumacions i una rasa de 100 m. de possible funció hidràulica. Aquests estarien relacionats amb funcions agrícoles, com ho constata el magatzem amb 27 dolia d'un dels edificis. Cal destacar la troballa *in situ* d'un *dolium* sencer segellat amb tapadora, i que contenia un conjunt d'eines agrícoles i ramaderes (tisoires, una esquila, cèrcols d'una bota de vi).

A l'inici del Triangle Ferroviari es van excavar 21 enterraments pertanyents a una necròpolis d'època romana (s. III dne): 19 corresponien a individus joves o adults (9 homes, 9 dones i un individu de sexe indeterminat), 1 al crani d'un perinatal i, de l'altre, només es va localitzar la fossa sense esquelet. Totes les inhumacions es trobaven en posició de decúbit supí. Respecte a les tipologies de les tombes, la més comuna era la fossa simple (6 casos), i la fossa amb taüt de fusta o baiard (6 casos), amb coberta de teules (4 casos), i tres casos inusuals de fossa bipartida amb teules verticals disposades longitudinalment sobre un eix central. En els tres casos només es va localitzar un individu per fossa. En nou casos es va documentar aixovar funerari (gerres, bols i un anell de bronze).

D'època medieval es documentaren les restes molt malmeses d'un gran retall i un mur al seu interior. Associats a aquest mur es van poder localitzar diversos forats de pal amb pedres al seu interior, així com diversos nivells de cendres i carbons amb presència d'escòries de ferro. El material ceràmic recuperat sembla que pertany a l'època altmedieval (segles VIII-XI).

D'època moderna es va localitzar un edifici de planta circular amb un passadís subterrani associat. L'edifici estava compost per quatre elements principals: la banqueta de fonamentació, un conjunt de pilars, el tambor i la cúpula. Cronològicament, la construcció i posterior abandonament del conjunt, s'hauria de situar al segle XVI, per la presència de ceràmica de reflexes metàl·lics a la trinxera de construcció de l'edifici circular i en un dels nivells de colgament del passadís. Pel que fa a la seva funció es pensa que es tractaria d'una fresquera destinada a conservar productes que actualment no es poden determinar.

- LAV col·lector Soldevila (ESPEJO, 2013).

L'any 2012 es dugué a terme una intervenció arqueològica que va consistir en el seguiment dels rebaixos de terres necessaris per a la construcció d'un nou col·lector. Aquest col·lector es correspon al col·lector existent a adaptar del present projecte.

En aquesta intervenció únicament es van documentar estructures en el tram més proper al carrer Pont de Sant Martí, i que es correspondrien a l'antiga estació de mercaderies de RENFE construïda entre els anys 1918-1922, i abandonada els anys 1990. Es van documentar les restes del moll de càrrega i descàrrega de mercaderies, així com diversos magatzems.

També cal destacar **altres intervencions** portades a terme en zones pròximes a la present excavació com seria el cas de la localització l'any 2106 d'una necròpolis romana a la cruïlla entre els carrers de Berenguer de Palou i Clara Zetkin amb motiu dels treballs d'instal·lació d'un nou col·lector. Aquests treballs van permetre documentar fins a un total de 5 tombes o fosses d'inhumació d'època republicana (segle I a.n.e.). Totes les sepultures es corresponen al tipus de tombes excavades en el subsòl, on s'enterra el difunt, i aquest es cobert posteriorment amb terra, o fins i tot amb una coberta de teules. Els individus exhumats es corresponen a tres adults, un adolescent i un infantil, les restes de les quals es trobaven molt deteriorades. Una d'aquestes tombes presentava fins a 5 claus de ferro, que es correspondrien a una caixa de fusta per contenir el difunt, i altres dues tombes, tot i estar molt malmeses, estaven cobertes per teules disposades a doble vessant. Les darreres dues tombes no presentaven cap tipus de coberta o altre sistema d'enterrament. A la tomba infantil es va poder recuperar part del seu aixovar funerari, un ungüentari de vidre dipositat al costat del braç i restes d'un recipient ceràmic que possiblement es trobaria sencer a l'alçada de les cames. També es va poder recuperar un vaset ceràmic sencer i un musclo a la tomba de l'individu adolescent. Aquesta necròpolis estaria relacionada amb la vil·la romana del Pont del Treball Digne, que es localitza a escassos dos cents metres cap a l'est. Aquesta vil·la presenta una ocupació ja durant el segle I a.n.e., i és possible que els seus habitants s'enterressin en aquest espai, lloc molt proper a un via romana, avui en dia fossilitzada en l'actual carrer Gran de la Sagrera i el carrer Gran de Sant Andreu (PÀMIES, ORRI, 2018).

Finalment esmentem altres elements històric-arqueològics a tindre en compte en aquest sector de la ciutat són els **refugis antiaeris**. Els més pròxims al lloc de la intervenció són els Refugis R. 0069, 0095, 0346 (en el carrer de Garcilaso); R. 0658 (carrer de Costa Rica); R. 1139 (carrer de la Sagrera); R. 0740, 0868 (carrer de Ciutat d'Elx). Al llarg de la Guerra Civil es van construir gran nombre de refugis antiaeris utilitzats per la població com a elements de protecció dels bombardejos franquistes. Es tractava d'espais subterranis amb un o més accessos en la via pública i diversos espais en el seu interior.

La intervenció arqueològica realitzada per les obres de rehabilitació de l'edifici Torre de la Sagrera situat al carrer de Berenguer de Palou, 52-62, per convertir-lo en el casal de barri van permetre la documentació del Refugi Antiaeri número 441. El refugi excavat a la finca segueix el sistema constructiu de mina amb una longitud documentada de 88,08 metres i una amplada que oscil·la entre els 0,80 metres a l'accés des del soterrani de la Torre de la Sagrera i els 1,21 metres la galeria i una alçada de 1,80 metres. Està bastit tant amb murs de formigó com d'obra de 1,33 metres d'alçària i 0,15 metres de gruix amb enlluït de ciment, i coberta de volta de canó de maó col·locat a junt seguit, reforçada cada 0,90 metres per arcs sencers de maó disposats a sardinell. Presenta una planta irregular; tram 1 correspon a l'accés des de la Torre de la Sagrera. S'inicia des de una petita habitació de 5 m² ubicada a l'angle sud-est del soterrani de l'edifici. Està disposat de sud a nord amb una longitud de 6,05 metres, amb 24 graons que descendeixen 4,46 metres. El final de l'escala presenta un gir de 90° per donar pas al tram 2 de 5,93 metres de longitud amb una pendent descendent vers l'oest de 0,12%. A l'extrem oest hi trobem dos graons que descendeixen 0,40 metres per passar al tram 3 format per una petita habitació a l'extrem sud i un altre tram de galeria. L'habitació té 5 m², de planta oval de tres quarts i secció semicircular de 2,20 metres d'alçària al punt central, amb un banc continu i quatre fornícules de 0,40 metres d'amplària. Aquesta galeria té una longitud de 9,11 metres i una amplada de 1,12 metres. El tram 4 té una longitud de 25 metres. El tram 5 és el de més longitud 35,60 metres i es subdivideix en dos trams menors, un primer de 21 metres i un segon de 14,60 metres. (BOSCH, CABAÑAS, PÀMIES, 2017).

4.3 Bronze final a Catalunya (c. 1300-650 cal ANE)

En el present apartat es fan un seguit de referències al context actual del Bronze final tant a Catalunya en general com a la zona del Pla de Barcelona en particular. Considerem que la documentació d'una sitja adscrita en aquest període en el decurs de la present intervenció fa necessari situar-la en el seu context cronocultural.

4.3.1 Catalunya dins el context del Bronze final

El Bronze final a Catalunya es caracteritza, a grans trets, per una sèrie d'importants canvis que tradicionalment han estat relacionats amb l'arribada d'alguns grups humans de procedència transpirinenca: els anomenats Camps d'Urnes¹⁰. Es caracteritza per l'adopció del ritus funerari de la cremació en fossa o cista amb o sense túmul i per la presència de nous materials ceràmics (decoració acanalada) i metàl·lics (destrals, braçalets, etc.). Igualment, s'observa a tot el territori un procés de regionalització —l'Empordà amb trets propis del grup mailhacià francès, el grup del Segre-Cinca, el de Merlés a l'interior de Catalunya, el meridional a les comarques de Tarragona o el de Can Missert al prelitoral i la costa central catalana—, sobre els quals es donaran les primeres importacions colonials ja durant la Primera Edat del Ferro (c. 650-550 cal ANE) fins a conformar el substrat definitiu sobre el qual es desenvoluparà el món ibèric (MAYA, 1993).

Des de que RUIZ ZAPATERO (1985) va establir la visió tradicional de la "Cultura dels Camps d'Urnes", aquesta s'ha vist criticada a fons, arribant a fer-se propostes per a la seva supressió ja que aquest concepte de "cultura" només defineix la presència de ceràmiques acanalades i el ritus de la incineració, però la realitat diu que aquests elements es manifesten en contextos socioeconòmics i culturals clarament diferents arreu de Catalunya, Aragó, Navarra i el País Valencià. Això entorpeix la interpretació d'un període força complex i heterogeni, però que en canvi es pot explicar sota premisses de dinàmiques internes regionals i autònomes (CASTRO, 1994; LÓPEZ, 2000; LÓPEZ CACHERO, 2007)¹¹. En efecte, els esquemes tradicionals d'una o diverses invasions responsables de tals transformacions s'han vist relegades i avui es tendeix a pensar, en general, que el procés no és tan simple i que el substrat de gents de les primeres etapes de l'Edat del Bronze no sols no va desaparèixer davant de la pressió d'influències ultrapirinenques, sinó que va tenir un paper destacat en el nou període, encara que es fa difícil avaluar en quina mesura el canvi es va deure a l'estímul extern o a la pròpia evolució de les societats indígenes, que van poder veure en els Camps d'Urnes un estímul, a la manera en què més tard els colonitzadors mediterranis van exercir sobre els seus descendents. Però encara caldria donar explicació a com i perquè es van difondre la nova cultura material, el ritus de la cremació i les necròpolis en un territori tan vast i divers com el nord-est peninsular. Els nous planejaments no aporten respostes clares, una vegada rebutjats els paradigmes invasionistes i migracionistes com a únic factor explicatiu del canvi. Podria ser que la difusió d'aquests

¹⁰ Actualment conviuen dues nomenclatures d'abast generalista per referir-se a aquest període cronocultural: Els Camps d'Urnes Antics i Recents (ALMAGRO, 1977; RUIZ ZAPATERO, 1985; MAYA, 1997), que es corresponen amb el Bronze final II i III, de tradició francesa (GUILAINE, 1972). El primer s'ubicaria en una forquilla cronològica de c. 1300-1100 cal ANE, i c. 1100-650 cal ANE per al segon.

¹¹ No obstant això, altres autors han seguit defensant una visió una mica més rupturista (MAYA, 1990a; PONS, 2003). Així és, la penetració d'influències i, segurament, grups humans a finals del segon mil·lenni va ser un factor decisiu per a bona part del territori peninsular que, sense entrar en la discussió de la seva avaluació quantitativa, provocaria transformacions socioeconòmiques fonamentals, portant a àmplies zones ibèriques, com Catalunya, Aragó i la vall de l'Ebre, a generar nous models de subsistència, a fixar part de les seves poblacions al terreny, i pràcticament establiren el preludi del posterior món ibèric, que després de la catalització exercida per les colonitzacions mediterrànies, fenícia, grega i púnica, ens encaminaria definitivament cap a la Història (MAYA, 1993).

elements tinguessin un cert component simbòlic i de prestigi associat a la difusió de noves modes, igual que havia succeït anteriorment amb altres produccions materials com les ceràmiques Montboló, Chassey, Véraza, el vas campaniforme o les ceràmiques amb nanses d'apèndix de botó, que fa molt de temps ja havien perdut el seu caràcter d'identificador cultural i, encara més, ètnic. Un canvi semblant succeirà més tard al nord-est amb l'arribada dels primers materials d'origen mediterrani, sense que per això es recorri als moviments migratoris com a factor explicatiu únic i indispensable, tot i que n'hi hagi, sinó a l'intercanvi i el control dels seus mecanismes, al prestigi de la possessió d'unes mercaderies exòtiques o a l'aculturació de les elits indígenes, entre d'altres factors (LÓPEZ CACHERO, 2006, 2007). Dins d'aquests context, no ens hauria d'estranyar que hi hagi indrets funeraris on es barregen elements nous, com les ceràmiques acanalades, amb pràctiques funeràries d'inhumació (MARTÍNEZ *et alii*, 2009)¹². L'acceptació de la incineració no sembla que fos molt ràpida, donat que segons les cronologies radiocarbòniques es va generalitzar en una època més tardana que el de les ceràmiques acanalades, concretament a partir dels segles XI-X ANE. Així, les transformacions mentals que implica l'acceptació d'un nou ritual s'expliquen dins d'una dinàmica lenta i geogràficament discontinua que fa més entenedor el procés de canvi (LÓPEZ CACHERO, 2006).

Els CC.UU. penetren a la península Ibèrica a través d'una doble via: per la vessant més oriental dels Pirineus, des de les planes costaneres del Rosselló; i per l'Alt Segre, que connecta la vall del Tet. Són dues rutes paral·leles que desemboquen en el Baix Ebre. En realitat, es tracta de les mateixes vies de penetració que s'utilitzaran durant el Bronze Mitjà a propòsit d'influències d'origen ultrapirinenc documentades arqueològicament, com les ceràmiques amb nanses d'apèndix de botó, les destrals de vorells o els vasos polípodes. Ara bé, igual que succeeix en els plantejaments a escala europea, aquí també s'ha descartat la hipòtesi invasionista i es tracen penetracions de petits grups suprafamiliars, poc significatives quantitativament, però fluides i regulars. És a dir, la majoria d'arqueòlegs consideren que cal associar els canvis i trasbalsaments que es produïren a partir del 1300 ANE a un fenomen migratori de desplaçament de grups tribals, però que això no seria, necessàriament, sinònim d'invasions. Des d'un punt de vista arqueològic aquests grups forans no tenien una cultura absolutament uniforme i comuna, encara que compartien alguns trets culturals, com és lògic, i sembla que tenien la mateixa base lingüística. Durant el període dels CC.UU. Recents/Bronze final III es produeix un fenomen d'individualització dels primers grups regionals del CC.UU Antics/Bronze final II, formant-se sis grups diferenciats: 1. Grup de l'Empordà, 2. Grup Litoral i Prelitoral català, 3. Grup de la Catalunya interior, 4. Grup del Segre, 5. Grup del Baix Aragó, 6. Grup del Mig-Alt Ebre. I els CC.UU. del Ferro/1ª Edat del Ferro es transformaran en el Món ibèric com a conseqüència de l'impacte colonial. Les primeres necròpolis d'incineració catalanes, al Segre (Torre Filella o el Puntal de Fraga), l'Empordà (Agullana), Vallès Occidental (Can Missert i Can Roqueta), s'estendran fins al País Valencià (Castellet de Borriol, Castelló; Pic dels Corbs, Sagunt; Mola d'Agres, Alacant) (RUIZ ZAPATERO, 1985; MAYA, 2007; BOSCH, SANTACANA, 2009).

Al llarg del Bronze inicial es va produir al NE peninsular una dualitat de poblament que es manifestarà plenament durant el Bronze final i de manera més matisada cap a la primera Edat del Ferro. D'una banda, a tota la Catalunya costanera i a la Depressió Prelitoral es mantindrà un model d'hàbitat heretat del Bronze inicial caracteritzat per la presència de cabanes fetes de material perible juntament amb estructures negatives de funcionalitat diversa que es troben disseminades per un territori d'òptim potencial agrícola. D'altra banda, a la Depressió Occidental es consolida la tendència observada

¹² La inhumació es manté residualment fins a l'Edat del Ferro, com en els jaciments de Can Roqueta-Torre Romeu, Sabadell (CARLÚS *et alii*, 2007), Mas d'En Boixos, Pacs del Penedès i el Turó de la Font de la Canya, Avinyonet del Penedès (PEDRO *et alii*, 2012).

al llarg del Bronze inicial i que consistia en la proliferació d'assentaments ubicats sobre petits tossals prop dels cursos fluvials i el desenvolupament de poblats estables fets de pedra. Durant el Bronze final trobem una notable proliferació de poblats tancats o amb espai central com Genó (Aitona) (MAYA *et alii*, 1998). Aquest model tindrà especial incidència a tota l'àrea del Segre i del Baix Aragó, des d'on es difondrà cap a les comarques situades al Baix Ebre durant la segona meitat del segle VII ANE i, posteriorment, durant el procés d'iberització, s'expandirà cap a d'altres territoris propers com el litoral central de Catalunya (CARLÚS *et alii*, 2007; MAYA, 2007; BOSCH, SANTACANA, 2009).¹³

Des d'un punt de vista de l'organització social, els inicis del Bronze final no semblen gaire diferents de l'etapa precedent. Les dades arqueològiques mostren una societat igualitària on els lligams de parentiu i la prosperitat col·lectiva prevalen per damunt dels individuals. Tanmateix es documenta la circulació de determinats productes de prestigi ja durant el Calcolític i els primers moments de l'Edat del Bronze (per exemple, el vas campaniforme i aixovar d'acompanyament), però tot i que l'ostentació individual d'aquests elements podria anunciar incipients processos de jerarquització social, aquests semblen que no arribaran a consolidar-se durant tot el Bronze inicial (LÓPEZ CACHERO, 2006; BOSCH, SANTACANA, 2009). També al Bronze final es documenta la circulació d'alguns productes de prestigi, principalment metàl·lics, que semblen mostrar-nos processos d'una certa ostentació personal però que, en tot cas, no van arribar a consolidar-se en tota l'Edat del Bronze. Aquest esquema suposa una estructura social en què la família seria l'element vertebrador d'un sistema de poblament basat en petites granges autosuficients que s'agruparien formant una aldea dispersa. És cert que s'ha arribat a defensar, per al Bronze inicial, l'existència de comunitats tipus *bigman* a partir de les dades extretes del jaciment de Minferri —dins del context d'aldea dispersa que s'ha proposat per l'àrea de la depressió occidental catalana (ALONSO, LÓPEZ, 2000; GIP, 2001)—, però, així i tot, l'existència d'un *bigman* tampoc pressuposa la desigualtat formal entre els individus d'un grup, atès que perquè una aristocràcia tribal sigui significativa ha d'exercir funcions hereditàries i quedar lliure de la producció directa de béns; a més, ha de controlar el procés productiu i apropiar-se dels excedents. En altres paraules, la posició de poder d'un individu no és reflex d'estratificació social (fins i tot quan aquest poder s'exerceix coercitivament) perquè lo significatiu és que aquesta coerció s'expressi en un accés desigual als recursos bàsics de producció i reproducció social (NOCETE, 1984). Sí és cert, però, que a la depressió occidental, paral·lelament

¹³En efecte, de poblats com Minferri (Juneda, Les Garrigues) o Vilot de Montagut (Alcarràs, Lleida) (GIP, 2001), aquesta àrea evolucionarà poc després de manera molt diferent. Per exemple, mentre que a la depressió litoral i prelitoral el model habitacional es basa en construccions en materials peribles, a la plana occidental, dins el context de l'anomenat Grup Cultural del Segre-Cinca (JUNYENT *et alii*, 1994; LÓPEZ, 2000; ALONSO, LÓPEZ, 2000), s'anirà gestant una dinàmica protourbana cada cop més consolidada basada en les construccions en pedra (VÁZQUEZ, 1996), com succeeix, per exemple, a la Serra de l'Encantada (Alcarràs, Segrià) i a la Pedrera (Vallfogona de Balaguer, la Noguera) (MAYA, 1997), a El Tapió (Alpicat, Segrià) (GONZÁLEZ, RODRÍGUEZ, 1989), i a les Paretetes (Albagés, Les Garrigues) i La Colomina (Gerb, La Noguera) (JUNYENT *et alii*, 1994). En aquests treballs (ALONSO *et alii*, 1998; LÓPEZ, 2000; ALONSO, LÓPEZ, 2000; LÓPEZ, GALLART, 2002) s'estableix una seqüència cronològica per a tota l'Edat del Bronze en la depressió occidental de Catalunya, la clau principal de la qual és l'evolució ininterrompuda del poblament, definint un grup cultural específic (Grup del Segre-Cinca —GSC—), tant per la seva ubicació en un territori geogràficament homogeni com per la seva evolució singular respecte a la resta de territoris que componen el NE peninsular (LÓPEZ CACHERO, 1999). Es tracta d'assentaments situats en alt o recolzats en ells, amb ampli control visual, a la vora dels rius o en secans interiors i amb construccions sòlides, a diferència dels del litoral o prelitoral, establerts en terrenys plans. És difícil explicar els motius d'aquesta tendència a un hàbitat més estable i elevat, que es farà hegemònic a partir del Bronze final.

al desenvolupament de l'hàbitat més estable en forma de poblats tancats d'espai central i on conviuen diverses famílies alhora, és possible que comencés un lent procés cap a estructures socialment més complexes, encara que no començaran a manifestar-se plenament fins a principis de l'Edat del Ferro amb el desenvolupament de poblats com Els Vilars d'Arbeca (ALONSO *et alii*, 1998). Aquesta evolució cap a una complexitat social més gran es materialitza durant la 1ª Edat del Ferro coincidint amb el comerç colonial —fenici i grec—, i amb l'aparició dels primers cabdills amb un marcat caràcter guerrer que consoliden la seva situació social preferent, gràcies, en part, a una major accessibilitat i control de les xarxes comercials d'aquells moments (CARLÚS *et alii*, 2007).

Per altra banda, durant aquest període, es documenta una economia amb un important component agrícola, predominantment cerealista amb el binomi ordi vestit i blat comú/dur al qual li haurien de sumar altres espècies menys representades com són altres tipus d'ordis i blats minoritaris, el mill i el panís. Altres complements dietètics serien les lleguminoses (llenties, pèsols, faves...) i determinats vegetals silvestres com aglans molt consumits, cireres, mores, figues, olives, raïm, etc. (ALONSO, 1999). Per últim, haurien d'afegir-hi l'explotació ramadera i l'aprofitament dels productes derivats de la llet, principalment d'ovelles (també explotades per a l'obtenció de la llana) i cabres, juntament amb d'altres espècies com els porcs, els bovins, els cavalls (aquests dos últims utilitzats per a activitats de tir i transport) i tota una sèrie d'animals caçats com els conills, el porc senglar i el cérvol, entre d'altres, destinats exclusivament al consum càrnic. Aquest panorama general no exclou el desenvolupament de models agropecuaris regionals (MAYA, 2007; LÓPEZ CACHERO, 2007).

La ceràmica d'aquest horitzó cultural presenta la supervivència de tipus tradicionals del període anterior, com per exemple els grans vasos amb perfils globulars o en forma de "S" —amb o sense aplicacions irregulars de fang en les superfícies—, o les tenalles de provisions ovoïdes amb cordó imprès situat al coll, les tassetes de carena marcada o les ceràmiques d'apèndix de botó (ESPEJO, 2000-2001), però ara apareixen, des d'un punt de vista general, les vaixelles decorades amb acanalats, caracteritzades per les seves superfícies brunyides, els seus perfils bicònics de carenes vives i llavis exvasats, i la seva decoració realitzada preferentment en el cos superior o en la base i que reproduïx motius geomètrics molt diversos, des de simples franges horitzontals o transversals fins ziga-zagues, triangles omplerts i meandres com els documentats al Vallès; és típica, en canvi, la decoració del doble traç incís en l'àmbit mailhasià, que afecta també a la zona de l'Empordà. A l'engròs, és pot dir que en el Bronze final abunden les tenalles de perfils globulars u ovoïdes amb vora exvasada recta o, més excepcionalment, convexa. En general trobem vasos sense decorar o amb motius d'acanalats que poden arribar a combinar-se, com per exemple, amb traçats horitzontals, horitzontals i espigues, horitzontals i dents de serra amb o sense meandres, amb impressions ovals a la carena o horitzontals i una doble filera de punts. La presència de nanses és bastant freqüent, sobretot, entre els vasos petits i mitjans. Els acabats acostumen a ser grollers o amb allisats irregulars. Tot i que també podem trobar sense, la decoració més corrent és la presència de cordons impresos amb digitacions en el punt d'unió entre la vora i el cos superior. A partir d'aquí els cordons es poden combinar per formar composicions geomètriques complexes amb disposicions horitzontals, verticals, reticulars o formant garlandes. Puntualment, també podem trobar algun cas amb cordons incisos o d'altres decoracions plàstiques com el mugrons, a més de les impressions i de les incisions. També es documenten els plats/tapadora de perfil troncocònic o lleugerament còncau amb acanaladures internes i les formes carenades, de vegades amb apèndix de botó (especialment a les terres de Ponent). Les urnes cineràries tenen vora convexa i coll subcilíndric o cilíndric diferenciat o les globulars amb vora exvasada recta decorades profusament amb acanalats. Les vores majoritàriament són bisellades, o secants

inclinades cap l'exterior, de perfil rectilini, amb llavis plano-horizontals o arrodonits. Les bases no presenten gran varietat ja que gairebé totes són planes. Menció especial mereixen un conjunt de peces que presenten una decoració que reproduïx bandes horitzontals o verticals, meandres geomètrics i asserrats o ondulacions, les quals s'efectuen mitjançant una sèrie de traços incisos que normalment és triple (MAYA, 2007; CARLÚS *et alii*, 2007).

Sense pretensió de ser exhaustius, alguns jaciments significatius i clàssics dels Camps d'Urnes al NE de la península Ibèrica inclourien Can Roqueta-DIASA, Can Roqueta II, Can Piteu-Can Roqueta i Can Roqueta-Torre Romeu (els quatre a Sabadell) (GONZÁLEZ *et alii*, 1999; PALOMO, RODRÍGUEZ, 2004; CARLÚS *et alii*, 2007), els poblats ilerrencs com Genó (MAYA *et alii*, 1998) i Carretelà (MAYA *et alii*, 2001-2002) (ambdós al terme d'Aitona), Puig Roig del Roget (El Masroig, Priorat) (GENERA, 1995) o el Turó del Montgròs (El Brull, Osona) (LÓPEZ MULLOR, RIERA, 2004). També, les necròpolis d'incineració com El Puntal de Fraga (PITA, 1966), els Castelletes de Mequinenza (Zaragoza) (ROYO, 1994-1996), Can Missert (Terrassa) (PETIT, 1992-1993), Can Piteu-Can (CARLÚS *et alii*, 2007), Bòbila Roca (Pallejà) (MIRET, BOQUER, 2004), Roqueta Ca Bech de Baix (Agullana) (TOLEDO, DE PALOL, 2006) i part de la necròpolis tumular de Pedrós (RUIZ ZAPATERO, 1985). Igualment es correspondria amb el poblament més antic d'aquest període a l'Empordà, amb l'exemple del vilatge de La Fonollera (Torroella de Montgrí) (PONS, 1984; PONS *et alii*, 1985), i també hauria de situar-se en aquest moment l'aparició del Mailhacià en l'Empordà (PONS, 1997). I per últim, en cova tindrien la Guineu (Font-rubí, Alt Penedès) (CEBRIÀ, 2000), que es data entre els segles IX-X ANE, i Can Sadurní (Begues, Baix Llobregat) (EDO *et alii*, 1986)¹⁴.

4.3.2 El Bronze final al Pla de Barcelona¹⁵

El Pla de Barcelona es troba delimitat per els rius Besòs i Llobregat; es tracta d'una plataforma elevada que descendeix suament fins el mar des de els últims contraforts de la Serra de Collserola. Dins aquests context geogràfic, els vestigis del Bronze final no compten amb la riquesa quantitativa d'altres períodes de la Prehistòria¹⁶. Les troballes es presenten de forma aïllada i esporàdica, i majoritàriament sense estructures associades amb la cultura material exhumada. No obstant això, els treballs dels últims anys a la ciutat han posat al descobert diverses manifestacions arqueològiques d'aquest destacat moment històric. Entre les restes documentades volem destacar:

¹⁴ Per completar aquets quadre general, dels CC.UU. del Ferro o 1ª Edat del Ferro (c. 650-550 cal ANE), tindriem, a tall d'exemple, les sitges de la Universitat Autònoma de Barcelona (MAYA, 1985), Can Fatjó dels Orons (Sant Cugat del Vallès) (PETIT, 1985), Can Filuà (Santa Perpètua de la Mogoda) (MARTÍ *et alii*, 1995), Puig Roig del Roget (El Masroig, Priorat) —que també compta amb una fase del Primer Ferro (GENERA, 1995)—, o les necròpolis del Pla de la Bruguera (CLOP *et alii*, 1998), la fase del Ferro de Can Bech de Baix (Agullana) (TOLEDO, DE PALOL, 2006), els enterraments pre-ibèrics de La Pedrera (RUIZ ZAPATERO, 1985; GALLART, JUNYENT, 1989) i Mas d'En Boixos (Pacs del Penedès) (ESTEVE *et alii*, 2012). En aquest últim cas volem indicar la inexistència de necròpolis d'incineració al llarg de tot el Bronze final al Penedès; fins l'Edat del Ferro no es tindran els primers testimonis.

¹⁵ Volem agrair al Dr. F. J. López Cachero, professor de Prehistòria de la Universitat de Barcelona, els seus comentaris i observacions sobre la problemàtica d'aquest període històric a la ciutat de Barcelona.

¹⁶ Especialment de dues fases: de les primeres etapes del Neolític (c. 5500-4000 cal ANE), amb troballes importants, com la Caserna de Sant Pau del Camp (GRANADOS *et alii*, 1993; MOLIST *et alii*, 2008), Reina Amàlia, 31-33 (GONZÁLEZ *et alii*, 2011), Conservatori del Liceu (BORDAS *et alii*, 2013) o l'enterrament del Neolític Antic de Vila de Madrid (POU *et alii*, 2009). I del Bronze inicial (c. 2300-1300 cal ANE), amb jaciments com el de la Plaça de la Gardunya (VELASCO *et alii*, 2017), Carrer de la Riereta, 37-37 bis (CARLÚS *et alii*, 2008), Carrer d'Espalter, 1b-11 / Filmoteca de Catalunya (CARLÚS, NADAL, 2008), Caserna de Sant Pau del Camp (GRANADOS *et alii*, 1993), Conservatori del Liceu (BORDAS *et alii*, 2013), l'Illa Robador (BORDAS *et alii*, 2016) o Santa Caterina (AGUELO *et alii*, 2005). A jutjar per la seva dispersió podria ser que la majoria d'aquests jaciments —tots els del Raval— formessin part, en origen, d'un mateix assentament de gran dimensions, semblant per exemple al de Bòbila Madurell, al Vallès Occidental.

- **Caserna de Sant pau del Camp (Raval)**¹⁷

La renovació de la caserna de la Guàrdia Civil del Raval, al carrer de Sant Pau, va comportar la realització d'una intervenció arqueològica. La intervenció a la caserna es va iniciar amb una prospecció arqueològica que va donar resultats positius i que va desencadenar una segona fase en la qual es va realitzar una excavació en extensió de la zona afectada. D'aquesta manera, es va poder documentar diverses ocupacions i usos de l'àrea intervinguda. El nivell II del jaciment, amb dos horitzons culturals, presenta diversos espais arqueològics que es poden concretar en espais d'hàbitat, nivells de circulació i sitges atribuïts genèricament al Bronze inicial (c. 2300-1300 cal ANE). Entre tot el material ceràmic destaca la presència en el subnivell superior d'un petit conjunt de material del Bronze final III que, tot i estar força fragmentat, ha permès recuperar plats tapadora amb vores bisellades i inflexions de carenes pertanyents a grans vasos troncocònics, i també abundants acanalats i impressions sobre la vora. Els indicis d'hàbitat d'aquest moment són poc precisos (GRANADOS *et alii*, 1993; MOLIST, 2009).

- **Carrer de la Riereta, 37-37 bis (Raval)**

En aquest solar, molt a prop del jaciment prehistòric de Sant Pau del Camp, es va desenvolupar una intervenció arqueològica el 2005 amb motiu de les obres d'un bloc d'habitatges i un soterrani. Entre les restes prehistòriques documentades, especialment del Bronze inicial, s'ha recuperat material adscrit al Bronze final: es tracta d'algunes ceràmiques acanalades dins un nivell arqueològic d'ocupació dissortadament totalment destruït. Una datació de C14 feta sobre carbó ha proporcionat l'única data absoluta de Barcelona d'aquest període: 2825±55 (1050-890 cal ANE), que es correspon amb un Bronze final III (Camps d'Urnes Recents) (CARLÚS, GONZÁLEZ, 2008).

- **Muntanya de Montjuïc**¹⁸

En aquest sector de la ciutat es tenen notícies de la localització de restes arqueològiques atribuïbles al període del Bronze final en diferents punts: al vessants sud-oriental de la muntanya, en la prospecció i sondejos que s'hi van efectuar al 1984 (sector 5), va permetre documentar l'existència d'algunes estructures associades a materials ceràmics de factura tosca i pastes grolleres amb decoracions de cordons verticals i horitzontals, incisos o impresos, brunyits i acanalats: es tracta, concretament, de dues sitges i de les restes d'una cabana de la qual només s'ha documentat la llar de foc i els forats de pal. També a la localització i excavació del taller de jaspí del Morrot de l'any 1988 s'hi esmenta que, a la unitat estratigràfica B, hi ha alguns fragments de ceràmiques llises a mà, sense forma ni decoració, que podrien associar-se a un moment del Calcolític o del Bronze final (GRANADOS *et alii*, 1986; CEBRIÀ, SALA, 1988; GÓMEZ, MOLIST, 2012).

- **Carrer d'Anníbal (Poble-sec)**¹⁹

Actualment la zona està quasi completament urbanitzada, i es correspon amb la part més septentrional de la muntanya de Montjuïc. Es tractava d'una petita porció d'una estructura circular, de fons pla i amb les parets convergents cap a la part superior, recordant més la forma d'una sitja que no pas la d'un fons de cabana. El seu deficient estat de conservació va impedir, però, afinar més la seva funcionalitat. S'està fent una revisió dels materials antics dins el Projecte Prehistòria de Barcelona. Sembla una ocupació del Bronze inicial tot, i que, marginalment, alguns dels materials podrien atribuir-se també al Bronze final dins una estructura identificada com a sitja: ceràmica

¹⁷ Carta Arqueològica de Barcelona: <http://cartaarqueologica.bcn.cat/989>.

¹⁸ Carta Arqueològica de Barcelona: <http://cartaarqueologica.bcn.cat/3236>.

¹⁹ Carta Arqueològica de Barcelona: <http://cartaarqueologica.bcn.cat/3056>.

amb cordons impresos simples i dobles, acanalats i alguns elements amb decoració incisa (PUIG, 1989; GÓMEZ, MOLIST, 2012).

Per últim, acabem mencionant un seguit de restes disperses en excavacions antigues que han proporcionat materials ceràmics del Bronze final (en ocasions residuals dintre de contextos de Bronze inicial). Per exemple:

- Can Don Joan (Horta). Notícies antigues assenyalen la troballa de material ceràmic, sense estructures, amb superfícies brunyides i decoracions d'acanalats en l'actual barri d'Horta, concretament entre les rieres de Sant Genís i de Sant Cebrià, a l'encreuament entre els carrers de Lisboa, Oporto i del Marqués del Castellbell (GRANADOS, 1984).
- Can Casanoves (Horta). Jaciment clàssic ubicat darrere l'Hospital de Sant Pau, i excavat per l'Institut d'Estudis Catalans l'any 1931. Es van documentar tres fons de cabana circulars (1,8 m Ø aprox.), alguna amb forats de pal i abundant material ceràmic, adossades a un mur que potser cercava i protegia el poblat. Aquest material apunta a una ocupació del Bronze inicial, però amb un conjunt de restes que podrien correspondre a un moment més recent.
- "Molí de Sant Andreu. Rec Comtal. Carrer Coronel Monasterio, 6-16. Districte de Sant Andreu"²⁰. En aquesta intervenció es van recuperar alguns materials residuals atribuïts al Bronze final/Primer Ferro, sense cap presència d'estructures associades. Per les característiques de la ceràmica, petits bocins i amb talls molt arrodonits, es va concloure que es tractava de materials rodats aportats per processos de sedimentació natural (MIRÓ, 2005).

²⁰ Carta Arqueològica de Barcelona: <http://cartaarqueologica.bcn.cat/351>.

5 MOTIVACIONS I OBJECTIU DE LA INTERVENCIÓ.

Els treballs arqueològics al carrer Berenguer de Palou 50-52 de Barcelona s'han d'emmarcar en el context de l'execució de les obres de desviament provisional del col·lector del carrer de Josep Soldevila, per l'alliberament de la FR.03 PAU1 Sector Entorn Sagrera, districte de Sant Andreu.

Els treballs comporten la construcció d'un nou col·lector el qual serà excavat a cel obert, i tindrà una amplada de 5 metres i una profunditat de 4,50metres, i una longitud de 40 metres. Per poder-lo executar serà necessari fer una rasa atalussada amb una profunditat de quasi 9 metres i una amplada de 24,26 metres.

El fet que la zona afectada es trobi situada en un indret d'interès arqueològic i alt valor històric ha donat peu a què es considerés necessari un control arqueològic preventiu en vistes a la possible aparició de restes i estructures, seguint el procediment establert per la llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català, i el Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Així doncs, d'una manera resumida, podem dir que el lloc que ens ocupa té interès històric i arqueològic ja que:

1. En l'àmbit de present l'obra es coneguda l'existència d'un tram del Rec Comtal, que pràcticament discorre per sota de l'actual traçat del col·lector existent en aquest espai. És més que probable que aquestes feines poguessin afectar algun tram encara existent del Rec Comtal. A més, a ambdós costats del Rec Comtal era norma general instal·lar petits obradors, i per tant es farà necessari el seguiment arqueològic de qualsevol rebaix en el subsòl que s'efectuï dins de l'àmbit afectat pel projecte²¹.
2. Una intervenció al carrer de Ciutat d'Eix, 12-16(Codi 017/062) va permetre la documentació d'un tram del Rec Comtal amb cronologia del segle XVIII-XIX. A la manca total d'indicis antròpics anteriors a aquestes dates, juntament amb el fet que fins aquell moment el Rec Comtal havia estat principalment un canal de regadiu i font d'energia hidràulica, portà a creure que probablement en aquest tram aquesta infraestructura estaria formada, amb anterioritat al segle XVIII, per un canal excavat al subsòl, sense cap tipus d'element constructiu. Ja del segle XVIII es documentà la part inferior de la paret de contenció est del Rec Comtal formada per pedres i totxos lligats amb morter blanc/gris. D'altra banda, es documentaren una sèrie d'estructures pertanyents a la fàbrica farinera «La Confianza» edificada en el 1877. Aquesta ocupà inicialment només la part del solar que dona al carrer de la Sagrera; és per aquest motiu que no es documentà cap element estructural en el període comprès entre els anys 1877 i 1886.
3. L'any 2012 es dugué a terme una intervenció arqueològica que va consistir en el seguiment dels rebaixos de terres necessaris per a la construcció d'un nou col·lector. Aquest col·lector es correspon al col·lector existent a adaptar del present projecte. En aquesta intervenció únicament es van documentar estructures en el tram més proper al carrer Pont de Sant Martí, i que es correspondrien a l'antiga estació de mercaderies de RENFE construïda entre els anys 1918-1922, i abandonada els anys 1990. Es van documentar les restes del moll de càrrega i descàrrega de mercaderies, així com diversos magatzems.

²¹Carta Arqueològica de Barcelona: <http://cartaarqueologica.bcn.cat/3426>

4. A finals de l'any 2015, en una intervenció al carrer Ciutat d'Elx, 31 / carrer Gran de la Sagrera, 32-60, es va poder documentar un nou tram del Rec Comtal. Es tracta d'una gran canalització d'un mínim de 2 m de fondària i 6 m d'amplada màxima, excavada en els terrenys llimosos de la zona i complementada amb un mur lleugerament atalussat que en formaria la paret occidental, del qual s'ha documentat una longitud de 17,50 metres; aquest mur conserva una alçada de 2,50 m, una amplada que aniria dels 0,50 metres als 0,80 metres i està bastit amb pedra irregular lligada amb morter blanc. Cronològicament parlant, només es pot confirmar que l'estructura es va amortitzar a la dècada de 1970s, mitjançant aportacions de runa procedent d'enderrocs. Pel que respecte al mur del canal, degué ser construït durant el segle XVIII, sense poder precisar el moment de construcció d'aquest tram del canal.

5. A finals de l'any 2016, amb motiu dels treballs d'instal·lació d'un nou col·lector a la cruïlla entre els carrers de Berenguer de Palou i Clara Zetkin es va localitzar una necròpolis romana. Aquests treballs van permetre documentar fins a un total de 5 tombes o fosses d'inhumació d'època republicana (s. I a ne). Totes les sepultures es corresponen al tipus de tombes excavades en el subsòl, on s'enterra el difunt, i aquest es cobert posteriorment amb terra, o fins i tot amb una coberta de teules. Aquesta necròpolis estaria relacionada amb la vil·la romana del Pont del Treball Digne, que es localitza a escassos dos cents metres cap a l'est. Aquesta vil·la presenta una ocupació ja durant el segle I a ne, i és possible que els seus habitants s'enterressin en aquest espai, lloc molt proper a un via romana, avui en dia fossilitzada en l'actual carrer Gran de la Sagrera i el carrer Gran de Sant Andreu.

Tots aquests motius creiem que justifiquen per sí sols la importància de dur a terme els citats treballs arqueològics a la zona per tal de localitzar i documentar les possibles restes patrimonials que poguessin veure's afectades per l'actuació urbanística, procurant obtenir la màxima informació possible d'aquesta zona que ens permeti complementar els estudis realitzats fins el moment.

6 METODOLOGIA.

Els treballs d'obertura del sòl es van dur a terme amb l'actuació d'una màquina excavadora per tal de realitzar els treballs consistents en la retirada del nivells superficials. Un cop localitzades les restes arqueològiques l'equip d'arqueòlegs passà a realitzar els treballs pertinents. L'excavació dels estrats arqueològics associats a les estructures documentades es va efectuar, de manera sistemàtica per un equip d'arqueòlegs fins arribar a les diverses cotes marcades per la direcció de l'obra.

Paral·lelament al procés d'excavació i documentació de les restes arqueològiques es va realitzar el desmuntatge de les estructures localitzades, utilitzant mitjans mecànics i manuals, amb l'objectiu d'agilitzar el procés de d'excavació. Així, es varen desarmar, amb el vistiplau dels tècnics de la Direcció General de Patrimoni de la Generalitat de Catalunya i del Servei d'Arqueologia de l'Ajuntament de Barcelona.

La metodologia emprada, sistemàtica i adequada s'inspira en el mètode de registre utilitzat per E. C. Harris i per A. Carandini²².

El mètode de registre estratigràfic s'ha fonamentat en l'ús d'un registre codificat (Unitats Estratigràfiques) de tradició anglosaxona, en dibuixar les plantes parcials on s'acoten tots els nivells físics extrets i en la fotografia de les UE. Per tal d'homogeneïtzar els registres de les diverses intervencions arqueològiques s'utilitza un sistema de base de dades interrelacionades basat en el programa Access de Microsoft, on s'inclou a cada fitxa els respectius apartats de descripció, documentació i relacions estratigràfiques.

Paral·lelament a aquesta tasca es va configurar la documentació planimètrica general (escala 1:20), topogràfica i fotogràfica del jaciment.

El material arqueològic recuperat es va codificar segons els següents criteris, 104 (número de la intervenció arqueològica) - 17(any del permís) – núm. de UE (Unitat Estratigràfica) – núm. d'inventari (número de diferenciació de les peces més significatives).

Les cotes han estat establertes en metres sobre el nivell del mar (m snm.).

L'arqueòloga s'ha trobat sempre al costat dels operaris per tal d'anar seguint el rebaix del sòl de forma visual directe per tal de poder identificar les possibles restes arqueològiques que podien anar sortint. Quan han aparegut restes arqueològiques s'han excavat manualment seguint la metodologia arqueològica, en els casos en què ens ha estat possible la màquina ens ha ajudat a l'extracció de terra.

Un cop realitzades les cales i obtinguda la informació pertinent les restes arqueològiques documentades han estat protegides i posteriorment les cales reomplertes amb terres netes i sauló en el decurs dels treballs.

²² HARRIS, 1991 i CARANDINI, 1997.

7 DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS REALITZATS

Els treballs arqueològics portats a terme al carrer de Berenguer de Palou 50-52 es van relacionar amb l'execució de les obres de desviament provisional del col·lector del carrer de Josep Soldevila, per l'alliberament de la FR.03 PAU1 Sector Entorn Sagrera, districte de Sant Andreu. Aquests treballs es van realitzar en una parcel·la localitzada entre l'esmentat carrer de Berenguer de Palou i l'extrem occidental de l'antic Pont del Treball desmuntant en la seva majoria l'any 2012 en el decurs de les obres de construcció de les vies de la Línia d'Alta Velocitat Madrid-Saragossa-Barcelona-Frontera Francesa i de la futura Estació de la Sagrera (veure plànol 1).

La construcció del nou col·lector, el qual fou excavat a cel obert, va comportar l'obertura d'una gran rasa situada entre el col·lector existent a desviar (situat en la zona nord de la parcel·la) i un nou col·lector ja construït l'any 2012 (situat al sud de la parcel·la), però que actualment encara no es troba en funcionament i on es va fer la nova connexió. La rasa en qüestió tenia una longitud de 40metres, una amplada de 5 metres i una profunditat de 4,50metres. Per poder realitzar l'esmentada rasa també foren necessaris realitzar un seguit de rebaixos atalussats en les zones més pròximes amb una profunditat de quasi 9metres i una amplada de 24,26metres (veure plànol 2).

Els treballs d'execució de la present intervenció es van portar a terme en dues fases. Una primera realitzada entre els dies 14 i 21 de novembre de 2017 sota la direcció de l'arqueòloga Noemí Nebot Pich i que va consistir en el control dels rebaixos de les terres situades en la zona més pròxima al col·lector realitzat l'any 2012 i que actualment encara no s'ha posat en funcionament i que es trobava situat en l'àmbit sud de la parcel·la. La cota on s'inicià el rebaix era de 22,00 metres snm i la cota final es documentà a 9 metres per sota d'aquesta.

En aquest cas en el decurs dels treballs no es van localitzar cap element arqueològic en el subsòl ni evidències de material ceràmic associat als diversos nivells documentats. A partir de la cota de 18,00 metres

snm es documentà el sòl geològic corresponent amb les argiles quaternàries.

La presència de nombrosos serveis localitzats en el traçat del nou col·lector, bàsicament línies elèctriques i una canalització d'aigua, dificultaven el rebaix de les terres. Per tal de fer viable l'obertura de la rasa s'optà per desviar els serveis esmentats anteriorment i anul·lar el tram del traçat afectat per la present obra, aquest fet va propiciar que s'aturés l'execució de l'obra mentre es portaven a terme dites tasques.

Així doncs, els treballs es van reprendre el 24 de maig de 2018 i es van allargar fins el 14 de juny del mateix any. En un primer moment la direcció fou assumida per l'arqueòloga Vanesa Triay Olives i posteriorment aquesta fou substituïda per l'arqueòleg José Manuel Espejo Blanco.

En aquesta segona fase d'execució la intervenció arqueològica es va centrar en el seguiment de tots els moviments de terra necessaris, tant per realitzar la excavació de la rasa del nou col·lector pròpiament dita com les terres adjacents per tal de facilitar els esmentats treballs de rebaix. La cota actual de la parcel·la en aquest sector es documentà a 21,80 metres snm i el final de la rasa es va establir segons el projecte

d'execució a una cota de 13,00 metres snm. En aquest sector el nivell geològic es va documentar a una cota d'entre 18,44 i 17,69 metres snm amb pendent nord-sud.

Així doncs, l'obertura de la rasa es va iniciar en la zona nord de la parcel·la, lloc on es localitzava el col·lector a desviar. L'objectiu era localitzar el traçat del col·lector i realitzar els rebaixos pertinents en aquest sector per tal de poder-hi accedir i portar a terme els treballs necessaris pel seu posterior desviament (fotografies de la 1 a la 12).

En les cotes superiors d'aquest àmbit es va documentar la UE100. Es tractava d'un nivell d'uns 0,95 metres de potència amb aportacions de terres contemporànies de composició argil·lossorrenca, de color marró fosc i consistència solta amb presència de material constructiu. La cota superior es va localitzar a 21,78 i la inferior 20,83 metres snm.

Aquestes cobrien un paquet d'argiles de color vermell molt compactades també amb cronologia contemporània, era la UE101. Tenia una potència de 0,75 metres. Cota superior 20,83 i inferior 20,08 metres snm.

La seva excavació va deixar al descobert l'estrat UE102. Es tractava d'un nivell de llims de color gris amb presència de carbons i consistència compacte d'uns 0,50 metres de potència - cota superior es va localitzar a 20,08 i la inferior a 19,56 metres snm - . En aquest cas es van poder recuperar diversos fragments de ceràmica que ens van permetre adscriure'l a un context del segle XIX (ceràmica vidriada, pisa depurada d'origen francès similar a les Pickman, o restes de rajoles de la vela de barco).

Per sota ja es va documentar un important nivell de llims de color groc i molt compactes, era la UE103. L'estrat en qüestió tenia una potència d'uns 1,12 metres i la cota superior es va documentar a 19,56 mentre que la inferior a 18,44 metres snm. En el decurs de la seva excavació no es van poder documentar cap evidència de material que ens permetés la seva datació de manera que només es pogué determinar que tindrien una formació anterior al segle XIX.

Aquests llims cobrien directament el nivell geològic, UE104, que en aquest sector es localitzà a una cota de 18,44 metres snm i del qual es van rebaixar uns 5,44 metres fins assolir la cota marcada per l'obra.

Tall estratigràfic àmbit nord de la rasa

En la zona més pròxima al col·lector a desviar i afectant a la pròpia rasa del mateix es va documentar un gran retall contemporani, la UE132. Aquest tenia unes dimensions d'uns 20x15x metres i una profunditat de 3 metres - la cota superior es trobava a 21,80 i la inferior a 18,80 metres snm - i s'estenia des de la zona del col·lector fins la part central de la parcel·la actual. Aquest rebaix fruit de les remocions del subsòl més recents es trobava reblert per terres de matriu sorrenca i amb una consistència molt solta i de color marró amb abundant presència restes de material constructiu, plàstics..., era la UE133.

En aquest mateix sector també es van localitzar els diversos serveis(en concret 11 línies elèctriques i una canalització d'aigua) que en el seu moment ja foren anul·lats i que per tant es procedí al rebaix de la zona sense cap tipus d'incidència(fotografies 13 a 15).

Un cop realitzats els rebaixos pertinents es va localitzar el traçat del col·lector a desviar UE122. Es tractava d'una canalització feta amb formigó d'uns 20metres de longitud i 5 metres de diàmetre i prenia orientació NE-SO. La cota superior es documentà a 17,80 i la inferior a 13,00 metres snm, trobant-se aquest a 4 metres per sota de l'actual nivell de circulació de la parcel·la (fotografies 16 i 17).

Cal destacar que el traçat de l'antic Rec Comtal es corresponia amb el traçat de l'actual col·lector existent en servei. Els treballs de rebaix del subsòl portats a terme ens van permetre constatar que l'esmentada estructura fou arrasada en el moment de la construcció del col·lector contemporani el qual degut a la seva gran envergadura destruï tant les restes de la sèquia comtal com de l'estratigrafia més pròxima.

Fotografia aèria datada l'any 1947 de la zona intervinguda amb el Pont del Treball i el Rec Comtal encara existent. (Font: Institut Cartogràfic de Catalunya)

En aquesta zona el Rec Comtal passava per sota del Pont del Treball, al costat de la font del Gaig, i creuava el carrer de la Sagrera anant a buscar el carrer Ciutat d'Elx.

En aquest encreuament es localitzà una torre d'aigua construïda l'any 1849 i que fou posada en funcionament l'any 1853 deixant de funcionar cap als anys 50 del segle XX. Aquesta fou usada per abastir d'aigua potable les cases i petites indústries de la zona. Cal recordar que a pocs metres de la present intervenció que en el decurs d'unes obres realitzades el 2015 al carrer Ciutat d'Elx es va poder documentar un tram del Rec, es

tractava de la continuació del tram de la canalització ja documentat en enderrocar la fàbrica de la Inoxcrom l'any 2005²³.

En aquest àmbit pròxim al col·lector a desviar en la zona del talús oriental es van documentar les restes d'un mur, la UE124. Es tractava d'una construcció feta amb pedres treballades lligades amb ciment pòrtland. L'estructura murària amidava 2,80 metres de longitud, 0,85 metres d'amplada i tenia una potència de 3,30 metres - cota superior 21,30 i inferior 18,00 metres snm - . Prenia orientació E-O. Es tractava de les restes d'una estructura murària relacionada amb el Pont del Treball en el seu extrem més occidental ja a tocar del carrer Berenguer de Palou (fotografies 18 a 22).

Recordem que el Pont del Treball fou una infraestructura construïda entre els anys 1919 i 1921 per tal de connectar els districtes de Sant Andreu i Sant Martí. Fou una construcció pionera amb la utilització del formigó armat a l'Estat Espanyol, el pont en qüestió perdurà fins l'any 2012 quan fou enderrocat en el decurs de les obres de la construcció del LAV i la futura estació de la Sagrera.

Un cop localitzat el traçat del col·lector a desviar els treballs es van centrar en el rebaix de la resta de la parcel·la per tal de poder obrir la rasa per la construcció del nou tram. En aquest sector situat en la zona sud del traçat del col·lector l'estratigrafia diferia respecte a la documentada en l'àmbit nord i esmentada anteriorment. Així doncs, es documentà en les cotes superiors diversos estrats relacionats amb la fase contemporània més recent de l'actual parcel·la (fotografies 23 a 27).

En primer lloc es documentà un estrat de matriu argil·losorrenca i molt compacte de color negre d'uns 0,47 metres de potència, la UE105, en aquest cas la cota superior es localitzava a 21,82 i la inferior a 21,35 metres snm. Es tractaven d'aportacions contemporànies relacionades amb el terraplenaments del solar existent.

Per sota es va localitzar un nivell de graves de clor groguenc molt compactades d'uns 0,20 metres de potència, la UE106. Degut a la seva morfologia podria tractar-se de les restes d'algun nivell de circulació relacionat amb aquesta zona d'entre el Pont del Treball i el carrer Berenguer de Palou ja en un moment força recent. En aquest cas la cota superior es va documentar a 21,35 i inferior 21,15 metres snm.

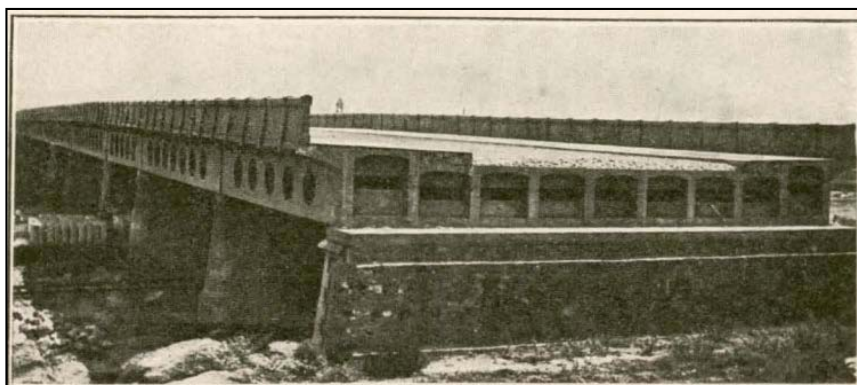
La seva excavació deixà al descobert un nivell d'argiles compactes de color vermell, la UE107. Aquest estrat tenia una potència d'uns 0,75 metres - cota superior 21,15 i inferior 20,40 metres snm - .

Destaquem en aquest àmbit es van documentar diverses restes relacionades amb la presència de l'antic Pont del Treball. Els rebaixos realitzats van permetre la documentació en el talús oriental d'un mur en forma de L, era la UE126. Es tractava d'una estructura relacionada amb la part més occidental de l'esmentada infraestructura, en concret de l'estrep. Com en el cas del mur ja esmentat anteriorment UE124 la UE126 també fou construït amb carreus treballats i ciment pòrtland. Tenia unes dimensions de 11,25 metres de llarg, una amplada d'entre 1,05 i 2,60 metres i una potència de 3,24 metres amb una cota superior localitzada a 21,31 i la inferior a 18,06 metres snm. Aquesta l'estructura murària prenia orientació N-S (fotografies 28 i 29).

Les dues estructures relacionades amb el Pont del Treball documentades en la present intervenció presentaven les mateixes característiques constructives que altres restes encara conservades i localitzades en punts pròxims a la zona actualment afectada.

²³ MARCH, 2016. Pàg. 191-193.

De manera que cal destacar que el 2012 únicament es van desmuntar aquelles parts del pont necessàries per l'obra de LAV, la resta encara es conserven dempeus (fotografies 30 i 31).

Fotografia del Pont del Treball feta en el decurs de la seva construcció²⁴.

A banda de les estructures pròpiament dites, també es va documentar un important nivell de llims de color vermell, la UE108 d'uns 2 metres de potència - cota superior 20,40 i inferior 18,40 metres snm -. Es tractaven d'aportacions de terres relacionades amb la construcció del Pont del Treball i posterior puja de la cota de circulació i anivellament entre la zona del pont pròpiament dita i el carrer de Berenguer de Palou (fotografies 32 i 33).

La seva excavació deixà al descobert un estrat de matriu argilosa, consistència compacte i de color marró fosc, era la UE109. Tenia una potència d'uns 0,30 metres amb una cota superior documentada a 18,40 i la inferior a 18,04 metres snm, i feia pendent nord-sud. Aquest cas es van documentar presència de carbons juntament amb restes de material constructiu i ceràmic (ceràmica vidriada, pisa blanca, ceràmica tipus Pickman o policroma...) que ens el situarien en un context del segle XIX.

L'estrat en qüestió s'estenia per tot l'àmbit situat entre el col·lector a desviar i el col·lector amortitzant un seguit d'estructures i retalls²⁵. Recordem que aquest sector de la rasa oberta es trobava en la ja en la banda sud del traçat del Rec Comtal, es tractava en origen d'una zona de caire més agrícola i que no pas industrial i per tant aquestes estructures s'haurien de relacionar amb tasques de captació i emmagatzematge de l'aigua pel rec de les zones de conreu. Cal destacar que les estructures es robaven força arrasades i documentades en cotes de la solera de manera que no es va conservar en cap dels casos les amortitzacions de les mateixes (fotografies 34 a 39).

Així doncs, tindríem que la primera de les restes localitzades es tractava d'un dipòsit de grans dimensions construït amb maons de 30x15x6 cm i morter de calç blanca, la UE112. Aquesta estructura presentava una planta rectangular amb unes dimensions de 4,50 metres de longitud i 3,50 metres d'amplada. Pren orientació NO-SE i per tant es localitza completament perpendicular al traçat del Rec. Cal destacar que es trobava

²⁴ RIBERA, J. E. 1925-1932. *Puentes de Fábrica y hormigónarmado*. Tomos I-IV.

²⁵ Les estructures documentades en aquest sector no permetien continuar amb el rebaix necessari per l'obra de manera que un cop van ser excavades i degudament documentades foren desmuntades amb la pertinent resolució favorable de desmuntatge per part de la Direcció General de Patrimoni de la Generalitat de Catalunya (fotografies 50 a 52). Veure TRIAY, V. 2018. *Primer informe de desmuntatge estructures de la intervenció arqueològica al carrer Berenguer de Palou 50-52. Districte de Sant Andreu. Barcelona (Barcelonès)*. Inèdit.

força arrasada i només conservava la solera i les restes molt parcials d'un dels murs perimetrals. Aquesta es documentà a una cota de 18,23 metres snm i conserva uns 5 cm de potència (fotografies 40 i 41).

Adossat al sud d'aquest gran dipòsit es documentà un segon dipòsit també de planta rectangular de dimensions més reduïdes, era la UE114. Com en el cas anterior també es trobava construït amb maons de 30x15x6 cm i morter de calç blanca. Aquesta estructura conservava una mínima part dels murs perimetrals en alguns punts (uns 15 cm de potència) juntament amb la solera fet que ens va permès documentar restes d'un enlluït interior. Aquesta estructura tenia unes dimensions de 1,90 metres de longitud i 1 metre d'amplada. També prenia orientació NO-SE. La cota superior del dipòsit en qüestió es localitzà a 18,23 i la inferior a 18,05 metres snm (fotografies 40 i 42).

Finalment en el la cantonada septentrional del dipòsit UE112 es documentà una tercera estructura, es tractava d'un dipòsit de petites dimensions de planta quadrangular, era a UE128. Com en els altres casos aquest es trobava construït amb maons de 30x15x6 cm i morter de calç blanca. Conservava les tres darreres filades dels murs perimetrals i la solera. Aquesta estructura tenia unes dimensions de 1x1,14 metres. La cota superior del dipòsit en qüestió es localitzà a 18,10 i la inferior a 17,92 metres snm. Aquest dipòsit es trobava amortitzat per un estrat de llims de coloració groguenca i consistència molt solta, la UE129. En aquest cas no es van recuperar cap resta de material ceràmic (fotografies 43 i 44).

En aquest mateix sector també es va localitzar la presència de dos grans retalls, eren les UE115 i UE117 dels quals no es pogueren determinar les seves funcionalitats. Pel que respecte a la UE115, es tractava d'un gran retall de planta irregular el qual es trobava força arrasat. Amidava 3,70 metres de longitud i 2,05 metres d'amplada. Només conservava uns 0,30 metres de profunditat - cota superior 18,16 i inferior 17,87 metres snm -. Presentava orientació NO-SE. Aquest fou amortitzat amb un sediment de matriu sorrenca, molt solt i de color marró amb gran presència de restes de material constructiu (maons, pedres i morter de calç blanca) característics del segle XIX, era la UE116. En aquest cas únicament es va recuperar un petit fragment de ceràmica policroma datada al segle XIX (fotografies 45 i 46).

Vista neral àmbit sud amb estructures i retalls datats al segle XIX

El segon dels retalls, la UE117, es localitzà en l'extrem més oriental de la zona rebaixada a tocar gairebé del talús. Es tractava també d'una estructura negativa de forma irregular, en aquest cas presentava unes dimensions de 2,27 metres de longitud i 2,56 metres d'amplada i només es conservaven uns 15 cm de potència de l'estructura en qüestió -

amb una cota superior 18,16 i la inferior de 18,02 metres snm -. Com la resta d'estructures relacionades amb l'ocupació del segle XIX presentava orientació NO-SE. En aquest cas el retall es trobava amortitzat per argiles rubefactades que li donaven una coloració molt vermellosa i compacte, era la UE118. En el rebliment es va documentar algun fragment de maó així com diverses restes de material ceràmic (ceràmica vidriada i cilindres de forn) adscrites a un context cronològic també del segle XIX (fotografies 47 i 48).

Així doncs, la presència de les argiles rubefactades juntament amb les restes dels esmentats cilindres de forn, usats en el procés de cocció de ceràmica, ens feria relacionar-ho amb la presència d'algun forn en la zona. Cal destacar que en el decurs de la present intervenció es portà també a terme una intervenció en a la finca situada al nord de la present parcel·la en concret al carrer de Berenguer de Palou 52-62²⁶ en la qual es va documentar la presència d'un gran forn. Aquest fet ens faria plantejar la hipòtesi que el retall UE117 podria haver estat reblert amb restes de la neteja del forn en qüestió. Si tenim en compte, però, una visió més de conjunt de la zona es pot observar que el forn es localitzà a la banda nord del Rec Comtal mentre que el retall el situaríem al sud de la llera del la sèquia, amb les dades de les que disposem no sabem fins a quin punt la seva presència afectà la dinàmica d'ocupació dels diversos espais i si aquests tenien en aquest tram en concret una fàcil circulació entre ambdues bandes del curs d'aigua i per tant si resultava o no viable transportar els residus d'un cantó a l'altre. Per tat, tampoc hem de rebutjar la possible presència d'un forn en una zona més pròxima el qual no s'ha pogut localitzar.

Tant les estructures com els retalls esmentats anteriorment es trobaven excavats sobre un nivell de llims de consistència poc compacte i color groc amb presència d'alguns carbons, la UE110. L'estrat en qüestió tenia una potència d'entre 10 i 12 cm - cota superior 18,10 i inferior 17,98 metres snm - i feia pendent cap al sud. La seva excavació ens va permetre recuperar restes de material ceràmic (vidriades, ceràmica blava catalana de la ditada i l'arracada, pisa blanca, ceràmica policroma...) que ens el situarien en un context cronològic de la segona meitat del segle XVII inicis del segle XVIII (fotografia 49).

Per sota d'aquet estrat d'anivellament d'època moderna en la zona més pròxima al talús oriental ja aflorava el nivell geològic UE104 - cota 17,96 metres snm - mentre que en la resta de l'àmbit es va localitzar un nivell d'argiles de color vermell compactes, UE119. Aquest tenia una potència d'entre 0,40 i 0,20 metres amb la cota superior documentada a 18,13 i la inferior a 18,69 metres snm amb pendent cap a sud com la resta d'estrats d'aquest sector (fotografies 53 i 54).

La UE119 va proporcionar algun material arqueològic dins la seva matriu, descontextualitzat però important perquè és el reflex de processos de sedimentació antiga. El material recuperat es divideix en nou fragments de ceràmica i dues petites ascles de jaspi:

Ceràmica: 9 bocins de ceràmica informe rodada, sense context cronològic clar, però per la seva similitud a nivell macroscòpic amb la ceràmica exhumada a l'interior de la sitja UE 130, creiem versemblant la seva adscripció al Bronze Final. Es tractava de coccions reduïdes, fragments d'entre 1 i 2 cm, excepte un que presentava unes dimensions una

²⁶Coetàniament a la present intervenció en la parcel·la veïna del carrer Berenguer de Palou 52-62 es portà a terme una intervenció arqueològica sota la direcció d'Isabel Pereira. Els resultat encara es trobarien en fase d'estudi però caldria destacar la documentació d'un gran forn possiblement d'us industrial amb cronologia del segle XIX.

mica més grosses, de 5 x 3 cm; desgreixants amb mica abundant, partícules calcàries i fragments de quars/quarsita més residuals.

Jaspi: Igualment, es van recuperar dos fragments d'ascle de jaspi, de color vermell, de petites dimensions: 1,9 x 1 x 0,8 cm, amb restes de còrtex; i 1,5 x 1 x 0,8 cm sense còrtex. Encara que els fragments es van trobar descontextualitzats, en principi tot sembla indicar que es tractava de jaspi de Montjuïc. El seu emplaçament estratègic (amb 173 m d'alçada), amb domini visual del Pla de Barcelona i de la Serralada Prelitoral, dominant el mar i amb el Llobregat (antigament navegable) al costat, fou, amb tota probabilitat, fonamental en l'ocupació humana de la muntanya ja des de la Prehistòria. El taller d'indústria lítica del Morrot es troba situat al vessant oriental, immediatament al nord del cementiri del sud-oest, entre aquest i el bastió meridional del castell que mira al port. El jaciment del Morrot²⁷ va ser objecte d'un seguit de intervencions des de que va ser descobert el 1984. Aquest any es va realitzar una primera prospecció en la que participen Eudald Carbonell, Ramon Álvarez, Oriol Granados i Agustí Esteban i recullen material que van atribuir a partir de llur tècnica i cronologia a un moment Epipaleolític, tot i que es va reconèixer alguna possible fase del Paleolític, basant-se en l'aparició de fragments amb extraccions i ascles de gres. Es tracta de l'únic testimoni d'aquestes etapes primerenques de la Prehistòria a Barcelona, un taller que aprofitava les vetes de jaspi de la muntanya. Posteriors treballs de prospecció i d'excavació a l'any 1988 van permetre documentar amb seguretat l'existència de materials atribuïbles al final del Paleolític i de l'Epipaleolític, amb una datació d'uns 11.000 BP (CEBRIÀ, SALA, 1988). Les característiques de l'extracció al jaciment fan pensar en una explotació de les vetes de jaspi a l'aire lliure i mitjançant tècniques lleugerament complexes. Seria un antecedent clar d'explotacions genuïnament mineres posteriors i marcaria un "continuum" en el procés de selecció de matèries i de coneixement i transformació de l'entorn per part de les comunitats antigues. En el registre lític del Morrot consta l'ús del foc per a l'explotació de les vetes. En efecte, en els nivells superficials es detecta la presència d'objectes cremats i al nivell C, format d'antic, es constata la presència de cremació en els objectes lítics ja que té més probabilitats de ser produïda per processos tecnològics (canvis de coloració, cúpules i craquelats). La presència d'estrís fets amb aquest jaspi es troben repartits per jaciments prehistòrics del Barcelonès i el Baix Llobregat (CARBONELL *et alii*, 1997).

En absència d'afloraments de sílex en les immediacions, el jaspi és una roca molt adient per a la fabricació d'estrís de les comunicats prehistòriques. És una roca silícia, composta majoritàriament per quars de textura granular molt homogènia i grandària criptocristal·lina. La seva coloració és molt diversa malgrat que hi predominin les tonalitats vermelloses, ataronjades i grogues, com els fragments trobats a la intervenció. Presenta un aspecte brillant, amb un còrtex silicificat i poc gruixut. En Montjuïc apareix en forma de vetes, associat a la sèrie sedimentària marina d'edat miocena (PARCERISSA *et alii*, 2000).

Excavada en aquest nivell d'argiles UE119 es va documentar les restes d'una sitja, la UE130. Cal destacar que es trobava molt arrasada i únicament es pogué excavar la part del fons. Aquesta amidava 1,55 metres de diàmetre i conservava una profunditat d'uns 20 cm de potència - cota superior 18,13 i inferior 17,92 metres snm - . Amb les poques dades de les que disposem, però, no es pogué establir la seva tipologia i únicament es va poder documentar que tenia el fons pla. Aquesta estructura d'emmagatzematge es trobava amortitzada per la UE131, estrat de matriu argilosa i consistència compacte de color marró fosc. En el seu interior es van documentar restes de carbons, petites pedres juntament amb abundants fragments de material ceràmic i lític. L'estudi del mateix ens

²⁷ Carta Arqueològica de Barcelona: <http://cartaarqueologica.bcn.cat/3065>.

adscriu l'esmentada sitja en un context cronològic del Bronze Final (c. 1300-650 a.n.e.) (fotografies 55 a 60).

Així doncs, els materials exhumats de l'interior de la sitja eren relativament abundants, sobretot tenint en compte el alt nivell d'arrasament que aquesta presentava. En principi la troballa de farciments amb contingut orgànic, cendres, fragments de ceràmica, restes de fauna, indústria lítica, estris relacionats amb la metal·lúrgia, molins de mà, etc... corresponien a l'ús secundari que se les atribueix com a abocadors de deixalles, i ens pogué proporcionar informació sobre les activitats que es realitzaven a l'entorn superficial més immediat. En aquest cas es van recuperar tres tipus de materials atenent a la matèria primera: ceràmic, lític i constructiu. En total 126 elements inventariats, agrupats de la següent manera:

- **La ceràmica:** era l'element més nombrós, com és habitual en aquests contextos. Amb 113 fragments representava el 89,6% del total [Làmines 3 a 7]. En general es trobava força fragmentat i es presentava majoritàriament en petits bocins dels quals és gaire bé impossible fer qualsevol temptativa de classificació tipològica. Dels 113 fragments, 89 eren informes (78,7%) i 24 presentaven algun tipus de forma i/o decoració (21,2%). D'aquest segon grup, teníem 7 vores (6,2%) [Làmina 4/3-6-17 i Làmina 7/4-5-7-8], 4 bases (3,5%) [Làmina 6] i una carena [Làmina 7/16], i

presentaven algun element decoratiu 15 fragments (13,2%): 5 frags. amb aplicacions plàstiques (cordons digitats) [Làmina 3 i Làmina 4/24²⁸], 4 amb traços incisos [Làmina 5/9, 12, 22, 25], 1 amb acanalats [Làmina 5/21] i 4 amb decoració impresa (1 en el cos i 3 en el llavi) [Làmina 4/3, 6, 17 i Làmina 5/26]. A partir d'un examen purament visual a nivell macroscòpic es pogué assenyalar que les coccions eren majoritàriament mixtes (57,8%), seguides de les reduïdes

(37,7%) i les oxidants (4,3%). Els acabats eren allisats més o menys regulars —en principi mai brunyits— i en alguns casos es veia una subtil aplicació irregular de fang sobre la superfície que li atorgava un aspecte més groller. Les pastes estaven poc depurades, els desgreixants de mida mitjana-fina (entre 1-4 mm), com a pauta general —i a falta d'un estudi arqueomètric— es componien d'elements calcaris i abundant mica en tots els casos, amb un afegit més escàs de fragments de quars/quarsita, encara que algunes empremtes en negatiu longitudinals podrien indicar la presència de desgreixant de tipus orgànic vegetal.

Com ja hem comentat, les decoracions es trobaven representades per incisions, acanalats, impressions en cos i vores, i aplicacions de cordons digitats, tots elements omnipresents en el període del Bronze final. Només en el cas de la ceràmica amb decoració acanalada va poder entreveure una disposició regular, formada per un motiu geomètric a base de triangles o ziga-zagues realitzats amb doble traç. Pel contrari, els exemplars amb traços incisos no permeteren aventurar una sintaxis decorativa clara. Les impressions digitals sobre la vora o en el cos també hi eren presents, així com aplicacions de cordons digitats, que se situaven en el cos o en punt d'inflexió del coll, en ambdós casos fet habitual entre la ceràmica d'aquesta cronologia.

²⁸ Aquest últim cas és dubtós, per les reduïdes dimensions del bocí (3x2 cm) com pel seu estat de conservació.

Els llavis eren arrodonits en cinc casos i dos eren plans, i les vores rectes, menys un cas en què era clarament exvasada. No obstant, alguns exemplars permeteren concloure que en quatre casos més també estàvem davant de vores exvasades, la qual cosa encaixa millor en aquest context del Bronze final. Per la seva banda, els fons eren plans en els quatre fragments documentats; en dos d'ells posseïen peu marcat, un tret molt característic del Primer Ferro però que presenta ja els primers exemples al Bronze final —especialment en vasos cineraris—, encara que, en general, en exemplars no tan desenvolupats com aquells (LÓPEZ CACHERO, 2005).

De les formes representades només es pogué efectuar algunes precisions menors atès l'índex de fragmentació del conjunt. A la peça recollida a la Làmina 3/20, encara que no conservava la part inferior del cos ni la vora, es pogué veure la forma característica de tenalla amb perfil ovoide i vora exvasada, amb cordó imprès amb digitacions en el punt d'unió de la vora amb el cos superior; a la Làmina 4/17, teníem un vas de perfil obert i vora recta, del qual es provà de reconstruir el diàmetre de la boca amb una aproximació de 42 cm, la qual cosa, de ser així, estaríem davant d'unes dimensions molt considerables i el situaria com un gran recipient contenidor, molt gran a jutjar per les dades mètriques manejades en exemplars d'altres jaciments de la ciutat (GÓMEZ *et alii*, 2011); presentava digitacions sobre el llavi arrodonit (3 impressions en el exemplar conservat); i la Làmina 7/16 respondria a la part d'un cos amb una carena poc marcada. Les formes carenades són molt abundants en aquests moments i estan definides, majoritàriament, per dos cossos més o menys cònics units per un punt d'inflexió marcat: aquests dos cossos portaven trajectòries distintes, el superior una corba cònca o recta que acaba en un coll visible i una vora exvasada, i la inferior també corba però ara convexa.

Per últim, es va poder reconstruir els diàmetres de les quatre bases, que oscil·laven entre els 9 i els 15 cm, la qual cosa també implicava dimensions considerables dels respectius recipients i situa les formes en grans recipients contenidors, o bé en restes d'urnes cineràries, especialment els exemplars amb peu marcat.

Entre els materials exhumats a la sitja també van aparèixer elements fabricats amb altres matèries primeres: dos artefactes d'instrumental lític —un molí barquiforme i una tapadora— i 11 fragments de fang endurit utilitzat com a material constructiu; en principi, la presència de “torchis” assenyalant l'esfondrament de les parets seria testimoni que les cabanes van ser aixecades amb un entramat vegetal i recobertes de fang.

- Molí barquiforme: Els molins de vaivé són els més antics. A la zona del Pròxim Orient, entre el Natufià Inicial (12.800-11.500 BP) i la transició vers l'agricultura en el Natufià Final-PPNA²⁹ (11.500-9.600 BP), els instruments de mòlta i triturat de productes vegetals es vinculen amb un període d'intensificació de la producció d'aliments, període que coincideix amb el sedentarisme i, potser, una organització social més desenvolupada. La presència dels molins de vaivé en aquests contextos es relaciona amb una pràctica més intensiva de recol·lecció de cereals silvestres i altres fruits, que fa pensar en un increment del seu consum en la dieta humana (REDMAN, 1990). Aquest tipus de molí de vaivé és l'únic existent a la península Ibèrica fins a gairebé mitjans del primer mil·lenni a.n.e., moment en el qual es documenta la introducció del molí rotatori. El molí de vaivé es documenta a l'àmbit de la Mediterrània almenys fins al s. IV d.n.e.

S'han realitzat diversos estudis sobre els molins de vaivé d'alguns jaciments catalans de l'Edat del Bronze (Inicial i Final) i la Primera Edat del Ferro, com l'Institut de Batxillerat

²⁹ Neolític Pre-ceràmic A (*Pre-Pottery Neolithic A*). També es denomina Neolític aceràmic.

Antoni Pous (Manlleu) (BOQUER *et alii*, 1995), la Bòbila Madurell (Sant Quirze del Vallès) (BOQUER *et alii*, 1992) i Can Roqueta (Sabadell) (GIBAJA, 1994), treballs més generals de la plana occidental catalana, que inclou Minferri (Juneda), la Colomina 2 (Gerb), els Vilars (Arbeca), Molí de l'Espígol (Tornabous) i Roques del Sarró (Lleida) (ALONSO, 1999), o treballs de més abast que inclou fins a 31 jaciments de la Catalunya més oriental en sentit ampli (PORTILLO, 2006).

En el grup dels molins de vaivé es troben els tipus més antics, per això se'ls coneix igualment com a "molins de tipus prehistòric". A vegades poden presentar una forma ovalada, pel que en la literatura arqueològica també se'ls pot trobar com a "molins barquiformes", tot i que no sempre responen estrictament a aquesta morfologia. Estan formats per una peça passiva més o menys treballada per tal d'obtenir una determinada forma, i una part activa més petita, que normalment es coneix com a "mà de molí", ja que és moguda directament amb la mà³⁰. No obstant, tant la morfologia com les dimensions d'aquesta mena de molins poden ser molt variades.

El tipus de suport lític utilitzat depèn principalment de les possibilitats de l'entorn natural de la zona. Se solen utilitzar roques de granulometria alta, de forma que sigui possible crear una superfície de fricció uniforme, però, també, amb una certa rugositat que faciliti la consecució de la molta. En aquest sentit els materials utilitzats en la seva confecció més habituals són les roques ígnies (granits i basalts) i les roques sedimentàries (gresos i conglomerats) (PORTILLO, 2006). Depenent dels jaciments predominen unes o altres. Per exemple, a Can Roqueta II (Sabadell) (CARLÚS *et alii*, 2007) s'han recuperat 61 molins del Bronze final, en els quals la matèria emprada majoritàriament és el conglomerat (63% del total); per altre banda, en l'estudi realitzat a la costa oriental catalana, que abastava cronològicament tota la Protohistòria (PORTILLO, 2006), s'han documentat 225 peces de granit (sobre un total de 412, és a dir, el 54%), però només 13 peces de conglomerats (el 3%); o als jaciments de Genó i Carretelà (Aitona, Segrià) tots els molins estan fets també amb granits i conglomerats (MAYA *et alii*, 1998, 2001-2002).

Tipològicament el tipus més nombrós i estès en els jaciments catalans és el que presenta els trets morfològics característics del molí barquiforme, és a dir, moles que presenten la planta de morfologia ovalada i la secció de la superfície activa recte-còncava, dors convex i amb un gruix relativament important (BOSCH *et alii*, 1995; PORTILLO, 2006; CARLÚS *et alii*, 2007). La superfície de fricció pot haver estat treballada per presentar-se còncava, tot i que aquest aspecte pot també variar en funció del

desgast produït pel seu ús. L'exemplar trobat a l'estructura de la nostra intervenció estava fracturat tant en longitud com en amplada [Làmina 2]. Així, les dimensions totals conservades són 26x22x6 cm. Es tractava d'un molí que respon a la tipologia més habitual, és a dir, planta ovalada, superfície activa lleugerament còncava i dors convex. La matèria primera del suport era el conglomerat, una roca detrítica de gra gros, amb més del 50% de components detrítics superiors als 2 mm de diàmetre que poden tenir morfologia diversa: arrodonits, subangulosos, formats per blocs, còdols, palets i grànuls que fan de carcassa.

³⁰Les morfologies d'aquestes peces poden ser molt variades, però la forma de la superfície de fricció acostuma a ser plana o lleugerament convexa. Molt rarament han estat documentades en associació directa a les moles passives en context arqueològic, de manera que resulta difícil reconèixer aquest tipus de peça en els jaciments.

- Disc lític [Làmina 1]: es tractava d'un fragment d'esquist de forma arrodonida, amb un diàmetre d'uns 14'5 cm i un gruix de 2 cm. El fragment semblava una tapadora de pedra dissenyada per a recipients ceràmics, equivalents a las llosetes que recobrien les urnes d'incineració del Bronze final (MAYA *et alii*, 2001-2002).

- Per últim, es van recuperar de l'interior de la sitja 11 fragments de torchis, és a dir, fragments de fang endurit barrejat amb fibres vegetals i utilitzat com a material constructiu per impermeabilitzar les cabanes fetes de brancatge. Eren de petites dimensions —el major no supera els 14 cm de llargària— i formes irregulars,

amb una de les cares planes que on presentava suaus empremtes longitudinals reflex del entramat vegetal a sobre del qual es van col·locar. En aquest cas els trossos ens van arribar alterats per l'acció del foc, circumstància que sens dubte ha facilitat la seva preservació.

Finalment un cop excavat l'estrat UE119 quedà al descobert tot el nivell geològic, la UE104, en aquest cas format per argiles quaternàries molt compactes amb gran quantitat de nòduls calcaris. En aquest àmbit sud la cota superior del tortorà es va documentar a una cota de 17,96 metres fent pendent cap el sud.

Així doncs, ja alliberat tot l'espai de restes arqueològiques es procedí al rebaix de les cotes inferiors de la rasa en qüestió en el tram entre la zona el col·lector a desviar fins al col·lector existent on es realitzà posteriorment la nova connexió. Es rebaixà per tant uns 5 metres del nivell geològic fins assolir la cota establerta per l'obra de 13,00 metres snm (fotografies 61 a 66).

8 CONCLUSIONS.

Les tasques de control preventiu realitzades a la parcel·la Berenguer de Palou 50-52 Barcelona amb codi 104/17 ens van permetre obtenir noves dades sobre l'evolució històrica que va patir aquest sector de la ciutat des d'època prehistòrica fins a l'actualitat.

La intervenció arqueològica portada a terme es va acotar als rebaixos necessaris pels treballs de l'obra, el fet de tractar-se en aquest cas d'una superfície d'uns 800 m² i documentar una seqüència estratigràfica de 9 metres de potència, dels quals en els 4 primers es va documentar ocupació humana de distintes èpoques, ens va permetre establir una visió diacrònica d'aquest territori.

Així doncs, es van poder documentar diverses fases d'ocupació en aquesta zona datades entre el Bronze final i l'actualitat. Cal destacar, però, que la majoria de les restes formaven part de les activitats humanes d'època contemporània. En la seva majoria s'haurien de relacionar amb els terraplenaments i remocions que va patir la parcel·la en qüestió en aquestes èpoques més recents. La presència d'un gran retall(UE132) documentat en la zona central de la rasa oberta fruit bàsicament de la instal·lació de nombrosos serveis localitzats en aquesta zona juntament amb alguns moviments de terres dels quals desconeixem la seva motivació així ho evidenciaren. També es van documentar diverses aportacions de terres (UE100, UE101, UE105 i UE107) juntament amb un nivell de gaves molt compactat que es podria relacionar amb algun nivell de circulació associat a la zona de pas entre el carrer de Berenguer de Palou i l'extrem més occidental del Pont del Treball localitzat en aquesta mateixa parcel·la.

D'aquesta època contemporània també seria el col·lector que es va desviar i que va motivar la present intervenció (UE122). Cal destacar que el traçat de l'antic Rec Comtal es corresponia amb el traçat de l'actual col·lector existent en servei. Els treballs de rebaix del subsòl portats a terme ens van permetre constatar que l'esmentada estructura fou arrasada en el moment de la construcció del col·lector contemporani el qual degut a la seva gran envergadura destruï tant les restes de la sèquia comtal com de l'estratigrafia més pròxima. Recordem que aquesta important canalització vertebrà el territori de Barcelona, com a mínim des del segle X, articulant al seu voltant hortes i altres indústries, fins arribar a les grans fàbriques dels segles XIX i XX. La seva funció principal no era conduir aigua de boca a la ciutat de Barcelona, sinó que era fer moure els molins ubicats al llarg del seu recorregut, regar les terres, abastir nous espais productius amb molta necessitat d'aigua, com les carnisseries, o les adoberies, etc... jugant així un paper predominant en la vertebració del territori i també del seu entorn més immediat.

Ja d'inicis del segle XX serien els murs (UE124 i UE126) relacionats amb l'extrem més occidental del Pont del Treball així com les aportacions de terres (UE108) usades per pujar el nivell de circulació i terraplenar la zona situada entre el Pont del Treball i el carrer de Berenguer de Palou. La construcció de LAV i la nova estació de la Sagrera han afectat de manera important aquesta zona la qual ha patit en els últims anys una important transformació urbana. L'any 2012 s'enderrocà una gran part del pont que havia connectat durant dècades els barris de Sant Andreu i Sant Martí però encara restarien dempeus algunes estructures muràries com les localitzades en la zona més pròxima al carrer de Berenguer de Palou.

Recordem que en la zona afectada per la present intervenció el Rec Comtal passava per l'aire lliure, travessat per ponts, i regava els camps i es horts dels antics municipis de Sant Andreu del Palomar i Sant Martí dels Provençals. En alguns punts del recorregut la sèquia es trobava retallant directament el terreny mentre que en altres el Rec venia acotat per murs i algunes altres infraestructures. A partir del segle XVIII hi hagué un

augment de les terres cultivables al Pla de Barcelona, fins aquest moment aquest es dividia en dos grans zones agrícoles segons el tipus de terreny i els productes cultivats: les terres localitzades entre el Rec Comtal i la muntanya eren de secà dedicades al cultiu de cereals i vinya mentre que el territori de sota de la sèquia es caracteritzà per ser una zona de terres humides i riques que van donar lloc a una zona d'horta i arbres fruiters. La important expansió industrial que afectà aquesta zona de Sant Andreu i Sant Martí a mitjans del segle XIX degut a la necessitat de treure les fàbriques de la zona de Ciutat vella així com la necessitat de bastir-les de gran quantitat d'aigua que els donava el Rec Comtal va modificar la fisonomia del voltant del Rec Comtal. En la seva majoria les fàbriques es concentraven en la banda nord de l'estructura hidràulica mentre que al sud es mantingueren les zones de conreu de regadiu (MARCH, 2017).

Tot i que en la present intervenció no es van poder documentar cap resta directament relacionada amb la sèquia comtal els treballs portats a terme ens permeten aportar noves dades sobre l'ocupació d'aquest territori en el segle XIX amb la documentació d'estratigrafia (UE102 i UE109) en ambdós costats del traçat del Rec Comtal. En aquest moment encara s'evidencia un importat desnivell estratigràfic - d'1,60 metres - entre ambdues bandes de la canalització que després amb les aportacions de terres contemporànies es perd. En la zona situada al sud del traçat de la canalització es van documentar un seguit d'estructures s'haurien de relacionar amb tasques de captació i emmagatzematge de l'aigua pel rec de les zones de conreu (UE112, UE114 i UE128) així com diversos retalls indeterminats (UE115 i UE117) que evidenciaven una ocupació del territori.

Els treballs realitzats també ens van permetre localitzar algunes restes relacionades amb l'ocupació d'aquest espai en època moderna. En aquest cas no es van documentar estructures associades a aquest període, únicament un nivell (UE110) amb alguns fragments ceràmics que ens van permetre adscriure'l a un context cronològic segona meitat del segle XVII-XVIII. Per la seva morfologia s'hauria de vincular a antics usos agrícoles com la composició del sediment, l'evidència de bioturbacions i de matèria orgànica. En aquesta mateixa zona, però en el tram del col·lector que es va construir l'any 2012, també es van documentar evidències d'ocupació en aquest període amb nivells similars als documentats en la present intervenció (ESPEJO, 2013). Estariem, per tant, en un territori ocupat per àmplies extensions de conreu.

Finalment en les cotes inferiors del rebaix es van documentar restes d'una ocupació en el Bronze final amb la presència d'un estrat (UE119), reflex de processos de sedimentació antiga, i una sitja (UE130). La troballa d'una sitja del Bronze final en el Pla de Barcelona, fins i tot amb l'important grau d'arrasament que presentava, tenia la seva rellevància atès la manca de restes d'aquesta cronologia relacionades amb estructures. De fet, podrien dir que es tracta de la primera associació clara d'una estructura amb materials inequívocs d'aquest període dins una intervenció arqueològica actual. Les decoracions incises i acanalades documentades en els fragments ceràmics apunten indubtablement a aquesta cronologia, i les impressions en la vora, així com les impressions ovalades en el cos, els motius de triangles i ziga-zagues, les formes carenades, etc., són trets presents en exemplars de Can Roqueta, Bòbila Madurell, Genó o Carretelà (BORDAS *et alii*, 1994; MAYA *et alii*, 1998, 2001-2002; CARLÚS *et alii*, 2007).

Fins ara el Bronze final ha passat molt desapercbut en les escasses síntesis que s'han anat publicant sobre la Prehistòria al Pla (SANMARTÍ, 1991; LÓPEZ CACHERO, 2012; GÓMEZ, MOLIST, 2016), sens dubte a causa del patet buit que tradicionalment s'ha observat en les evidències arqueològiques d'aquests moments, escassa i, en ocasions, equívoca: o bé es tracta de troballes aïllades en forma de conjunts ceràmics dins d'altres

contextos cronològics —especialment del Bronze inicial (Caserna de Sant Pau del Camp o Carrer de la Riereta)—, o bé de restes disseminades fruit d'excavacions antigues, la qual cosa dificulta la correcta interpretació de bona part d'aquells materials (Can Don Joan i Can Casanoves a Horta, o el Molí de Sant Andreu), fins i tot quan la seva documentació va anar acompanyada d'estructures diverses (Muntanya de Montjuïc o Carrer d'Annibal, al Poble-sec). Ara, la documentació d'aquesta sitja —a l'entorn de la Sagrera, acompanyant al conjunt de troballes disperses de les àrees més septentrionals—, dins el mateix solar en què han aparegut una vintena més d'altres cronologies³¹, ens situa davant un tipus de jaciment conegut a la bibliografia com a “camp de sitges”, amb estructures que comparteixen l'espai però emmarcades en forquilles cronològiques molt amplies. A casa nostra tenim exemples molt destacats, com el paratge de Can Roqueta³² i Can Gambús a Sabadell, Bòbila Madurell a Sant Quirze del Vallès, o Mas d'en Boixos a Pacs del Penedès.

Ja hem parlat més amunt de la dualitat de poblament que, gestada en el Bronze inicial, es manifestarà amb fermesa durant el Bronze final: d'una banda, a tota la Catalunya costanera i a la Depressió Prelitoral es manté un model d'hàbitat heretat del Bronze inicial caracteritzat per la presència de cabanes fetes d'entramat vegetal cobert de fang juntament amb estructures negatives com sitges i fosses, i que perduraran fins i tot després de l'arribada dels Camps d'Urnes, fins l'Edat del Ferro. Jaciments que continuen ocupats en aquest període són Bòbila Madurell (Sant Quirze del Vallès), Can Roqueta (Sabadell) o les sitges de la U.A.B. (Bellaterra). D'altra banda, a la Depressió Occidental es consolida la tendència consistent en la proliferació d'assentaments ubicats en posicions elevades prop dels cursos d'aigua i arquitectura de poblats estables construïts amb pedra. Per exemple, Genó i Carretelà (Aitona) o Puig Roig del Roget (El Masroig). Diversos treballs han posat de manifest aquesta dualitat (MAYA, 1991b; GONZÀLEZ *et alii*, 1999; LÓPEZ CACHERO, 1999, 2006; CARLÚS *et alii*, 2007), i en aquest sentit, la sitja documentada a la nostra intervenció dins el context geogràfic de la costa central catalana, posa de relleu —malgrat el seu aïllament i la seva escassa entitat estructural— la versemblança d'aquest model, especialment la pròpia sitja i els fragments de torchis exhumats del seu interior. En efecte, aquests dos elements parlen d'un tipus d'hàbitat llargament conegut arreu del prelitoral català i que la literatura científica ha anomenat tradicionalment com “fons de cabana”, amb algunes característiques que dificulten el seu estudi, principalment degut al material perible utilitzat en la seva construcció i l'escassa entitat dels assentaments. Els elements documentats són les estructures negatives, “fons de cabana” i les sitges excavades en el substrat geològic, que apareixen farcides per materials arqueològics, cendres, deixalles d'alimentació, tovots o torchis, la qual cosa suggereix que si inicialment eren empleats per emmagatzemar el cereal, després es van reutilitzar per a funcions secundàries, com abocadors i fins i tot podien ser emprades com a estructures d'inhumació. La seva presència és un indicador de l'aprofitament agrícola de les riques terres de la costa i la Depressió Prelitoral, de manera que sobre un relleu de suaus elevacions que protegien contra la humitat de les zones baixes, se multiplicarien petits campaments de cabanes amb sitges en el subsòl. La majoria d'habitatges tipus cabana tenien les parets construïdes amb material feble al pas del temps; en molt casos aquest fet és suposat ja que no se'n recupera res, però de vegades es troben empremtes d'elements vegetals en trossos de fang o argila que indiquen que aquest arrebossava les parets, per tal d'impermeabilitzar-les³³. Aquests

³¹ Intervenció realitzada al carrer Berenguer de Palou, 52-62 i dirigida per l'arqueòloga Isabel Pereira.

³² Aquest importantíssim complex arqueològic ubicat a la plana del Vallès presenta una ocupació durant tota la prehistòria, història antiga i època medieval, i està dividit en diferents jaciments, en funció dels equips que l'han anat excavant al llarg del temps: Can Roqueta DIASA, Can Roqueta II, Can Piteu-Can Roqueta, Can Roqueta-Torre Romeu i Can Roqueta-Can Revella.

³³ En altres casos les parets devien estar construïdes de tovot. Un indicador de la tècnica de construcció de les parets i la coberta de l'estructura són les troballes de forats de pal. Els pals moltes vegades estaven

torchis consisteixen en una barreja de terra, aigua i matèries vegetals que conforma un pastat plàstic utilitzat en la construcció recobrint cabanes d'entramat vegetal, omplint els buits i intersticis de l'esquelet de la cabana. Aquesta es col·loca en estat més o menys humit sobre l'estructura principal, després d'una barreja en què solen intervenir palla, fibres vegetals o altres estabilitzants o desgreixants els quals proporcionen la resistència immediata necessària per a la seva posada en obra. S'aplica sobre una o les dues cares de l'estructura vertical amb una capa més o menys espessa que pot variar segons es tractés de murs exteriors o interiors. El gran avantatge d'aquesta tècnica ("manteado") és la rapidesa i senzillesa del mètode constructiu que permet obtenir fàcilment la matèria primera i que podria modificar-se al costat mateix de la construcció, amb poc esforç i sense necessitat d'una mà d'obra especialitzada (SÁNCHEZ, 1999). Es tracta d'una tècnica molt antiga que es va utilitzar, almenys, des del Neolític, i el seu ús arriba —sense solució de continuïtat— al món romà (DESBAT, 1981), fet corroborat per fonts clàssiques, cas de Plini en el seu *Naturalis Història* (XXXV, 48). De vegades, en aquestes cronologies del Bronze final, les cases presenten sòcol de pedra a sobre del qual s'aixequen les parets de brancatge (BELARTE, 1999). Són difícils de trobar *in situ*, o inclús en fragments caiguts o en els farciments de fosses amb deixalles, perquè es "desfan" amb facilitat atès la fragilitat dels materials emprats, però en aquest cas, com ja hem comentat més amunt, els fragments van estar exposat al foc (incendi?) la qual cosa va col·laborar en la seva preservació.

Per últim, volem destacar un aspecte comentat més amunt, i és el contrast de poblament observat durant el Bronze final envers el Bronze inicial en el Pla de Barcelona i la dificultat en presentar una explicació satisfactòria. Descartem completament que aquestes discrepàncies tinguin el seu origen en la simple contingència generada en les troballes durant el procés constructiu desenvolupat en la ciutat al llarg del temps. A les comarques pròximes a Barcelona els Camps d'Urnes són relativament ben coneguts, sobretot per mitjà de les seves necròpolis, com les de Can Missert (Terrassa), Can Piteu-Can Roqueta (Sabadell) o Bòbila Roca (Pallejà), però no las tenim dins la mateixa ciutat³⁴. Tot sembla indicar que en aquests moments el poblament a la plana barcelonina sofreix un retrocés, amb predomini de petites ocupacions disperses, aïllades, acompanyat d'un desconcertant buit funerari. Semblaria que en el Bronze final s'abandonés el Pla com a lloc preferent per a l'assentament i es triessin zones més elevades per instal·lar-s'hi, com succeeix en altres indrets de Catalunya. De fet, una part de les troballes d'aquesta cronologia ja hem dit que es produeixen al voltant de la muntanya de Montjuïc, zones d'elevació variable, però sempre amb un cert domini de la plana. Això, però, no clarifica l'absència de necròpolis ni la inexistència d'un poblat més o menys important a la muntanya o qualsevol terreny elevat que rodeja el Pla —encara que no descartem una troballa en aquests sentit en el futur—. Potser aquests canvis estan motivats per una modificació en el patró d'assentament entre ambdues etapes, estimulat per un canvi climàtic, com l'augment de l'aridesa de finals del subboreal, la qual cosa podria justificar el desapropiament agrícola d'aquest espai. De fet, els estudis pol·línics desenvolupats per al Pla de Barcelona determinen que en aquests moments es documenten variacions vegetals resultat d'una alteració climàtica, més freda, que propicià una reducció de la disponibilitat hídrica tendint a una intensificació de la sequera (RIERA, 1994). Les actuacions humanes del període precedent, més intenses i

assegurats mitjançant falques de pedra i segurament trossos de fusta, més difícils de documentar. L'existència de sòcols pròpiament dits es documenta en cronologies avançades del Bronze final i Primera Edat del Ferro, per exemple la Fonollera, Regallos, Ca n'Isach o La Mussara (BELARTE, 1993). També les coves continuen utilitzant-se com habitacions (Can Sadurní, Begues), encara que la seva dinàmica sigui cada cop més residual en front del poblament a l'aire lliure.

³⁴ Recordem que el mateix fenomen, la inexistència de necròpolis d'incineració, es produeix també en altres indrets de Catalunya, com la plana penedesenca (nota al peu nº 14), aspecte aquest especialment cridaner atès l'evident contrast envers el Vallès, dues realitats geogràfiques força similars (BOUSO *et alii*, 2004).

extenses, podrien haver amplificat i accelerat el procés de substitució i deteriorament vegetal, i provocà les novetats esmentades a la ulterior fase del Bronze final.

9 BIBLIOGRAFIA.

AGUELO, J.; HUERTAS, J.; PUIG, F. 2005. "Santa Caterina de Barcelona: assaig d'ocupació i evolució". *Quarhis*. Època II, núm. 01. MUHBA. Institut de Cultura. Barcelona.

AJUNTAMENT DE BARCELONA. *Urbanisme de Barcelona*.

<http://www.bcn.es/urbanisme/>

ALMAGRO GORBEA, M. 1977. "El Pic dels Corbs, de Sagunto y los Campos de Urnas del NE de la Península Ibérica". *Saguntum*, 12. Universitat de València. València.

ALONSO i MARTÍNEZ, N. 1999. *De la llavor a la farina: els processos agrícoles protohistòrics a la Catalunya occidental*. Monographies d'Archéologie Méditerranéenne, 4. Lattes.

ALONSO, N.; JUNYENT, E.; LAFUENTE, À.; LÓPEZ, J. B. 1998. "Poder, símbol i territori: el cas de la fortalesa de Arbeca". *Los iberos, príncipes de occidente. Estructures de poder en la societat ibèrica*, Fundació "La Caixa". Barcelona.

ALONSO, N.; LÓPEZ, J. B. 2000. "Minferri (Juneda, Garrigues): un nou tipus d'assentament a l'aire lliure a la plana occidental catalana, durant la primera meitat del segon mil·lenni cal. BC". *Tribuna d'Arqueologia (1997-1998)*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.

ARROYO, S. 2011. "LAV sector de Sant Andreu". *Anuari d'Arqueologia i Patrimoni de Barcelona 2011*. Institut de Cultura. Ajuntament de Barcelona. pp. 88-95.

BELARTE FRANCO, Mª C. 1993. "Arquitectura domèstica al Bronze final i Primera Edat del Ferro a Catalunya: habitacions construïdes amb materials duradors: estat de la qüestió". *Pyrenae*, núm. 24. Universitat de Barcelona. Barcelona.

BOQUER, S.; GONZÁLVIZ, L.; MERCADAL, O.; RODÓN, T.; SÁENZ, L. 1992. "Un nou assentament del bronze-ferro al Vallès: Can Roqueta (Sabadell, Vallès Occidental)". *Tribuna d'Arqueologia 1990-1991*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.

BOQUER, S.; BOSCH, J.; CRUELLES, W.; MIRET, J.; MOLIST, M.; RODÓN, T. 1995. *El jaciment de l'Institut de Batxillerat Antoni Pous. Un assentament a l'aire lliure de finals del calcolític (Manlleu, Osona)*. Memòries d'Intervencions Arqueològiques de Catalunya. 15. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.

BORDAS, A.; DÍAZ, J.; POU, R.; PARPAL, A.; MARTÍN, A. 1994. "Excavacions arqueològiques 1991-1992 a la Bòbila Madurell-Mas Duran (Sant Quirze del Vallès, Vallès Occidental)". *Tribuna d'Arqueologia (1992-1993)*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.

BORDAS, A.; GÓMEZ, A.; JULIÀ, R.; LLERGO, Y.; NADAL, J.; PIQUÉ, R.; RIERA, S.; RÍOS, P.; SAÑA, M.; MOLIST, M. 2013. "El Neolític antic i l'inici de l'Edat del Bronze a les excavacions del nou Conservatori del Liceu". *Quarhis*. Època II, núm. 08. MUHBA. Institut de Cultura. Barcelona.

BORDAS, A.; PIERA, J.; MORENO, I. 2016. "El jaciment d'Illa Robador" A GÓMEZ, MOLIST (editors): *La prehistòria al pla de Barcelona. Documents per a una nova síntesi*. Documents 11. MUHBA. Barcelona.

BOSCH, J.; SANTACANA, J. 2009. *Blat, metalls i cabdills. Catalunya del neolític a la iberització*. Rafael Dalmau Editor. Barcelona.

BOUSO, M.; ESTEVE, X.; FARRÉ, J.; FELIU, J. M.; MESTRES, J.; PALOMO, A.; RODRÍGUEZ, A.; SENABRE, M. R. 2004. "Anàlisi comparatiu de dos assentaments del Bronze inicial a la depressió prelitoral catalana: Can Roqueta II (Sabadell, Vallès Occidental) i Mas d'en Boixos-1 (Pacs del Penedès, Alt Penedès)". *Cypsela*, 15. Museu d'Arqueologia de Catalunya. Barcelona.

CARANDINI, A. 1997. *Historias en la tierra. Manual de excavación arqueológica*. Crítica. Barcelona.

CARBOBELL BADIA, C. 2006. *Intervenció arqueològica al carrer ciutat d'Elx, núm. 12-16 Barcelona, el Barcelonès 13 de març – 21 d'abril del 2006*. Lliurat al Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat de Catalunya. Inèdit. <http://cartaarqueologica.bcn.cat/465>

CARBONELL, E.; CEBRIÀ, A.; SALA, R. 1997. *El taller de jaspis del Morrot de Montjuïc. Primers indicis de protomineria al paleoestuari del Llobregat*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona.

CARLÚS, X.; GONZÁLEZ, J. 2008. "Carrer de la Riereta, 37-37 bis: un nou assentament prehistòric al Pla de Barcelona. Primers resultats". *Cypsela*, 17. Museu d'Arqueologia de Catalunya. Barcelona.

CARLÚS, X.; LÓPEZ CACHERO, F. J.; OLIVA, M.; PALOMO, A.; RODRÍGUEZ, A.; TERRATS, N.; LARA, C.; VILLENA, N. (Coords.) 2007. *Cabanes, sitges i tombes. El paratge de Can Roqueta (Sabadell, Vallès Occidental), del 1300 al 500 AC*. Quaderns d'Arqueologia, 4. Museu d'Història de Sabadell. Sabadell.

CARLÚS, X.; NADAL, E. 2010. "Carrer d'Espalter, 1b-11, carrer de Sant Pau, 66, carrer de Sant Josep Oriol, 7-11, Plaça de Salvador Seguí". *Anuari d'Arqueologia i Patrimoni de Barcelona 2008*. MUHBA. Institut de Cultura, Barcelona.

CARTA ARQUEOLÒGICA DE BARCELONA. <http://cartaarqueologica.bcn.cat>

CASTRO, P. V. 1994. *La sociedad de los campos de urnas en el noreste de la península Ibérica. La necrópolis de El Calvari (El Molar, Priorat, Tarragona)*. BAR Internacional Series 592. Oxford.

CEBRIÀ, A. 2000. *La Cova de la Guineu (Font Rubí, Alt Penedès). Ocupacions i usos d'una cavitat de la Serra de Font-rubí (Alt Penedès) des del tardiglaciari fins a l'era moderna. Memòria de les campanyes realitzades en els anys 1997-1998-1999*. Servei d'Arqueologia i Paleontologia. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona. Memòria inèdita.

CEBRIÀ, A.; SALA, R. 1988. "El taller de Jaspis del Morrot. Un jaciment de finals del paleolític". *Montjuïc a la Barcelona antiga. Informes, materials, estudis*. MUHBA. Barcelona.

CERDÀ, J. A. 2001. *La ceràmica catalana del segle XVII trobada a la plaça gran (Mataró)*. Associació catalana de ceràmica decorada i terrissa.

CIRICI, A. 1985. *Barcelona Pam a Pam*. Ed. Teide, Barcelona.

CLOP, X.; FAURA, J. M.; GANGONELLS, M.; MOLIST, M.; NAVARRO, C. 1998. *El Pla de la Bruguera-Centre de Distribució SONY. Una necròpoli d'incineració de la Primera Edat del Ferro a Castellar del Vallès (Castellar del Vallès, Vallès Occidental)*. Excavacions Arqueològiques a Catalunya, 15. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.

DDAA. 1984. *Gran Geografia Comarcal de Catalunya: El Barcelonès i el Baix Llobregat*, vol. VIII. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

DDAA. 1992. *Història de Barcelona* (Vols. 1-4). Dirigida per Jaume Sobrequés Calicó. Ed. Ajuntament de Barcelona i Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

DDAA. 1995. *Historia de Barcelona desde su fundación al siglo XXI*. Edicions El Periódico de Catalunya. Barcelona.

DESBAT, A. 1981. *La architecture de terre à époque romaine*. Iritis Archaeological Reports. Internationals Series, 108. Oxford.

EDO, M.; MILLÁN, M.; BLASCO, A.; BLANCH, M. 1986. "Resultats de les excavacions de la cova de Can Sadurní (Begues, Baix Llobregat". *Tribuna d'Arqueologia* (1985-1986). Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.

ESPEJO BLANCO, J. M. 2000-2001. "La cerámica con asas de apéndice de botón: Un estado de la cuestión". *Pyrenae*, núms. 31-32. Universitat de Barcelona. Barcelona.

ESPEJO BLANCO, J. M. 2013. *Memòria arqueològica de la intervenció efectuada en el carrer de Josep Soldevila (tram entre els carrers del Pont de Sant Matí i de Bonaventura Gispert). Projecte constructiu del col·lector Sant Andreu-Barcelona*. Lliurat al Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat de Catalunya. Inèdit. <http://cartaarqueologica.bcn.cat/3497>

ESTEVE, X.; ROVIRA, M. C.; FADRIQUE, T.; ALLUÉ, E. 2012. "L'estructura 378 de Mas d'En Boixos-1 (Pacs del Penedès, Alt Penedès): una tomba de cremació aïllada de l'ibèric antic". ROVIRA, LÓPEZ CACHERO, MAZIÈRE (dirs.): *Les necròpolis d'incineració entre l'Ebre i el Tíber (segles IX-VI aC): metodologia, pràctiques funeràries i societat*, Monografies, 14. Museu d'Arqueologia de Catalunya. Barcelona.

GALLART, J.; JUNYENT, E. 1989. "Un nou tall estratigràfic a la Pedrera, Vallfogona de Balaguer-Termens, La Noguera, Lleida". *Espai/Temps*, 3. Estudi General de Lleida. Lleida.

GENERA I MONELLS, M. 1995. *El poblat protohistòric del Puig del Roget: El Masroig, Priorat*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.

GIBAJA BAO, J. F. 1994. *Anàlisi funcional del material lític de las sepulturas de la Bòbila Madurell: Sant Quirze del Vallès, Vallès Occidental*. Universitat Autònoma de Barcelona. Tesi de llicenciatura inèdita.

GIP 2001. *Colors de terra. La vida i la mort en una aldea d'ara fa 4.000 anys. Minferri (Juneda)*. Quaderns de la Sala d'Arqueologia 1. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida.

GÓMEZ, A.; ALBERCH, P.; BOFILL, M.; BORRELL, F.; BUXÓ, R.; CLOP, X.; NADAL, J.; SAÑA, M.; VICENTE, O.; MOLIST, M. 2011. "El poblament en el Pla de Barcelona durant el Bronze final: nous elements per la seva caracterització". *XV Col.loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà*. Institut d'Estudis Ceretans. Puigcerdà.

GÓMEZ, A.; MOLIST, M. (editors) 2016. *La prehistòria al pla de Barcelona. Documents per a una nova síntesi*. Documents 11. MUHBA. Barcelona.

GÓMEZ, A.; MOLIST, M. 2012. "Projecte Prehistòria de Barcelona". *Quarhis*. Època II, núm. 08, MUHBA. Institut de Cultura. Barcelona.

GONZÁLEZ, J. R.; RODRÍGUEZ, J. I. 1989. "Avanç dels resultats de l'excavació del fons de cabana de l'Edat del Bronze del Tapió a Gimennells (Alpicat, Segrià)". *Excavacions Arqueològiques a Catalunya*, 9. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.

GONZÁLEZ, J.; HARZBECHER, K.; MOLIST, M. 2011. "Un nou assentament del V mil·lenni a la costa de Barcelona". *Quarhis*. Època II, núm. 07. MUHBA. Institut de Cultura. Barcelona.

GONZÁLEZ, P.; MARTÍN, A.; MORA, R. 1999. *Can Roqueta. Un establiment pagès prehistòric i medieval*. Excavacions arqueològiques a Catalunya, núm. 16. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.

GRANADOS, O. 1984. "Los primeros pobladores del Pla". *El Pla de Barcelona i la seva història. I Congrés d'Història del Pla de Barcelona*. La Magrana. Barcelona.

GRANADOS, O.; MAZAIRA, L.; MIRÓ, M.T.; ROVIRA, C.; SALGOT, D. 1986. "Montjuïc dins el context del món ibèric laietà antic". *VI Col.loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà*. Institut d'Estudis Ceretans. Puigcerdà.

GRANADOS, O.; PUIG, F.; FARRÉ, R. 1993. "La intervenció arqueològica a Sant Pau del Camp: un nou jaciment prehistòric al Pla de Barcelona". *Tribuna d'Arqueologia 1991-1992*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.

GUILAINE, J. 1972. *L'Age du Bronze en Languedoc Occidental, Roussillon, Ariège*. Mémoires de la Société Préhistorique Française, T. 9, Éditions Klincksieck. Paris.

HARRIS, E.C. 1979. *Principios de estratigrafía arqueológica*. Ed. Crítica. Barcelona.

JUAN I GONZÁLEZ, LL. 2017. "Rec Comtal". *Anuari d'Arqueologia i Patrimoni de Barcelona 2015*. Institut de Cultura. Ajuntament de Barcelona. pp. 161-162. <http://cartaarqueologica.bcn.cat/3830>

JUNYENT, E.; LAFUENTE, A.; LÓPEZ, J. B. 1994. "L'origen de l'arquitectura en pedra i l'urbanisme a la Catalunya occidental, dins *Cota Zero*. *Revista d'Arqueologia i Ciència*, 10. Editorial Eumo. Vic.

LÓPEZ CACHERO, F. J. 1999. "Primeros ensayos urbanísticos en el NE peninsular: el ejemplo de Genó y los poblados de espacio central". *Pyrenae*, 30, Universitat de Barcelona. Barcelona.

LÓPEZ CACHERO, F. J. 2005. *La necrópolis de Can Piteu-Can Roqueta (Sabadell) en el contexto del Bronce final y la Primera Edad del hierro en el Vallès: estudio de los materiales cerámicos*. Tesis doctoral. Universitat de Barcelona. Barcelona. <http://www.tesisenxarxa.net>

LÓPEZ CACHERO, F. J. 2006. *Aproximació a la societat del nord-est peninsular durant el Bronce final i la primera edat del ferro. El cas de la necrópolis de Can Piteu-Can Roqueta (Sabadell, Vallès Occidental, Barcelona)*. Societat Catalana d'Arqueologia. Memorial Josep Barberà i Farràs (Tercera Edició). Barcelona.

LÓPEZ CACHERO, F. J. 2007. "Sociedad y economía durante el Bronce Final y la Primera Edad del Hierro en el noreste peninsular: una aproximación a partir de las evidencias arqueológicas". *Trabajos de Prehistoria*, 64-1. CSIC. Madrid.

LÓPEZ CACHERO, F. J. 2012. "La dinámica de las ocupaciones humanas del Bronce Final al Ibérico Antiguo entre los ríos Tordera y Llobregat". *Archéologie du Paysage*, 1. *Les plaines littorales en Méditerranée nord-occidentale*. Éditions Monique Mergoïl. Montagnac.

LÓPEZ I MELCIÓN, J. B. 2000. *L'Evolució del poblament protohistòric a la plana occidental catalana: models d'ocupació del territori i urbanisme*. Tesis doctoral. Universitat de Lleida. Lleida. <http://www.tesisenred.net/handle/10803/8220>

LÓPEZ MULLOR, A.; RIERA, M. 2004. "Intervencions recents (1997-2001) a l'oppidum del Turó del Montgròs (El Brull, Osona)". *Tribuna d'Arqueologia (2000-2001)*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.

MARCH, E. H. 2016. *EL REC COMTAL. 1000 anys d'Història*. Viena edicions. Ajuntament de Barcelona.

MARTÍ, M.; POU, R.; BUCH, M. 1995. "Les estructures prehistòriques del jaciment de Can Filuà, Santa Perpètua de la Mogoda (Vallès Occidental)". *Limes*, 4-5. Cerdanyola del Vallès.

MARTÍNEZ, P.; CAMATS, A.; CARDONA, R. 2009 "Camp dels Moros de la Codina (Pinell, el Solsonès). Una de les darreres inhumacions de l'edat del bronze a Catalunya". *2n Col·loqui d'Arqueologia d'Odèn (el Solsonès). Home i territori. Darreres investigacions al Prepirineu lleidetà (2006-2008)*. Museu Diocesà i Comarcal de Solsona. Solsona.

MAYA GONZÁLEZ, J. L. 1985. "Silos de la primera Edad del Hierro en la Universidad Autónoma de Barcelona". *Estudios de la Antigüedad*, 2. Universitat Autònoma de Barcelona. Bellaterra.

MAYA GONZÁLEZ, J. L. 1990a. "Primera Edad del Hierro: los Campos de Urnas". *Historia de Espanya, Vol. I: Desde la prehistoria hasta la conquista romana (siglo III aC.)*. Ed. Planeta. Barcelona.

MAYA GONZÁLEZ, J. L. 1990b. "¿Bronce final o Primera Edad del Hierro? La problemática en el marco de la Depresión Prelitoral". *Limes*, núm. 0. C.R.A.C. Cerdanyola del Vallès.

MAYA GONZÁLEZ, J. L. 1993. "En torno al origen del mundo ibérico catalán: problemas de substrato". *Laietania*, 8. Museu Comarcal del Maresme. Mataró.

MAYA GONZÁLEZ, J. L. 1997. "Reflexiones sobre el Bronce Inicial en Cataluña". *Saguntum*, Vol. II, 30. Universitat de València. València.

MAYA GONZÁLEZ, J. L. 2007. "El Bronce Final y los inicios de la Edad del Hierro"³⁵. A BARIANDARÁN, MARTÍ, RINCÓN, MAYA: *Prehistoria de la Península Ibérica*. Ed. Ariel. Barcelona.

MAYA, J. L.; CUESTA, F.; LÓPEZ CACHERO, J. (eds.) 1998. *Genó: Un poblado del Bronce Final en el Bajo Segre (Lleida)*. Publicacions de la Universitat de Barcelona. Barcelona.

MAYA, J. L.; LÓPEZ CACHERO, F. J.; GONZÁLEZ, J. R.; JUNYENT, E.; RODRÍGUEZ, J. I. 2001-2002. "Excavaciones (1981-1983) en el poblado de Carretelà (Aitona, Segrià, Lleida)". *Revista d'Arqueologia de Ponent*, 11-12. Lleida.

MAYA, J. L.; VIVES, E. 1982. "Dos necrópolis de incineración en el Bajo Segre: Llardecans y La Femosa. Con un apéndice: La Femosa, inventario de los restos óseoshumanos". *Ilerda*, XLIII. Lleida.

MESTRES, J.; SENABRE, M. R.; SOCIAS, J. 1996. "L'Alt Penedès a la primera edat del ferro: consideracions a l'entorn d'un model d'ocupació del territori". *Gala: Revista d'Arqueologia, Antropologia i Patrimoni*, 3-5. St. Feliu de Codines.

MIRET, J.; BOQUER, S. 2004. "Bòbila Roca (Sant Pere de Ribes, Garraf)". *Intervencions arqueològiques i paleontològiques a les comarques de Barcelona (1996-2001)*. Vol. 1, Departament de Cultura de la Generalitat. La Garriga.

MIRÓ I ALAIX, C. 2005. "Balanz de l'activitat arqueològica a la ciutat (setembre 2003 – desembre 2004)". *Quarhis*. Època II, núm. 01, MUHBA. Institut de Cultura. Barcelona.

MOLIST I MONTAÑÀ, M. 2009. "Prehistòria al Pla de Barcelona". *Quarhis*. Època II, núm. 05. MUHBA. Institut de Cultura. Barcelona.

MOLIST, M.; VICENTE, O.; FARRÉ, R. 2008. "El jaciment de la Caserna de Sant Pau del Camp: aproximació a la caracterització d'un assentament del Neolític Antic". *Quarhis*. Època II, núm. 04. MUHBA. Institut de Cultura. Barcelona.

MONGUILÓ, E.; HERNÁNDEZ-GUASCH, J.; MOLINAS, R. 2012. *Intervenció arqueològica a l'espai delimitat pels carrers Espronceda, ronda de Sant Martí, Josep Soldevila i passeig de la Verneda*. Lliurat al Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat de Catalunya. Inèdita. <http://cartaarqueologica.bcn.cat/3300>

NOCETE, F. 1984. "Jefaturas y territorio: una revisión crítica". *Cuadernos de Prehistoria de la Universidad de Granada*, 9. Granada.

PALET, J. M. 1994. Estudi territorial del Pla de Barcelona: Estructuració i evolució del territori entre l'època íbero-romana i l'altmedieval s. II-I a.C.- s. X-XI d.C. A *Estudis i Memòries d'Arqueologia de Barcelona* núm.1. Centre d'Arqueologia de la Ciutat, Institut de Cultura. Barcelona.

³⁵ Capítol revisat i actualitzat pel Dr. F. Javier López Cachero, a la sisena edició de l'any 2007.

PALOMO, A.; RODRÍGUEZ, A. 2004. "Can Roqueta II (Sabadell, Vallès Occidental)". *Tribuna d'Arqueologia (2000-2001)*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.

PÀMIES, D.; ORRI, E. 2018. "Carrer de Clara Zetkin. Carrer Berenguer de Palou 52-62". *Anuari d'Arqueologia i Patrimoni de Barcelona 2017*. Institut de Cultura. Ajuntament de Barcelona. pp. 75-77.

PARCERISSA, D.; GÓMEZ-GRASS, D.; THIRY, M.; CALVET, F. 2000. *Petrologia i diagènesi en sediments de l'Oligocé superior i el Miocé inferior i mitjà de la Depressió del Vallès i del Pla de Barcelona. Evolució de l'àrea font i dinàmica dels fluids*. Tesis Doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona.

PEDRO, M.; ESTEVE, X.; JORNET, R.; LÓPEZ, D.; FADRIQUE, T.; ASENSIO, D.; FARRÉ, J.; FELIU, J. M.; GUÀRDIA, M.; MESTRES, J.; MORER, J. 2012. "Pràctiques d'inhumació en contextos de Primera Edat del Ferro (segle VII AC): noves troballes a l'àrea penedesenca". ROVIRA, LÓPEZ CACHERO, MAZIÈRE (dirs.): *Les necròpolis d'incineració entre l'Ebre i el Tíber (segles IX-VI aC): metodologia, pràctiques funeràries i societat*, Monografies, 14. Museu d'Arqueologia de Catalunya. Barcelona.

PETIT I MENDIZÁBAL, Mª À. 1985. *Contribución al estudio de la Edad del Bronce en Cataluña (Comarcas del Moianès, Vallès Oriental, Vallès Occidental, Maresme, Barcelonès y Baix Llobregat)*. Barcelona. Tesis doctoral inèdita.

PETIT I MENDIZÁBAL, Mª À. 1992-1993. "El Bronce final y la transición hacia la primera Edad del Hierro en la región central-costera de Cataluña". *Bajo Aragón, Prehistoria: segundos encuentros de prehistoria aragonesa*, IX-X. Caspe-Zaragoza.

PITA, R. 1966. "El yacimiento prehistórico de El Puntal, en Fraga". *IX Congreso Nacional de Arqueología*. Valladolid.

PONS I BRUN, E. 1984. *L'Empordà. De l'edat del bronze a l'edat del ferro*. Sèrie Monogràfica del Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona, 4. Museu d'Arqueologia de Catalunya. Girona.

PONS I BRUN, E. 1997. "L'última etapa de l'edat del Bronze a l'Empordà (850-700 a.C): una relació del grup empordanès amb la població mailhaciana. Estat de la qüestió". *Actes del Congrés d'Homenatge al Dr. Pere de Palol/1. Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, vol. XXXVI. Girona.

PONS I BRUN, E. 2003. "De l'edat del bronze a l'edat del ferro a Catalunya, desplaçaments, estades i canvi cultural". *Cota Zero. Revista d'Arqueologia i Ciència*, 18. Editorial Eumo. Vic.

PONS, E.; SOLÉS, A. 2004. "El jaciment del Pi de la Lliura (Vidreres-La Selva). Una necròpolis d'incineració del Bronze Final III (1120-910 a.C.)". *Quaderns de la Selva*, 14-15. Centre d'Estudis Selvatans. Santa Coloma de Farners.

PONS, E.; TOLEDO, A.; COLOMER, X. 1985. *La Fonollera: 10 anys d'investigacions arqueològiques*. Papers del Montgrí, 4. Torroella de Montgrí.

PORTILLO RAMÍREZ, M. 2006. *La mòlta i triturat d'aliments vegetals durant la protohistòria a la Catalunya oriental*. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona. Barcelona. <http://hdl.handle.net/2445/42627>

POU, R.; MARTÍ, M.; JORDANA, X.; MALGOSA, A.; GIBAJA, J. F. 2009. "L'enterrament del neolític antic de la plaça de Vila de Madrid (Barcelona). Una estructura funerària del VIè mil·lenni aC". *Quarhis*. Època II, núm. 06. MUHBA. Institut de Cultura. Barcelona.

PUIG VERDAGUER, F. 1989. "Les troballes del Bronze final al carrer d'Anníbal". *Montjuïc a la Barcelona antiga. Informes, materials, estudis*. MUHBA. Barcelona

RAFEL, N.; ARMADA, X. L. 2008. "Sobre la cronologia de la necròpolis del Calvari del Molar i l'horitzó funerari del Bronze final - I Edat del Ferro a l'Ebre. Noves datacions absolutes". *Cypsela*, 17. Museu d'Arqueologia de Catalunya. Barcelona.

REDMAN, Ch. 1990. *Los orígenes de la civilización*. Ed. Crítica. Barcelona.

RIERA MORA, S. 1994. *Evolució del paisatge vegetal holocè al Pla de Barcelona, a partir de les dades pol·líniques*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona, Barcelona.

ROYO, J. I. 1994/96. "Ritual funerario y cultura material en las necrópolis tumulares de los castellets de Mequenza (Zaragoza): una aportación al estudio del Bronce Final/Hierro I en el NE peninsular". *Gala: Revista d'Arqueologia, Antropologia i Patrimoni*, 3-5. St. Feliu de Codines.

RUIZ ZAPATERO, G. 1985. *Los Campos de Urnas del NE. de la Península Ibérica*. Universidad Complutense. Madrid.

SÁNCHEZ GARCÍA, Á. 1999. "Las técnicas constructivas con tierra en la arqueología prerromana del país valenciano". *Quad. Preh. Arq. Cast.* 20. Servei d'Investigacions Arqueològiques i Prehistòriques. Diputació Provincial de Castellón. Castelló.

SANMARTÍ, J. 1991. "Els primers pobladors del Pla", dins *Història de Barcelona, 1. La ciutat antiga*. Ed. Ajuntament de Barcelona i Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

SOLÉ, L. 1963. "Ensayo de interpretación del cuaternario barcelonés". *Miscelánea Barcinonensia*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona.

TELESE, A. 1991. *La vaixel·la blava catalana de 1650 a 1670. Repertori, catalogació i proposta per a la seva nomenclatura. Investigació bibliogràfica sobre la pisa hispànica*. Barcelona.

TOLEDO, A.; DE PALOL, P. 2006. *La necròpolis d'incineració del Bronze final transició a l'edat del Ferro de Can Bech de Baix, Agullana (Alt Empordà, Girona)*. Sèrie Monogràfica del Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona, 24. Museu d'Arqueologia de Catalunya. Girona.

TRIAY, V. 2018. *Primer informe de desmuntatge estructures de la intervenció arqueològica al carrer Berenguer de Palou 50-52. Districte de Sant Andreu. Barcelona (Barcelonès)*. Inèdit.

VÁZQUEZ, M. P. 1996. "Morfologia dels llocs habitacionals: Patrons d'assentament en el Segrià Pre-Camps d'Urnes". *Models d'ocupació, transformació i explotació del territori*

entre el 1600 i el 500 ANE a la Catalunya meridional i zones limítrofes de la depressió de l'Ebre. Taules Rodones d'Arqueologia, 1 (1994). Sant Feliu de Codines.

VELASCO, A.; TERRATS, N.; GÓMEZ, A.; MOLIST, M. 2017. "L'assentament de la Plaça de la Gardunya a inicis del II mil·lenni: noves dades sobre les ocupacions de l'Edat del Bronze inicial al Pla de Barcelona". *Quarhis*. Època II, núm. 13, MUHBA. Institut de Cultura. Barcelona.

ANNEX 1. FITXES UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52		UE : 100	
Codi: 104/17			
Fase:		Cronologia: XX	
DEFINICIÓ :	Estrat/nivell.		
DESCRIPCIÓ :	Aportacions de terres contemporànies de composició argil·lossorrenca, color marró fosc i consistència solta amb presència de material constructiu. Tenia una potència de 0,95 metres. La cota superior es va localitzar a 21,78 i la inferior 20,83 metres snm. Es documenta en la zona nord del col·lector existent.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a		Es reblert per
	Cobreix a	101, 124	Es cobert per
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52		UE : 101		
Codi: 104/17				
Fase:		Cronologia: XX		
DEFINICIÓ :	Estrat/nivell.			
DESCRIPCIÓ :	Paquet d'argiles de color vermell molt compactades. Té una potència de 0,75 metres. Cota superior 20,83 i inferior 20,08 metres snm. Es documenta en la zona nord del col·lector existent.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	102	Es cobert per	100
	Talla a		Tallat per	120
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52		UE : 102		
Codi: 104/17				
Fase:		Cronologia: s. XIX		
DEFINICIÓ :	Estrat/nivell.			
DESCRIPCIÓ :	Nivell de llims de color gris amb presència de carbons i consistència compacte d'uns 0,50 metres de potència - cota superior es va localitzar a 20,08 i la inferior a 19,56 metres snm - . S'han recuperat diversos fragments de ceràmica vidriada, pisa depurada d'origen francès similar a les Pickman, o restes de rajoles de la vela de barco. Es documenta en la zona nord del col·lector existent.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	101
	Talla a		Tallat per	120
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52		UE : 103		
Codi: 104/17				
Fase:		Cronologia: s. XIX o anterior		
DEFINICIÓ :	Estructura.			
DESCRIPCIÓ :	Nivell de llims de color groc i molt compactes. Té una potència d'uns 1,12 metres - cota superior 19,56 i inferior a 18,44 metres snm -. Es documenta en la zona nord del col·lector existent.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	104	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	120
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52		UE : 104		
Codi: 104/17				
Fase:		Cronologia: argiles quaternàries		
DEFINICIÓ :	Estrat/nivell.			
DESCRIPCIÓ :	Argiles vermelles molt compactes amb nòduls calcaris. Cota superior 18,44 i inferior 13,00 metres snm.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	103, 110 i 119
	Talla a		Tallat per	115, 117, 120, 127, 130
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52		UE : 105		
Codi: 104/17				
Fase:		Cronologia: s. XX		
DEFINICIÓ :	Estrat/nivell.			
DESCRIPCIÓ :	Estrat de matriu argil·losorrenca i molt compacte de color negre d'uns 0,47 metres de potència. Es tracten d'aportacions contemporànies relacionades amb el terraplenaments del solar existent. La cota superior es localitza a 21,82 i la inferior a 21,35 metres snm. Es documenta en la zona sud del col·lector existent.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	106, 126	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	132
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52			UE : 106	
Codi: 104/17				
		Fase:	Cronologia: XX	
DEFINICIÓ :	Estrat/nivell.			
DESCRIPCIÓ :	Nivell de graves de color groguenc molt compactades d'uns 0,20 metres de potència- cota superior 21,35 i inferior 21,15 metres snm -. Degut a la seva morfologia que podria tractar-se de les restes d'algun nivell de circulació relacionat amb aquesta zona d'entre el Pont del Treball i el carrer Berenguer de Palou. Es documenta en la zona sud del col·lector existent.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	107	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	132
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52			UE : 107	
Codi: 104/17				
		Fase:	Cronologia: XX	
DEFINICIÓ :	Estrat/nivell.			
DESCRIPCIÓ :	Anivellament d'argiles de color vermell molt compactes . Aquest té una potència d'uns 0,75 metres - cota superior 21,15 i inferior 20,40 metres snm - . Es documenta en la zona sud del col·lector existent.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	108	Es cobert per	106
	Talla a		Tallat per	132
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52			UE : 108	
Codi: 104/17				
		Fase:	Cronologia: Inicis s. XX	
DEFINICIÓ :	Estrat/nivell.			
DESCRIPCIÓ :	Nivell de llims de color vermell d'uns 2 metres de potència - cota superior 20,40 i inferior 18,40 metres snm -. Es tracten d'aportacions de terres relacionades amb la construcció del Pont del Treball i posterior puja de la cota de circulació i anivellament entre la zona del pont pròpiament dita i el carrer de Berenguer de Palou. Es documenta en la zona sud del col·lector existent.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	109	Es cobert per	107
	Talla a		Tallat per	132
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a	126	Se li entrega	

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52			UE : 109		
Codi: 104/17					
		Fase:	Cronologia: s. XIX		
DEFINICIÓ :	Estrat/nivell.				
DESCRIPCIÓ :	Estrat d'anivellament format per un sediment de matriu argilosa, consistència compacte i de color marró fosc. Té una potència d'uns 0,30 metres. La cota superior es documenta a 18,40 i la inferior a 18,04 metres snm. Fa pendent nord-sud. Es documenta presència de carbons juntament amb restes de material constructiu i ceràmic (ceràmica vidriada, pisa blanca, ceràmica tipus Pickman o policroma...). Es documenta en la zona sud del col·lector existent.				
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a		
	Rebleix a		Es reblert per		
	Cobreix a	110, 112, 114, 115, 117 i 128	Es cobert per	108	
	Talla a		Tallat per	125	
	Es recolza a		Se li recolza		
	S'entrega a		Se li entrega		

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52			UE : 110		
Codi: 104/17					
		Fase:	Cronologia: s. 2/2 XVII-XVIII		
DEFINICIÓ :	Estrat/nivell.				
DESCRIPCIÓ :	Nivell de llims de consistència poc compacte i color groc amb presència d'alguns carbons. Té una potència d'entre 10 i 12 cm - cota superior 18,10 i inferior 17,98 metres snm - i fa pendent cap al sud. La seva excavació ens va permetre recuperar restes de material ceràmic (vidriades, ceràmica blava catalana de la ditada i l'arracada, pisa blanca, ceràmica policroma...). Es documenta en la zona sud del col·lector existent.				
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a		
	Rebleix a		Es reblert per		
	Cobreix a	104, 119	Es cobert per	109	
	Talla a		Tallat per	111, 113, 115, 117 i 127	
	Es recolza a		Se li recolza		
	S'entrega a		Se li entrega		

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52			UE : 111		
Codi: 104/17					
		Fase:	Cronologia: s. XIX		
DEFINICIÓ :	Estructura negativa.				
DESCRIPCIÓ :	Rasa dipòsit UE112. Es documenta en la zona sud del col·lector existent.				
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a		
	Rebleix a		Es reblert per	112	
	Cobreix a		Es cobert per		
	Talla a	110	Tallat per		
	Es recolza a		Se li recolza		
	S'entrega a		Se li entrega		

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52		UE : 112		
Codi: 104/17				
Fase:		Cronologia: s. XIX		
DEFINICIÓ :	Estructura.			
DESCRIPCIÓ :	Dipòsit de grans dimensions construït amb maons de 30x15x6 cm i morter de calç blanca. Aquesta estructura presenta una planta rectangular amb unes dimensions de 4,50 metres de longitud i 3,50 metres d'amplada. Pren orientació NO-SE i per tant es localitza completament perpendicular al traçat del Rec Comtal. Es troba força arrasada i només conservava la solera i les restes molt parcials d'un dels murs perimetrals. Aquesta es documenta a una cota de 18,23 metres snm i conserva uns 5 cm de potència. Es documenta en la zona sud del col·lector existent.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a	111	Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	109
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	114 i 128
	S'entrega a		Se li entrega	

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52		UE : 113		
Codi: 104/17				
Fase:		Cronologia: s. XIX		
DEFINICIÓ :	Estructura negativa.			
DESCRIPCIÓ :	Rasa dipòsit UE114. Es documenta en la zona sud del col·lector existent.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	114
	Cobreix a		Es cobert per	
	Talla a	110	Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52		UE : 114		
Codi: 104/17				
Fase:		Cronologia: s. XIX		
DEFINICIÓ :	Estructura.			
DESCRIPCIÓ :	Dipòsit de planta rectangular construït amb maons de 30x15x6 cm i morter de calç blanca. Aquesta estructura conservava una mínima part dels murs perimetrals en alguns punts (uns 15 cm de potència) juntament amb la solera fet que ens va permès documentar restes d'un enlluït interior. Té unes dimensions de 1,90 metres de longitud i 1 metre d'amplada. Pren orientació NO-SE. La cota superior es localitza a localitzà a 18,23 i la inferior a 18,05 metres snm. Es documenta en la zona sud del col·lector existent.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a	113	Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	109
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a	112	Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52		UE : 115	
Codi: 104/17			
	Fase:	Cronologia: s. XIX	
DEFINICIÓ :	Estructura negativa.		
DESCRIPCIÓ :	Retall de planta irregular i funcionalitat indeterminada. Amida 3,70 metres de longitud i 2,05 metres d'amplada. Només conserva uns 0,30 metres de profunditat - cota superior 18,16 i inferior 17,87 metres snm -. Presenta orientació NO-SE. Es documenta en la zona sud del col·lector existent.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a		Es reblert per 116
	Cobreix a		Es cobert per
	Talla a	104,110, 119	Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52		UE : 116	
Codi: 104/17			
	Fase:	Cronologia: s. XIX	
DEFINICIÓ :	Nivell/estrat.		
DESCRIPCIÓ :	Amortització retall UE115. Sediment de matriu sorrenca, molt solt i de color marró amb gran presència de restes de material constructiu (maons, pedres i morter de calç blanca) i un petit fragment de ceràmica policroma. Té una potència de 0,30 metres - cota superior 18,16 i inferior 17,87 metres snm -. Es documenta en la zona sud del col·lector existent.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a	115	Es reblert per
	Cobreix a		Es cobert per 109
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52		UE : 117	
Codi: 104/17			
	Fase:	Cronologia: s. XIX	
DEFINICIÓ :	Estructura negativa.		
DESCRIPCIÓ :	Retall de planta irregular i funcionalitat indeterminada. Té unes dimensions de 2,27 metres de longitud, 2,56 metres d'amplada i una profunditat de 15 cm de potència - amb una cota superior 18,16 i la inferior de 18,02 metres snm -. Pren orientació NO-SE. Es documenta en la zona sud del col·lector existent.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a		Es reblert per 118
	Cobreix a		Es cobert per
	Talla a	104, 110	Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52		UE : 118		
Codi: 104/17				
Fase:		Cronologia: s.XIX		
DEFINICIÓ :	Nivell/estrat.			
DESCRIPCIÓ :	Amortització retall UE117. Argiles rubefactades de color vermell i consistència compacte. Té una potència de 15 cm - amb una cota superior 18,16 i la inferior de 18,02 metres snm -.En el rebliment es documenta algun fragment de maó així com diverses restes de material ceràmic (ceràmica vidriada i cilindres de forn). Es documenta en la zona sud del col·lector existent.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a	117	Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	109
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52		UE : 119		
Codi: 104/17				
Fase:		Cronologia: Bronze Final (c.1300-650 a.n.e)		
DEFINICIÓ :	Estrat/nivell.			
DESCRIPCIÓ :	Nivell d'argiles de color vermell molt compactes.Té una potència d'entre 0,40 i 0,20 metres amb la cota superior es documentada a 18,13 i la inferior a 18,69 metres snm amb pendent cap a sud. Presenta restes de carbons i material arqueològic descontextualitzat però important perquè és el reflex de processos de sedimentació antiga. El material recuperat es divideix en nou fragments de ceràmica i dues petites ascles de jaspi. Es documenta en la zona sud del col·lector existent.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	104	Es cobert per	110
	Talla a		Tallat per	130
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52		UE : 120		
Codi: 104/17				
Fase:		Cronologia: s. XX		
DEFINICIÓ :	Estructura negativa.			
DESCRIPCIÓ :	Rasa col·lector UE122. Cota superior 21,80 i inferior 13,00 metres snm.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	121 i 122
	Cobreix a		Es cobert per	
	Talla a	100, 101, 102, 103 i 104 i 124	Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52			UE : 121	
Codi: 104/17				
		Fase:	Cronologia: s. XX	
DEFINICIÓ :	Estrat/nivell.			
DESCRIPCIÓ :	Amortització rasa UE120 format per bossades de sediment de matriu sorrenca i consistència molt solta de color marró juntament amb aportacions de graves i argiles de color gris fosc. Té una potència de 7,25 -cota superior 20,35i inferior 13,00 metres snm - .			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a	120	Es reblert per	
	Cobreix a	122	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	132
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52			UE : 122	
Codi: 104/17				
		Fase:	Cronologia: s. XX	
DEFINICIÓ :	Estructura.			
DESCRIPCIÓ :	Col·lector de formigó. Tram documentat d'uns 20 metres de longitud i 5 metres de diàmetre. Pren orientació NE-SO. La cota superior es documenta a 17,80 i la inferior a 13,00 metres snm, trobant-se aquest a 4 metres per sota de l'actual nivell de circulació de la parcel·la.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a	120	Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	121
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52			UE : 123	
Codi: 104/17				
		Fase:	Cronologia: Inicis s. XX	
DEFINICIÓ :	Estructura negativa.			
DESCRIPCIÓ :	Rasa de fonamentació mur UE124.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	124
	Cobreix a		Es cobert per	
	Talla a	104, 109, 110	Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52		UE : 124		
Codi: 104/17				
Fase:		Cronologia: Inicis s. XX		
DEFINICIÓ :	Estructura.			
DESCRIPCIÓ :	Mur fet amb pedres treballades lligades amb ciment pòrtland. L'estructura murària amida 2,80 metres de longitud, 0,85 metres d'amplada i té una potencia de 3,30 metres - cota superior 21,30 i inferior 18,00 metres snm - . Pren orientació E-O. Es tracta de les restes d'una estructura murària relacionada amb el Pont del Treball.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a	123	Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	120
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	133

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52		UE : 125		
Codi: 104/17				
Fase:		Cronologia: Inicis s. XX		
DEFINICIÓ :	Estructura negativa.			
DESCRIPCIÓ :	Rasa de fonamentació mur UE126.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	126
	Cobreix a		Es cobert per	
	Talla a	109	Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52		UE : 126		
Codi: 104/17				
Fase:		Cronologia: Inicis s. XX		
DEFINICIÓ :	Estructura.			
DESCRIPCIÓ :	Mur construït amb carreus treballats i ciment pòrtland. Presenta planta en forma de L. Amida 11,25 metres de llarg, una amplada d'entre 1,05 i 2,60 metres i una potència de 3,24 metres - cota superior localitzada a 21,31 i la inferior a 18,06 metre snm -. Aquesta l'estructura murària pren orientació N-S. Aquesta estructura forma part de l'estrep occidental de l'antic Pont del Treball.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a	125	Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	105
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	108

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52		UE : 127	
Codi: 104/17			
Fase:		Cronologia: s. XIX	
DEFINICIÓ :	Estructura negativa.		
DESCRIPCIÓ :	Rasa dipòsit UE128. Es documenta en la zona sud del col·lector existent.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a		Es reblert per 128
	Cobreix a		Es cobert per
	Talla a	104, 110	Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52		UE : 128	
Codi: 104/17			
Fase:		Cronologia: s. XIX	
DEFINICIÓ :	Estructura.		
DESCRIPCIÓ :	Dipòsit de planta quadrangular construït amb maons de 30x15x6 cm i morter de calç blanca. Conservava les tres darreres filades dels murs perimetrals i la solera. Té unes dimensions de 1x1,14 metres. La cota superior es localitza a 18,10 i la inferior a 17,92 metres snm. Es documenta en la zona sud del col·lector existent.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a	127	Es reblert per 129
	Cobreix a		Es cobert per 109
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a	112	Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52		UE : 129	
Codi: 104/17			
Fase:		Cronologia: s. XIX	
DEFINICIÓ :	Estrat/nivell.		
DESCRIPCIÓ :	Amortització dipòsit UE128. Estrat format per llims de coloració groguenca i consistència molt solta. Té una potència d'uns 20 cm- cota superior es localitza a 18,10 i la inferior a 17,92 metres snm - .		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a	128	Es reblert per
	Cobreix a		Es cobert per 109
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52		UE : 130	
Codi: 104/17			
Fase:		Cronologia: Bronze Final (c.1300-650 a.n.e)	
DEFINICIÓ :	Estructura negativa.		
DESCRIPCIÓ :	Sitja. Es troba molt arrasada i només conserva el fons. Aquesta amida 1,55 metres de diàmetre i conservava una profunditat d'uns 20 cm de potència - cota superior 18,13 i inferior 17,92 metres snm - . Amb les poques dades de les que disposem no s'ha pogut establir la seva tipologia i únicament s'ha pogut determinar que presenta el fons pla. Es documenta en la zona sud del col·lector existent.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a		Es reblert per 131
	Cobreix a		Es cobert per
	Talla a	104 i 119	Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52		UE : 131	
Codi: 104/17			
Fase:		Cronologia: Bronze Final (c.1300-650 a.n.e)	
DEFINICIÓ :	Estrat/nivell.		
DESCRIPCIÓ :	Amortització sitja UE130. Estrat de matriu argilosa i consistència compacte de color marró fosc. Té una potència de 20 cm - cota superior 18,13 i inferior 17,92 metres snm -. En el seu interior es documenten restes de carbons, petites pedres juntament amb abundants fragments de material ceràmic i lític.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a	130	Es reblert per
	Cobreix a		Es cobert per 110
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52		UE : 132	
Codi: 104/17			
Fase:		Cronologia: s. XX	
DEFINICIÓ :	Estructura negativa.		
DESCRIPCIÓ :	Retall de grans dimensions localitzat en la zona central de la parcel·la actual. Aquest té unes dimensions d'uns 20x15x metres i una profunditat de 3 metres - la cota superior es trobava a 21,80 i la inferior a 18,80 metres snm -. Aquest rebaix és fruit de les remocions del subsòl més recents i dels rebaixos realitzats per la instal·lació de diversos serveis.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a		Es reblert per 133
	Cobreix a		Es cobert per
	Talla a	105, 106, 107, 108 i 121	Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

Intervenció: Carrer Berenguer de Palou 50-52		UE : 133	
Codi: 104/17			
Fase:		Cronologia: s. XX	
DEFINICIÓ :	Estrat/nivell.		
DESCRIPCIÓ :	Amortització retall UE133. Sediment de matriu sorrenca i amb una consistència molt solta i de color marró amb abundant presència restes de material constructiu, plàstics. Té una potència de 3 metres - cota superior 21,80 i inferior a 18,80 metres snm - .		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a	132	Es reblert per
	Cobreix a		Es cobert per
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a	124	Se li entrega

ANNEX 2. INVENTARI DE MATERIAL

C/ BERENGUER DE PALOU 50-52. CODI 104/17

INVENTARI DE MATERIAL ARQUEOLÒGIC

U.E.	Núm. Frag.	Class.	Fragm.	af.	Típo.	Tècnica	Decoració		Acabats		Cronologia	Observacions
							Pasta	Int.	Ext.	Int.		
102	1	14103	PE	FIN	TO	AO	PI		VI	VI		Motiu central amb restes de decoració vegetal
102	1	14300	VO	TAS	TO	AO		PI	VI	VI	s. XIX	Decoració floral a la vora de color grana i verd
102	1	14300	SF	FIN	TO	AO	PI	PI	VI	VI	s. XIX	Pisa depurada. Origen francès. Es pot llegir a l'exterior de la peça: [...]AU DE[...] / [...]É PAR [...]
102	1	50032										Rajola de la vela de barco
109	1	14003	SF	FIN	TO	AO			VI	VI		Vidriat groc
109	1	14003	FO	FIN	TO	AO			VI	VI		Interior vidriat beige i exterior amb regalimns en marró fosc
109	1	14003	VO	GIB	TO	AO			VI			Vidriat verd
109	1	14003	VO	FIN	TO	AO			VI	VI		Vidriat marró
109	2	14003	SF	FIN	TO	AO			VI			Vidriat marró
109	1	14003	VO	PDA	TO	AO			VI	VI		Vidriat beige

C/ BERENGUER DE PALOU 50-52. CODI 104/17

INVENTARI DE MATERIAL ARQUEOLÒGIC

U.E.	Núm. Frag.	Class. Fragm.	Def. Tipo.	Tècnica	Decoració		Acabats		Cronologia	Observacions		
					Pasta	Int.	Ext.	Int.			Ext.	
109	1	14003	VO	PAT	TO	AO			VI	VI		Vidriat en marró amb una franja en groc
109	1	14003	VO	PAT	TO	AO	IN		VI	VI		Vidriat interior beig i exterior marró fosc. Vora decorada amb meandres incisos
109	1	14103	SF	FIN	TO	AO	PI		VI	VI		
109	1	14300	SF	FIN	TO	AO			VI	VI		
109	1	14300	FO	FIN	TO	AO			VI	VI	s. XIX	Pisa depurada. Restes de decoració tipus Pickman
109	1	14300	VO	TAS	TO	AO		PI	VI	VI	s. XIX	Part exterior decorada amb dues línies en blau. Una a la zona de la vora i l'altra a la zona de la carena.
109	1	14300	VO	TAS	TO	AO		MO	VI	VI	s. XIX	Vidriat groc i decoració a modlle de la vora amb línia de punts successius
109	1	14306	VO	PAT	TO	AO	PI		VI	VI	s. XIX	Vora decorada amb dues frangues gruixudes parale·les en groc i verd intercalades amb tres frangues de traçat molt fi de color granat
110	3	14003	SF	FIN	TO	AO			VI			Vidriat marró
110	1	14003	VO	SEV	TO	AO			VI			Vidriat marró

C/ BERENGUER DE PALOU 50-52. CODI 104/17

INVENTARI DE MATERIAL ARQUEOLÒGIC

U.E.	Núm. Frag.	Class.	Fragm.	Def.	Típo.	Tècnica	Decoració		Acabats		Cronologia	Observacions
							Pasta	Int.	Ext.	Int.		
110	1	14003	VO	POA	TO	AO			VI	VI		Vidriat verd
110	1	14003	SF	FIN	TO	AO				VI		Vidriat amb aigües en verd de diversos tons
110	1	14006	SF	FIN	TO	AO			VI			Vidriat verd
110	1	14120	VO	PAT	TO	AO	PI		VI	VI	1620 -1670	
110	1	14300	SF	FIN	TO	AO			VI	VI		
110	1	14306	SF	FIN	TO	AO	PI		VI	VI	s. XVIII	Restes decoració en blau i groc
116	1	14306	SF	FIN	TO	AO	PI		VI	VI	s. XIX	Decoració en blau, groc i verd
118	1	14003	VO	FIN	TO	AO			VI			Vidriat verd
118	2	15000		CFO								
119	9	11000	SF	FIN	MA	GR			AL	AL		Per context segurament Bronze Final

C/ BERENGUER DE PALOU 50-52. CODI 104/17

INVENTARI DE MATERIAL ARQUEOLÒGIC

U.E.	Núm. Frag.	Class. Fragm.	Def. Tipo.	Tècnica	Decoració		Acabats		Cronologia	Observacions			
					Pasta	Int.	Ext.	Int.			Ext.		
119	1	40003	PS	ASC							Restes del córtex		
119	1	40003	PS	ASC									
131	2	1	11103	CO	FIN	MA	GR			AL	AL	1300-650 ANE	Fragment de cos amb arrencament de coll
131	3	1	11103	VO	FIN	MA	GR		ID	AL	AL	1300-650 ANE	1 impressió digital sobre la vora
131	4	1	11103	VO	FIN	MA	GM			AL	AL	1300-650 ANE	Vora plana (amb irregularitats?). Coccio reduïda interior i oxidant a l'exterior
131	5	1	11103	VO	FIN	MA	GM			AL	AL	1300-650 ANE	
131	6	1	11103	VO	FIN	MA	GM		ID	AL	AL	1300-650 ANE	Una impressió digital sobre la vora
131	7	1	11103	VO	FIN	MA	GM			AL	AL	1300-650 ANE	Llavi arrodonit
131	8	3	11103	VO	FIN	MA	GM			AL	AL	1300-650 ANE	Vora plana
131	9	1	11103	SF	FIN	MA	GR		AC	AL	AL	1300-650 ANE	4 traços acanalats poc profunds

C/ BERENGUER DE PALOU 50-52. CODI 104/17

INVENTARI DE MATERIAL ARQUEOLÒGIC

U.E.	Núm.	Frag.	Class.	Fragm.	Def.		Decoració				Acabats		Cronologia	Observacions
					Tipo.	Tècnica	Pasta	Int.	Ext.	Int.	Ext.			
131	10	1	11103	FO	FIN	MA	GR			AL	AL	1300-650 ANE	Fons pla	
131	11	1	11103	FO	FIN	MA	GM			AL	AL	1300-650 ANE	Fons pla. Interior coccí reduïda i exterior oxidada	
131	12	1	11103	SF	FIN	MA	GR	IN	IE	AL	AL	1300-650 ANE	Decoració amb 1 traç horitzontal i tres oblics	
131	13	1	11103	SF	FIN	MA	GM		CD	AL	AL	1300-650 ANE	Interior coccí reduïda i exterior oxidada	
131	14	1	11103	SF	FIN	MA	GM		CD	AL	AL	1300-650 ANE	Interior coccí reduïda i exterior oxidada	
131	15	1	11103	PE	FIN	MA	GM			AL	AL	1300-650 ANE		
131	18	1	11103	CO	FIN	MA	GR		CD	AL	AL	1300-650 ANE	Coll amb arrencament de vora. Cordó digital	
131	16	1	11103	CR	FIN	MA	GM			AL	AL	1300-650 ANE		
131	17	1	11103	VO	FIN	MA	GR		ID	AL	AL	1300-650 ANE	3 impressions digitals sobre la vora	
131	19	1	11103	FO	FIN	MA	GM			AL	AL	1300-650 ANE	Base plana. Interior coccí reduïda i exterior oxidada	

C/ BERENGUER DE PALOU 50-52. CODI 104/17

INVENTARI DE MATERIAL ARQUEOLÒGIC

U.E.	Núm. Frag.	Class. Fragm.	Def. Tipo.	Tècnica	Decoració		Acabats		Cronologia	Observacions			
					Pasta	Int.	Ext.	Int.			Ext.		
131	20	1	11103	CO	FIN	MA	GR		CD	AL	AL	1300-650 ANE	Cordò en el punt d'inflexió entre el cos de la peça i la vora
131	21	1	11103	SF	FIN	MA	GM		AC	AL	AL	1300-650 ANE	Interior cocció reduïda i exterior oxidada. Formes geomètriques amb acanalats doble traç
131	22	1	11103	SF	FIN	MA	GM		IE	AL	AL	1300-650 ANE	2 incisions longitudinals
131	24	1	11103	SF	FIN	MA	GM		CD	AL	AL	1300-650 ANE	Interior cocció oxidada i exterior reduïda. Cordó en la zona del coll però sense digitació en el fragment.
131	25	1	11103	SF	FIN	MA	GR		IE	AL	AL	1300-650 ANE	2 línies incises obliqües
131	26	1	11103	SF	FIN	MA	GO		IF	AL	AL	1300-650 ANE	10 Impressions ovalades de disposició aleatòria. Màxima 0,9x0,6 cm i mínima 0,5x0,3 cm
131		3	11103	SF	FIN	MA	GO			AL	AL	1300-650 ANE	
131		35	11103	SF	FIN	MA	GR			AL	AL	1300-650 ANE	
131		13	11103	SF	FIN	MA	GM			AL	AL	1300-650 ANE	
131		2	11103	SF	FIN	MA	GM			AL	AL	1300-650 ANE	Exterior reduït interior oxidat

C/ BERENGUER DE PALOU 50-52. CODI 104/17

INVENTARI DE MATERIAL ARQUEOLÒGIC

U.E.	Núm.	Frag.	Class.	Fragm.	Def.		Decoració				Acabats		Cronologia	Observacions
					Tipo.	Tècnica	Pasta	Int.	Ext.	Int.	Ext.	Int.		
131		36	11103	SF	FIN	MA	GM			AL	AL	1300-650 ANE	Exterior oxidat i interior reduït	
131	1	1	40007	PS	PCN							1300-650 ANE	14,5 diàmetre. Possible tapadora.	
131	23	1	40011	PS	MBA							1300-650 ANE	26 X 22 X 6 cm	
131		11	50006										Revestiment exterior de fang de cabana d'entramat vegetal. Algunes presten restes de rubefectat. Frag. gran (14x12x2,5 cm); petits entre (9x7x2,5 cm i 5x4,2,5 cm)	
131		5	60051										Molt deteriorats	

TAULA CODIS PER A INVENTARI DE MATERIALS ARQUEOLÒGICS

CERÀMICA

1. CLASSIFICACIÓ

11000	Prehistòria	13050	campaniana/vernís negre indeterminada
11001	Neolítica	13051	precampaniana
11050	del Coure	13052	campaniana A
11100	del Bronze	13053	campaniana A tardana
11101	del Bronze antic	13054	campaniana B
11102	del Bronze mig	13055	campaniana B-oide
11103	del Bronze final	13056	campaniana C
12000	Protohistòrica sense determinar	13057	campaniana empuritana
12001	feno-púnica indeterminada	13058	etrusca vernís negre
12002	feno-púnica engalba vermella	13059	imitacions campanianes
12003	feno-púnica engalba negra	13060	vernís negre púnic
12004	feno-púnica comuna		
12005	grega d'occident	13100	terra sigillata indeterminada
12050	roja a torn	13101	presigillata
12051	engalba roja	13102	T S precoç
12052	pintada	13103	T S aretina
12053	comuna ibèrica	13104	T S itàlica
12054	grisa de la costa catalana	13105	T S tardo-itàlica
12055	grollera	13106	T S sudgàl·lica
12056	grans recipients d'emmagatzematge	13107	T S marmorata
12057	àmfora ibèrica	13108	T S hispànica
13000	Món Clàssic sense determinar	13109	T S hispànica tardana
13001	grega indeterminada	13110	T S hispànica indeterminada
13002	<i>buchero nero</i>	13111	T S africana A
13003	àtica figures negres	13112	T S africana A/D
13004	àtica figures vermelles	13113	T S africana A/C
13005	àtica vernís negre	13114	T S africana C
13006	taller de les petites estampetes	13115	T S africana D
13007	taller de Rhode	13116	T S africana indeterminada
13008	taller de Nikia-Ion	13117	imitacions T S hispànica
13009	taller de pàteres 3 palmetes radials	13118	T S clara B
		13119	T S lucente
		13120	paleocristiana grisa

13121	paleocristiana ataronjada	13301	àmfora massaliota
13122	<i>late Roman C</i>	13302	àmfora feno-púnica
13123	produccions orientals (corintia)	13303	àmfora ebussitana
13124	vidriada romana	13304	àmfora romana
13125	imitacions clara D	13305	àmfora greco-itàlica
13126	paleocristina pintada	13306	àmfora itàlica
		13307	àmfora gàl·lica
13150	parets fines indeterminades	13308	àmfora hispànica
13151	parets fines itàliques	13309	àmfora bètica
13152	parets fines d'Acco	13310	àmfora de la Tarraconense
13153	parets fines sudgàl·liques	13311	àmfora lusitana
13154	parets fines "clofolla d'ou"	13312	àmfora africana
13155	parets fines hispàniques	13313	àmfora oriental
13156	imitacions parets fines	13314	suports d'àmfores
		13315	amforiscs
13200	llàntia indeterminada	13316	disc terra cuita
13201	llàntia grega	13317	taps
13202	llàntia republicana	13318	fragments vasos retallats
13203	llàntia republicana vernís negre	13319	altres accessoris
13204	llàntia imperial	13320	<i>dollia</i>
13205	llàntia imperial de volutes	13321	àmfora rodia
13206	llàntia imperial de disc	13322	àmfora corintia
13207	llàntia africana de canal	13323	àmfora Samos
13208	llàntia africana		
13209	llàntia africana paleocristiana	13400	comuna a torn oxidada d'època indeterminada
13210	llàntia africana ARS	13401	comuna a mà oxidada d'època indeterminada
		13402	comuna a torn reduïda d'època indeterminada
13250	comuna oxidada	13403	comuna a mà reduïda d'època indeterminada
13251	comuna reduïda	13404	comuna oxidada d'època indeterminada
13252	comuna baix-imperial	13405	comuna reduïda d'època indeterminada
13253	comuna engalba blanca	13406	comuna a torn bescuitada indeterminada
13254	comuna engalba negra		
13255	comuna engalba vermella	13500	comuna oxidada medieval
13256	comuna roig pompeïà	13501	comuna reduïda medieval
13257	comuna itàlica	13502	comuna bescuitada medieval
13258	comuna africana de cuina		
13259	comuna emporitana oxidada		
13260	comuna de cuina acurada		
13261	imitacions comuna africana		
13262	comuna bescuitada		
13263	ceràmica comuna de Lípari		
13264	ceràmica daurada		
13265	ceràmica eivissenca tardo antiga		
13266	ceràmica de Pantelleria		
13267	ceràmica itàlica tardo antiga		
13300	àmfora indeterminada	14000	Món medieval i modern indeterminat

14001	comuna oxidada a mà	14126	blanca i blava de la cirera
14002	comuna oxidada a torn	14128	blanca i blava Paterna-Manises
14003	comuna oxidada vidriada	14129	blanca i groga “orla d’influència del Renaixement”
14004	comuna reduïda a mà		
14005	comuna reduïda a torn		
14006	comuna reduïda vidriada	14200	reflex metàl·lic
		14201	reflex metàl·lic producció catalana
14050	islàmica indeterminada	14202	reflex metàl·lic de l’ungla
14051	islàmica verd-manganès	14203	reflex metàl·lic de sanefa amb gallons
14052	islàmica melada	14204	reflex metàl·lic de sanefa amb fulles
14053	islàmica corda seca total	14205	reflex metàl·lic de sanefa en negatiu
14054	islàmica corda seca parcial	14206	reflex metàl·lic decoració floral
14055	islàmica esgrafiada	14207	reflex metàl·lic de fons picat
14056	islàmica pintada	14208	reflex metàl·lic de pinzell-pinta
14057	islàmica daurada reflex metàl·lic	14209	reflex metàl·lic decoració geomètrica
14058	islàmica a motlle	14210	reflex metàl·lic amb lletres o anagrames
14059	islàmica comuna oxidada	14211	reflex metàl·lic i blava
14060	islàmica comuna reduïda	14212	reflex metàl·lic de Paterna
14061	islàmica manganès sota coberta melada	14213	reflex metàl·lic de Manises
14062	islàmica vidrada	14214	reflex metàl·lic de Paterna-Manises
		14215	reflex metàl·lic sanefa reticulada
14100	vidrada blanca		
14101	blanca i blava	14250	blanca i manganès
14102	blanca i blava de Barcelona	14251	blanca-manganès blau i manganès
14103	blanca i blava catalana	14252	blanca-manganès verd i manganès
14104	blanca i blava d’orles diverses	14253	blanca-manganès verd i manganès de Paterna
14105	blanca i blava de la botifarrada	14254	blanca-manganès verd i manganès de Manises
14106	blanca i blava de l’arracada	14255	blanca-manganès verd i manganès catalana
14107	blanca i blava d’influència francesa	14256	blanca-manganès i verd
14108	blanca i blava de la cirereta	14257	blanca-manganès i polícroma
14109	blanca i blava de faixes o cintes	14258	pisa arcaica decorada
14110	blanca i blava de la Segarra		
14111	blanca i blava d’Escornalbou	14300	pisa blanca
14112	blanca i blava de la panotxa	14301	pisa decorada
14113	blanca i blava regalats	14302	porcellana
14114	blanca i blava de Poblet	14303	Pickman/Cartuja
14115	blanca i blava de sanefa negativa	14304	d’importació
14116	blanca i blava de transició	14305	maiolica lligur
14117	blanca i blava amb la Tau	14306	polícroma
14118	blanca i blava d’influència de Savona		
14119	blanca i blava corbata o palmera	14400	vaixella segle XX
14120	blanca i blava ditada		
14121	blanca i blava de blondes	15000	material ceràmic no recipient
14122	blanca i blava de Paterna		
14123	blanca i blava de Manises		
14124	blanca i blava de Manises i groga		
14125	blanca i blava de la figueta		

2. DEFINICIÓ DEL FRAGMENT

sense forma	SF
sense definir	SD
perfil sencer	PS
vora	VO
nansa	NA
arrencament de nansa	AN
coll	CO
carena	CR
llavi	LL
fons	FO
abocador	AB
escòria	ER
pom agafor	AG
broc	BR
orelleta	OR
peu	PE
pivot	PI
bec	BE
Per a llànties:	
<i>Infundibulum</i>	IN
Pico (<i>rostrum</i>)	RO
Orla (<i>margo</i>)	MA
Disc	DI
Volutes	VL
Aletes	ALE
Moldura	MOL
<i>Orificium</i>	ORF

3. TIPOLOGIA: Per materials del Món Clàssic amb una tipologia ja establerta.

ABAS.	Abascal
AFRIC.	Africana
AGUARD.	Aguarod
ALM.	Almagro
ATL.	Atlante
BAIL.	Bailey
BEL.	Beltran
BRUCK.	Bruckner
DECHEL.	Dechelette
DRAG	Dragendorf
DRES.	Dressel
EBUS.	Ebusitana
GOUD.	Goudineau
H.	Hayes
HALT.	Halterm
HERM.	Hermet

KEYAY Keay

LAMB.	Lamboglia
LAIET.	Laietana
LOPEZ	López Mullor
LUDOW.	Ludowici
M.	Morel
MEZQ.	Mezquiriz
OBER.	Oberaden
OELM.	Oelman
OST.	Ostia
OSW.	Oswald
PALL.	Pallarès
PASC.	Pascual
RIG.	Rigoir
RITT.	Ritterling
SAL.	Salomonson
SPT.	Spitzer
GAL.	Galane
DEN.	Deneauve
ETT.	Ettlinger
AQUIL.	Aquilué
VER.	Vernhet
MAY.	Mayet
DRAM.	Dramont

4. FORMA: Per a materials no classificats tipològicament. Bàsicament, ceràmiques prehistòriques, medievals i modernes)

Ceràmica a mà:

bol/vas carenat	BCA
bol/vas cilíndric	BCI
bol/vas bitroncocònic	BBT
bol/vas troncocònic	BTR
bol/vas elíptic	BEL
bol/vas globular	BGL
bol/vas globular amb coll	BGC
bol/vas germinat	BGE
bol/vas múltiple	BMU
bol/vas ovoide	BOV
bol/vas semiesfèric	BSE
bol/vas subesfèric	BSU
bol/vas semiesfèric o subesfèric de vora exvasada	BSS
copa	COP
cullera	CUL
formatgera	FOR

forma indeterminada	FIN
fragment retallat no perforat	FRN
fragment retallat perforat	FRP
gresol	GES
paleta	PAL
plat carenat	PCA
plat/tapadora	PLT
plata	PLA
suport	SOP
tassa	TAS

Ceràmica a torn:

Ceràmica grega

Alabastró	ALA
Àmfora	AMF
Aryballos	ARY
Hydria	HYD
Kalathos	KAL
kratera calze	KCA
kratera campana	KCP
krateracolumnes	KCO
kratera volutes	KVO
kylix	KYL
lebes	LEB
lekythos	LEK
oinochoe	OIN
pelike	PEL
skiphos	SKI
stamnos	STA
ungüentari bulb	UBU
ungüentari fusiforme	UFU
ungüentari	UGU

Ceràmica clàssica, medieval i moderna

abeurador	ABE
ampolla	AMP
bací	BAC
barral	BLN
bol	BOL
canalobre	CAN
cassola	CSS
cassola patina cendrosa	CSC
càntir	CAT
catúfol	CAF
colador	COL
copa	COP
cossi	COS
cremaperfums	CRP
cubell	CUB

escalfeta	ESF
escudella	ESC
escudella d'orelletes	EOR
fogó	FOG
formes amb abocador	FAB
formes obertes	FOB
formes tancades	FTA
forma indeterminada	FIN
fruiter	FRU
gerra	GER
gerreta	GET
gerro	GRR
gibrell	GIB
got	GOT
greixonera	GRE
guardiola	GUA
llàntia cassola i bec pessigat	LCB
llàntia peu alt	LPA
llàntia piquera	LPI
llumanera	LLU
menjadora	MEN
mesura	MES
morter	MOR
motlle	MOT
motlle sigillata	MSG
olla	OLL
olla patina cendrosa	OPC
orsa	ORS
pàtera	PTT
plat	PAT
plat d'ala	PDA
plat/tapadora	PTA
plat/tapadora vora fumada	PTF
plata	PLA
plat tallador	PTL
poal	POA
pot	POT
pot de farmàcia	PFA
rentamans	REN
safata	SAF
saler	SLR
salsera	SAL
servidora	SEV
setrill	SET
sitra	SIT
suport	SOP
suport d'anell	SAN
suport rodet	SRD
tallador	TAL
tapadora	TAP

tassa	TAS
tenalla	TEN
test	TES
tinter	TIN
tupí	TUP
urna	URN
xocolatera	XOC

Material ceràmic no recipient (codi classificació 15000):

artefacte no definit	AND
bola	BLA
cilindres de forn	CFO
cuny de forn	CYF
dena	DEN
figura antropomorfa	FAN
figura zoomorfa	FZM
fragment d'argila indet.	FAI
fussaiola	FUS
joguina	JOG
màscara	MAS
pes de teler circular	PTC
pes de teler oval	PTO
pes de teler rectangular	PTR
pes de teler indeterminat	PTI
pes de teler troncocònic	PTT
pipes	PIP
placa	PLC
placa foradada	PFD
rodet	ROD
tres peus terrisser	TPT
disc circular terrisser	DCT
suport llar de foc	SLF
peça circular	PC
peça circular foradada	PCF

4. TÈCNICA

a mà	MA
a torn	TO
a torn lent	TL
a motlle	MO
motlle cistelleria	MC
ensablada	EN
indeterminada	IN

5. DECORACIÓ

acanalada	AC
aiguada	AG
aplicació	AL
aplicació metàl·lica	AM
aplicació pasta blanca	AB
aplicació pasta roja	AR
aplicació pedres	AP
baquetons	BA
barbotina	BB
bigoti	BI
botons	BO
calada	CA
cordons digitacions	CD
cordons incisió	CI
cordons impressió	CM
cordons llisos	CL
cordons pessigats	CP
ditada	DI
esgrafiada	ES
excisa	EX
impresa canya/os	IO
impresa cardial	IC
impresa cistelleria	IL
impresa digitada	ID
impresa espàtula	IE
impresa estampillada	IS
impresa pinta	IP
impresa punxó	IX
impresa puntillada	IA
impresa raspatllada	IR
impresa teixit	IT
impresa ungulada	IU
impresió fent incisió	IM
impressions diverses	IF
incisa	IN
incisa pintada	NP
llengüeta	LL
mamellons	MA
mangra	MG
motlle	MO
mugró	MU
ondulació en vora	OV
perforada	PF
pessigada	PE
pintada	PI
pintada blanca	PB
pintada negra	PN
pintada roja	PR
pintada roig-marronós	PM

polícroma	PP
pseudoexcisa	PS
rodeta	RO
vernís roig	VR

6. PASTA

grollera oxidada	GO
grollera reduïda	GR
grollera mixta	GM
acurada oxidada	AO
acurada reduïda	AR
acurada mixta	AM
acurada bescuitada	AB
grollera bescuitada	GB
bescuitada	BE
caolinítica	CA

7. ACABATS

allisat	AL
allisat amb fang	AF
arenós	AR
brunyit	BR
encastació de fang	EF
engalbat	EN
esmaltat	EM
espatulat	ES
estriat	ET
marques terrisser	MT
pàtina cendrosa	PC
pentinada	PE
pintat	PI
rugós	RU
<i>strice</i>	ST
vernissat	VE
vidrat	VI

METALL

1. CLASSIFICACIÓ

20000	indeterminat
20001	bronze
20002	ferro
20003	plata
20004	or
20005	plom
20006	aleacions diverses
20007	altres metalls
20008	coure

2. FORMA

agulla	AGU
agulla de cap	AGC
alabarda	ALB
àncora	ANC
anell	ANL
anella	ANE
arracada	ARR
arreus de cavall	ARC
artefacte indeterminat	ATI
ast	AST
bala	BAL
barra	BRR
bola/boleta	BLT
bomba	BOM
botó	BOT
braçalet	BRA
braser	BRS
cadena	CAD
clau	CLA
dena	DEN
destral	DRT
diadema	DMA
didal	DID
elements de carro	ECR
elements religiosos	ERE
enformador	ENF
escarpa	EPA
escòria	ESR
escultura	ESC
escut	EST
espasa	ESP
falcata	FAL
fíbula indeterminada	FBI

fíbula anular	FAN
fíbula d'apèndix caudal	FAC
fíbula de bucle	FBU
fíbula de naveta	FNA
fíbulade pivot	FPV
fíbula doble ressort	FDR
fíbula indígena de colze	FIC
fíbula de peu alt	FPA
figura antropomorfa	FAN
figura zoomorfa	FZM
fil/frag. riscle/anell/braçalet	FFR
frontissa	FTS
ganivet	GNV
gerra	GER
globelet	GOB
llingot	LIN
mirall	MRL
moneda	MON
pectoral	PEC
penjant	PJA
pinces	PNC
placa	PLC
pondius	PON
punta fletxa	PFL
punta llança/javelina	PLJ
punxó	PNX
punyal	PNY
serra	SER
sivella	SIV
vas	VAS
xinxeta	XIN

3. TÈCNICA

forja	FJ
fosa	FS
cisellar	CS
repussar	RP
calat	CL

VIDRE

1. CLASSIFICACIÓ

30000	vidre
30001	pastà vítrea
30002	crístall
30003	escòria

2. DEFINICIÓ DEL FRAGMENT

sense forma	SF
sense definir	SD
perfil sencer	PS
vora	VO
nansa	NA
arrencament de nansa	AN
coll	CO
carena	CR
llavi	LL
fons	FO
peu	PE
pivot	PI
bec	BE
pom/agafador	AG
escòria	ER
boca	BO

3. FORMA

fragment no definit	VIN
ampolla	AMP
amforisc	VAF
barreta	BAR
bol	BOL
camafeu	VCS
copa	COP
dena	DEN
element construcció	VEC
element d'ús funerari	VEF
element d'ús personal	VEP
flascons	VFL
gerra	GER
plat	PAT
plata	PLA
setrill	SET
ungüentari	UGU
vas	VAS

4. TÈCNICA

realització no definida	ND
vidre-mosaic	VM
motlle decorat	MD
motlle baix relleu	MB
motlle volum rodó	MR
poliment	VL
tallat	VT
gravat	VG
amb aplicacions	VA
fondi d'or	VO
pintat	VP
bufat	VG

MATERIAL LÍTIC

1. CLASSIFICACIÓ

40000	indeterminat	anell	ANE
40001	sílex	artefacte indeterminat	ATI
40002	quars	artefacte no definit	ATD
40003	jaspi	baix relleu	BAR
40004	granit	bala	BAL
40005	arenisca	bola	BLA
40006	volcànic	braçalet	BRA
40007	micaesquistos	braçalet d'arquer	BÇA
40008	caliça	cassoleta	CTA
40009	marbre	dena	DEN
40010	alabastre	enformador	ENF
40011	conglomerat	escultura	ESC
40012	travertí	figura zoomorfa	FZM
40013	pissarra	figura antropomorfa	FAN
40014	pedres precioses	gresol	GES
40015	minerals	inscripció	INS
40016	fòssils	mà de molí	MMO
40017	rierencs	molí barquiforme	MBA
40018	calcària	molí (roda)	MOL
		morter	MOR
		motlle de fundició	MFU
		peça circular foradada	PCF
		peça circular no perforada	PCN
		pedestal	PED
		penjant	PJA
		placa	PLC
		placa decorada	PDC
		placa foradada	PFD
		punyal	PNY
		sarcòfag	SAR

2. FORMA

pedra tallada no retocada ascla	ASC
pedra tallada no retocada fulla	FLL
pedra tallada no retocada rebuig	REB
nucli fragmentat	FNU
nucli amb còrtex	NCO
nucli sense còrtex	NSC
pedra retocada perforador	PFD
pedra retocada gratador	GRA
pedra retocada rascadora	RAS
pedra retocada làmina de dors	LDO
pedra retocada làmina retocada	LRE
pedra retocada punta de dors	PDO
pedra retocada punta (retoc simple)	PUN
pedra retocada geomètric	GEO
pedra retocada denticulat	DNT
pedra retocada truncadura	TRU
pedra retocada punta de fletxa	PFL
pedra retocada osca	OSC
pedra polida cisell	CIS
pedra polida destal	DTA
allisador	ALS
àncora	ANC

MATERIALS CONSTRUCCIÓ

1. CLASSIFICACIÓ

50000	alabastre
50001	arenisca
50002	elements ceràmics
50003	estuc/arrebossat
50004	fusta
50005	ímbrex
50006	indeterminat
50007	maó
50008	marbre
50009	morter
50010	mosaic
50011	tessel·les
50012	opus signinum
50013	pintura/estuc pintat
50014	rajoles
50015	tegula
50016	tegula “mammata”
50017	tegula de suports
50018	terracotes
50019	tovots/tapial
50020	cornisa
50021	columna
50022	capitell
50023	carreu
50024	antefix
50025	canonada
50026	gàrgola
50027	tubuli
50028	teula vidrada
50029	teula
50030	rajola blanca i blava (XVI)
50031	rajola blanca i blava moderna (XVII-XVIII)
50032	rajola polícroma (XVIII- XIX)
50033	rajola polícroma anterior (XVIII)
50034	rajola blanca i blava anterior (XVIII)
50035	canaló
50036	motllura
50037	rajola vidrada
50038	totxana

MATÈRIA ORGÀNICA

1. CLASSIFICACIÓ

60000	matèria orgànica general
60001	os
60002	ivori
60003	closca
60004	fusta treballada
60005	teixit
60006	cuïro
60007	vegetals
60008	paper
60050	restes antropològiques
60051	macrofauna
60052	microfauna
60053	fauna aquàtica
60054	malacofauna
60055	fusta no treballada
60056	carbó
60057	granes
60058	fauna terrestre no definida

2. FORMA

agulla	AGU
agulla de cap agulla o punxó	AGC
ampolla	AMP
anell	ANE
aplic	APL
artefacte d'os/petxina/ibori	OPI
artefacte no definit	AND
beiana	BEI
bossa	BSA
botó	BOT
braçalet	BRA
caixa	CXA
calçat	CÇA
cistell	CTL
cistelleria	CIS
corda	CDA
corn tallat	COT
cullera	CUL
cullereta tocador	CUT
dau	DAU
dena	DEN
dent decorada	DTD
dent perforada	DTP

diari	DIA
enformador	ENF
espàtula	EPT
falange decorada	FLD
figura antropomorfa	FAN
figura zoomorfa	FZM
fitxa de joc	FIJ
frontissa	FTS
fus	FUS
fusta frag. indet.	FFI
fusta construcció naval	FCN
fusta construcció	FCO
ganxet	GAN
mànec	MEC
marcador	MCD
penjant	PJA
petxina frag. polida	POP
pinta	PNT
polidor	PUL
punta fletxa	PFL
punxó	PNX
punyal	PNY
raspall	RAS
resquill apuntat	RQA
sabates	SAB
tapadora	TAP
teixit	TXI
ullal porc senglar tallat	UPS

3. TÈCNICA

matèria prima sense modificar	MPS
matèria prima en procés de fabricació	MPF
matèria prima modificada	MPM

MOSTRES PER A ANÀLISIS

70000	terra
70001	morter
70002	pedra
70003	metall
70004	carbó (anàlisi antracològica)
70005	pol·len
70006	granes
70007	llavors
70008	carbó (C14)

ANNEX 3. DIBUIX DE MATERIAL

Índex de làmines.

LÀMINA 1.

- 104/17-131-1. Disc lític. Es tracta d'un fragment d'esquist de forma arrodonida, amb un diàmetre d'uns 14'5 cm i un gruix de 2 cm. El fragment sembla una tapadora de pedra dissenyada per a recipients ceràmics, equivalents a las llosetes que recobrien les urnes d'incineració del Bronze Final. Cronologia Bronze Final.

LÀMINA 2.

- 104/17-131-23. Molí barquiforme. Les dimensions totals conservades són 26x22x6 cm. Es tracta d'un molí que respon a la tipologia més habitual, és a dir, planta ovalada, superfície activa lleugerament còncava i dors convex. La matèria primera del suport és el conglomerat, una roca detrítica de gra gros, amb més del 50% de components detrítics superiors als 2 mm de diàmetre que poden tenir morfologia diversa: arrodonits, subangulosos, formats per blocs, còdols, palets i grànuls que fan de carcassa fet amb conglomerat. Cronologia Bronze Final.

LÀMINA 3.

- 104/17-131-13. Fragment informe de ceràmica feta a mà i pasta grollera amb coccio mixta, interior coccio reduïda i exterior oxidada. Presenta decoració exterior amb cordons digitats i acabats tant a l'interior com a l'exterior allisat. Cronologia Bronze Final.
- 104/17-131-14. Fragment informe de ceràmica feta a mà i pasta grollera amb coccio mixta, interior coccio reduïda i exterior oxidada. Presenta decoració exterior amb cordons digitats i acabats tant a l'interior com a l'exterior allisat. Cronologia Bronze Final.
- 104/17-131-18. Fragment de coll amb arrencament de vora de ceràmica feta a mà i pasta grollera amb coccio reductora. Presenta decoració exterior amb cordons digitats i acabats tant a l'interior com a l'exterior allisat. Cronologia Bronze Final.
- 104/17-131-20. Fragment de coll de ceràmica feta a mà i pasta grollera amb coccio reductora. El cordó es localitza en el punt d'inflexió entre el cos de la peça i la vora. Presenta acabat allisat tant a l'interior com a l'exterior de la peça. Cronologia Bronze Final.

LÀMINA 4.

- 104/17-131-3. Fragment de vora de ceràmica feta a mà i pasta grollera amb coccio reductora. Presenta decoració d'1 impressió digital sobre la vora. Acabat allisat tant a l'interior com a l'exterior de la peça. Cronologia Bronze Final.
- 104/17-131-6. Fragment de vora de ceràmica feta a mà i pasta grollera amb coccio reductora. Presenta decoració d'1 impressió digital sobre la vora. Acabat allisat tant a l'interior com a l'exterior de la peça. Cronologia Bronze Final.
- 104/17-131-17. Fragment de vora de ceràmica feta a mà i pasta grollera amb coccio reductora. Presenta decoració de 3 impressions digitals sobre la vora. Acabat allisat tant a l'interior com a l'exterior de la peça. Cronologia Bronze Final.
- 104/17-131-24. Fragment informe de ceràmica feta a mà i pasta grollera amb coccio mixta, interior coccio oxidada i exterior reduïda. Presenta decoració amb cord en la zona del coll però sense digitació en el fragment. Acabat allisat tant a l'interior com a l'exterior de la peça. Cronologia Bronze Final.

LÀMINA 5.

- 104/17-131-9. Fragment informe de ceràmica feta a mà i pasta grollera amb coccio reductora. Presenta decoració acanalada amb 4 traços poc profunds. Acabat allisat tant a l'interior com a l'exterior de la peça. Cronologia Bronze Final.
- 104/17-131-12. Fragment informe de ceràmica feta a mà i pasta grollera amb coccio reductora. Presenta decoració interior incisa i exterior impresa amb espàtula formant 1 traç horitzontal i tres oblics. Acabat allisat tant a l'interior com a l'exterior de la peça. Cronologia Bronze Final.
- 104/17-131-21. Fragment informe de ceràmica feta a mà i pasta grollera amb coccio mixta, interior coccio reduïda i exterior oxidada. Presenta decoració exterior amb formes geomètriques amb acanalats doble traç. Acabat allisat tant a l'interior com a l'exterior de la peça. Cronologia Bronze Final.
- 104/17-131-22. Fragment informe de ceràmica feta a mà i pasta grollera i coccio mixta. Presenta decoració exterior incisa amb 2 impressions amb espàtula longitudinals. Acabat allisat tant a l'interior com a l'exterior de la peça. Cronologia Bronze Final.
- 104/17-131-25. Fragment informe de ceràmica feta a mà i pasta grollera amb coccio reductora. Presenta decoració exterior amb 2 línies obliqües fetes amb espàtula. Acabat allisat tant a l'interior com a l'exterior de la peça. Cronologia Bronze Final.
- 104/17-131-26. Fragment informe de ceràmica feta a mà i pasta grollera amb coccio oxidant. Presenta decoració exterior amb 10 Impressions ovalades de disposició aleatòria. Màxima 0,9x0,6 cm i mínima 0,5x0,3 cm. Acabat allisat tant a l'interior com a l'exterior de la peça. Cronologia Bronze Final.

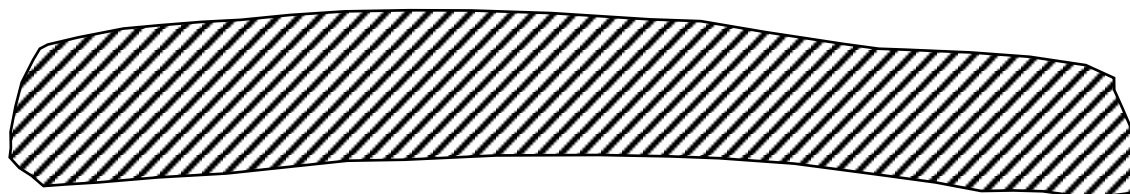
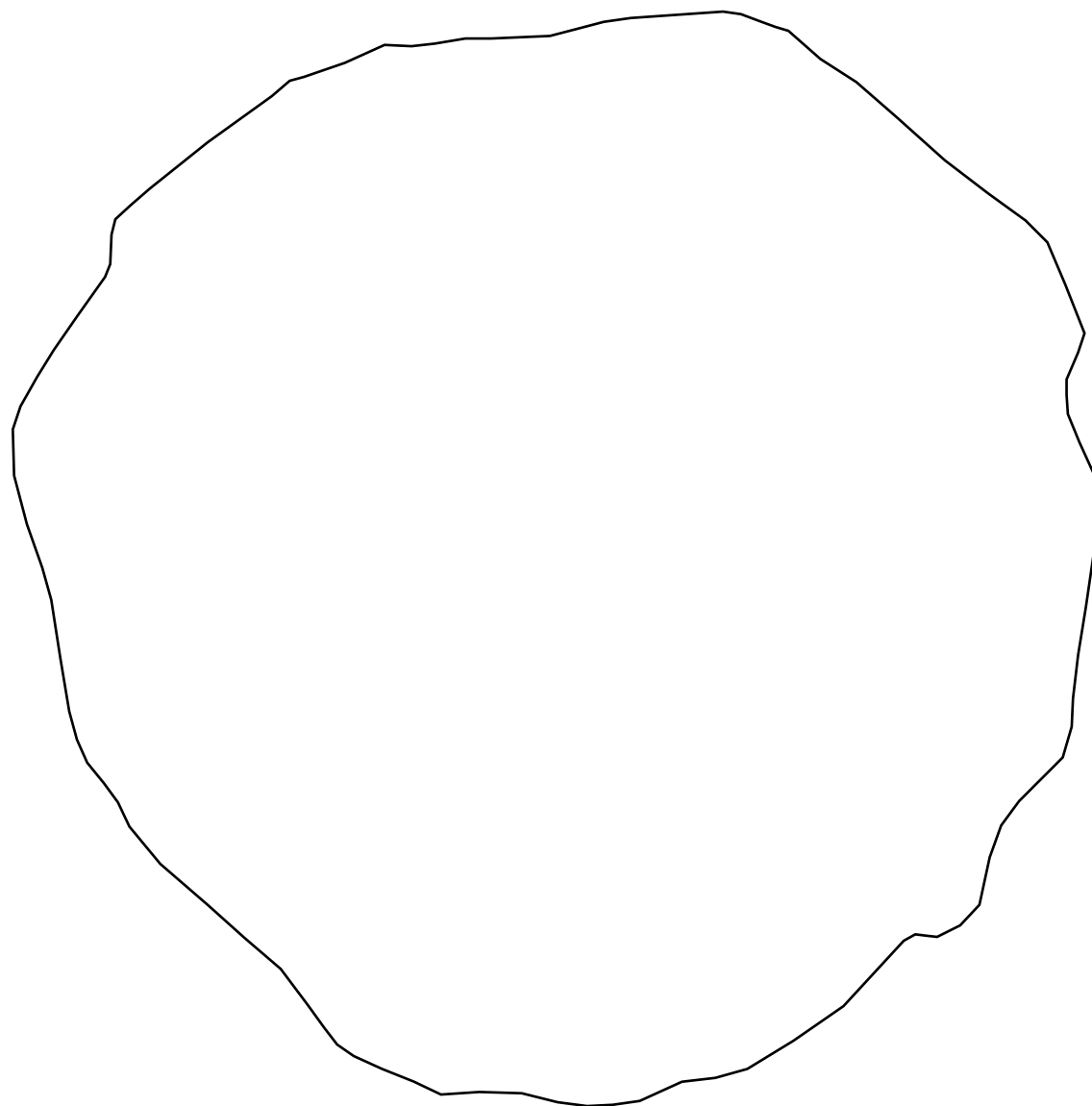
LÀMINA 6.

- 104/17-131-10. Fons pla indeterminat de ceràmica feta a mà i pasta grollera amb coccio reductora. Acabat allisat tant a l'interior com a l'exterior de la peça. Amida 12 cm de diàmetre. Cronologia Bronze Final.
- 104/17-131-11. Fons pla indeterminat de ceràmica feta a mà i pasta grollera amb coccio mixta, interior coccio reduïda i exterior oxidada. Acabat allisat tant a l'interior com a l'exterior de la peça. Amida 12 cm de diàmetre Cronologia Bronze Final.
- 104/17-131-15. Peu indeterminat de ceràmica feta a mà i pasta grollera amb coccio mixta. Acabat allisat tant a l'interior com a l'exterior de la peça. Amida 9 cm de diàmetre Cronologia Bronze Final.
- 104/17-131-19. Fons pla indeterminat de ceràmica feta a mà i pasta grollera amb coccio mixta, interior coccio reduïda i exterior oxidada. Amida 15 cm de diàmetre Acabat allisat tant a l'interior com a l'exterior de la peça. Cronologia Bronze Final.

LÀMINA 7.

- 104/17-131-2. Fragment de cos amb arrencament de coll de ceràmica feta a mà i pasta grollera amb coccio reductora. Acabat allisat tant a l'interior com a l'exterior de la peça. Cronologia Bronze Final.
- 104/17-131-4. Fragment de vora plana (amb irregularitats?) de ceràmica feta a mà i pasta grollera amb coccio mixta, reduïda interior i oxidant a l'exterior. Cronologia Bronze Final.
- 104/17-131-5. Fragment de vora de ceràmica feta a mà i pasta grollera amb coccio mixta. Acabat allisat tant a l'interior com a l'exterior de la peça. Cronologia Bronze Final.

- 104/17-131-7. Fragment de vora amb llavi arrodonit de ceràmica feta a mà i pasta grollera amb cocció mixta. Acabat allisat tant a l'interior com a l'exterior de la peça. Cronologia Bronze Final.
- 104/17-131-8. Fragment de vora plana de ceràmica feta a mà i pasta grollera amb cocció mixta. Acabat allisat tant a l'interior com a l'exterior de la peça. Cronologia Bronze Final.
- 104/17-131-16. Fragment de carena de ceràmica feta a mà i pasta grollera amb cocció mixta. Acabat allisat tant a l'interior com a l'exterior de la peça. Cronologia Bronze Final.

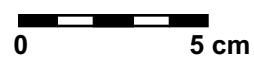
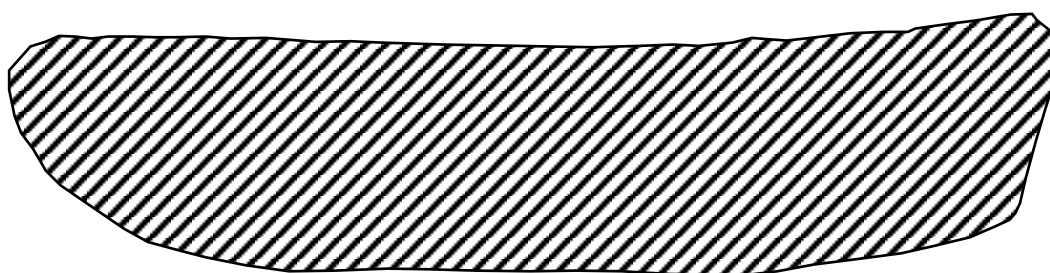
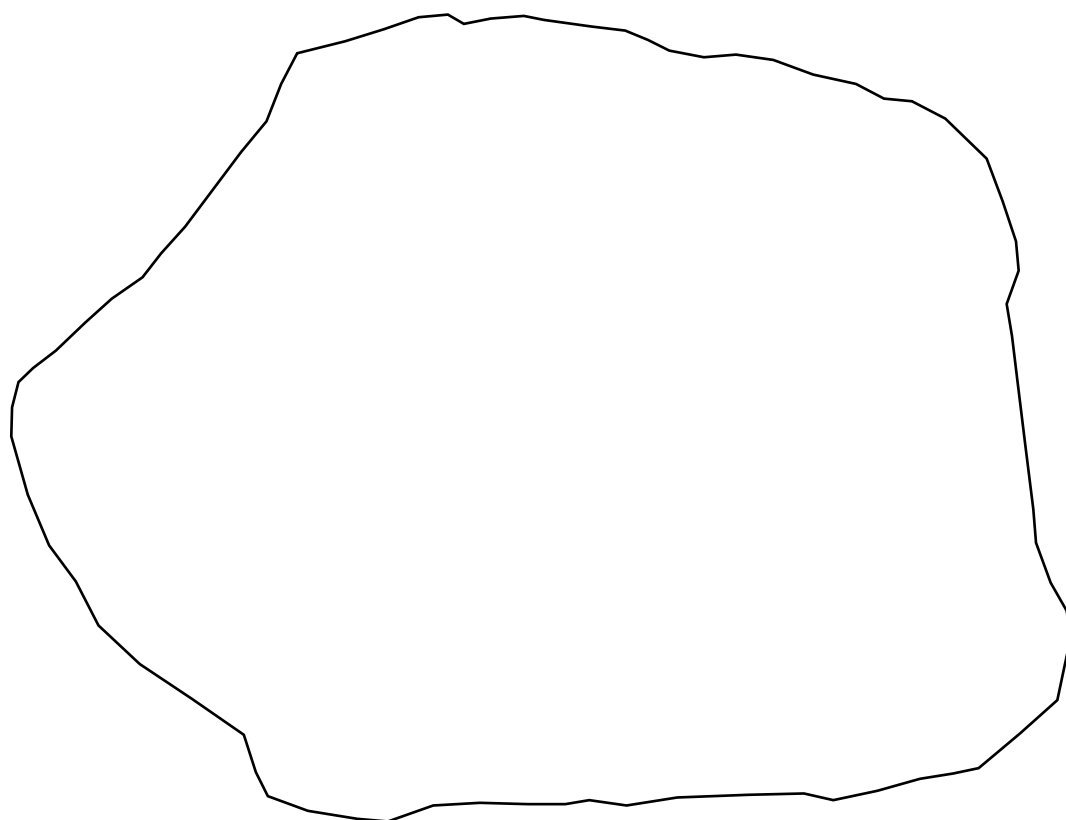

Intervenció: 104/17 Bereneguer de Palou, 50-52

Núm. inventari: 104/17-131-1

LÀMINA 1

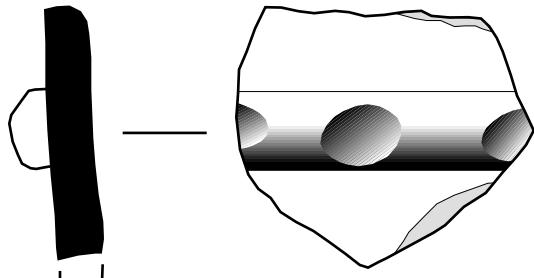

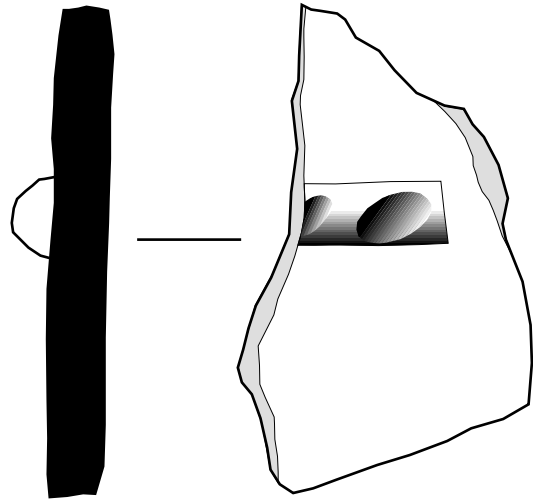
Intervenció: 104/17 Bereneguer de Palou, 50-52

Núm. inventari: 104/17-131-23

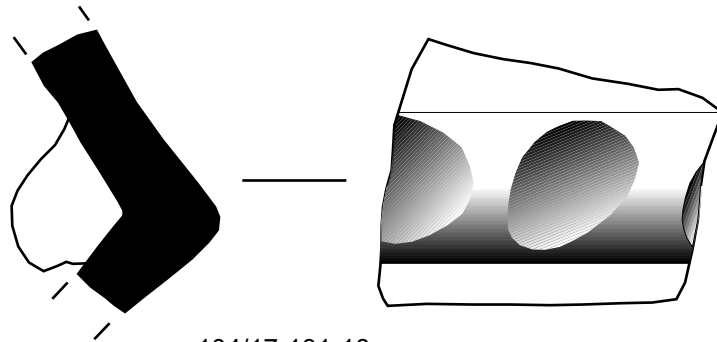
LÀMINA 2

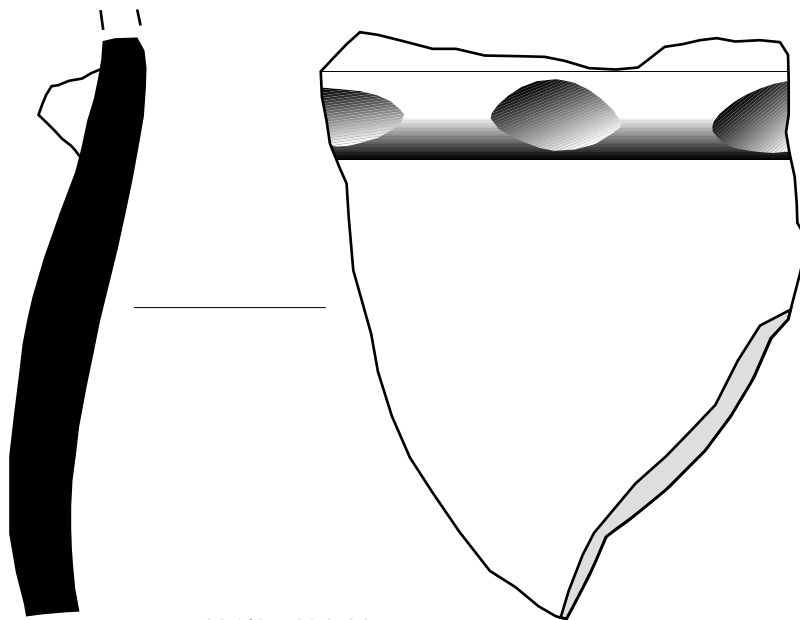
104/17-131-13

104/17-131-14

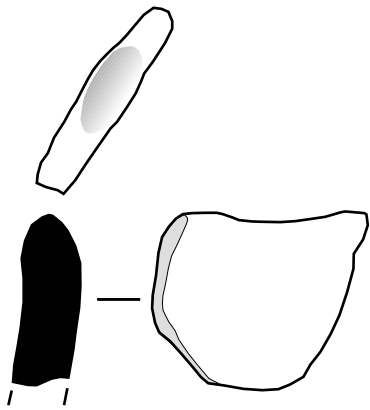

104/17-131-18

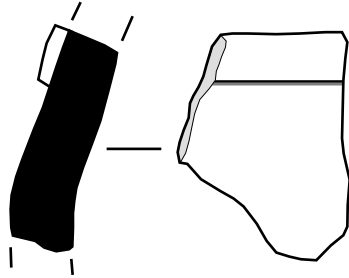

104/17-131-20

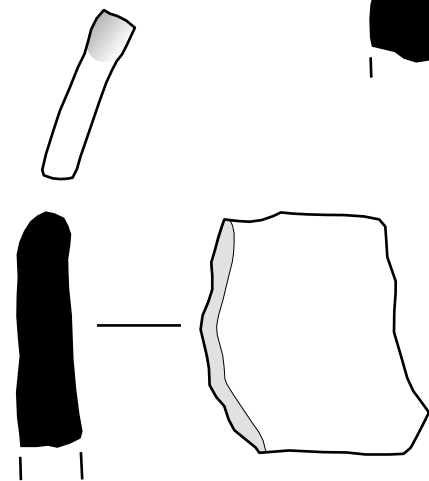

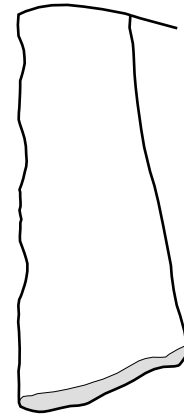
104/17-131-3

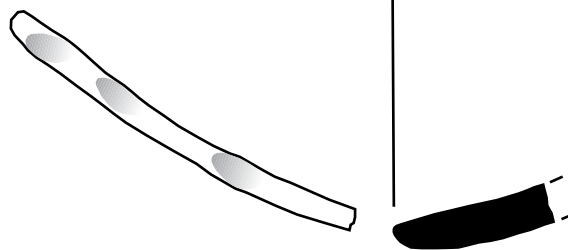
104/17-131-24

104/17-131-6

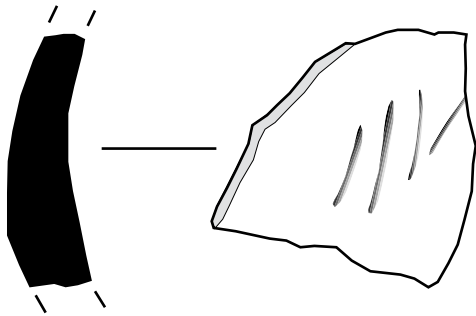
104/17-131-17

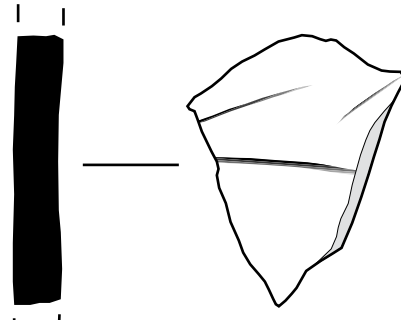
Intervenció: 104/17 Bereneguer de Palou, 50-52

Núm. inventari: 104/17-131 (3, 6, 17, 24)

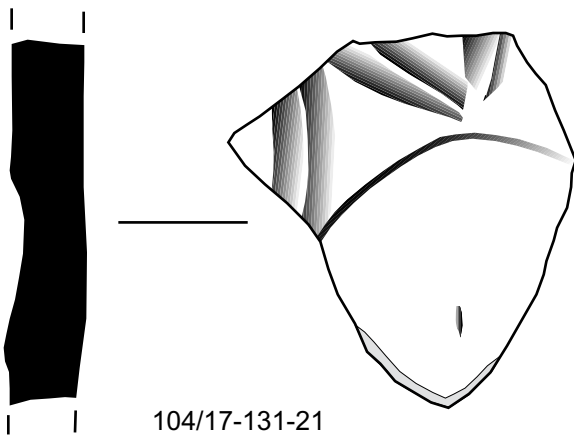
LÀMINA 4

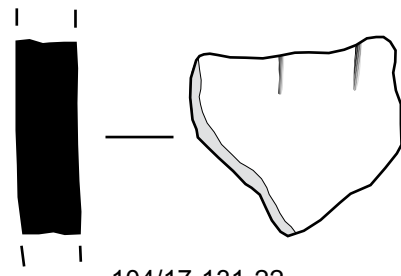
104/17-131-9

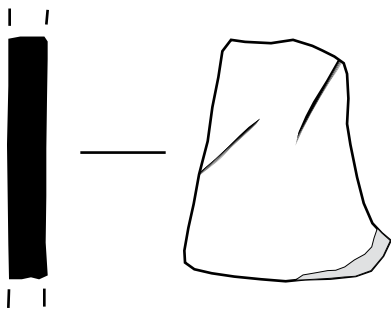
104/17-131-12

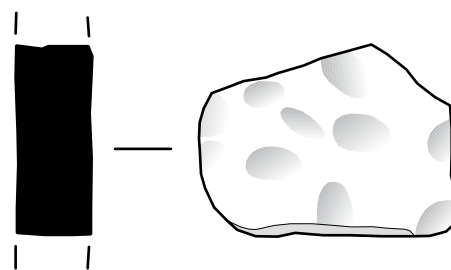
104/17-131-21

104/17-131-22

104/17-131-25

104/17-131-26

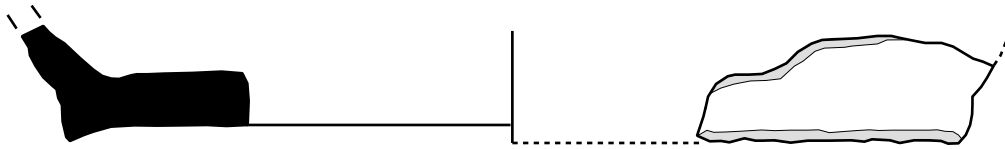
Intervenció: 104/17 Bereneguer de Palou, 50-52

Núm. inventari: 104/17-131 (9, 12, 21, 22, 25, 26)

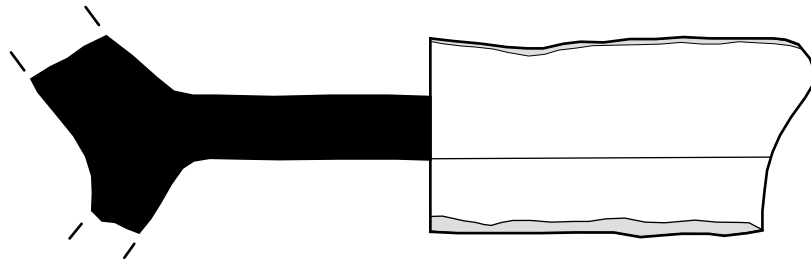
LÀMINA 5

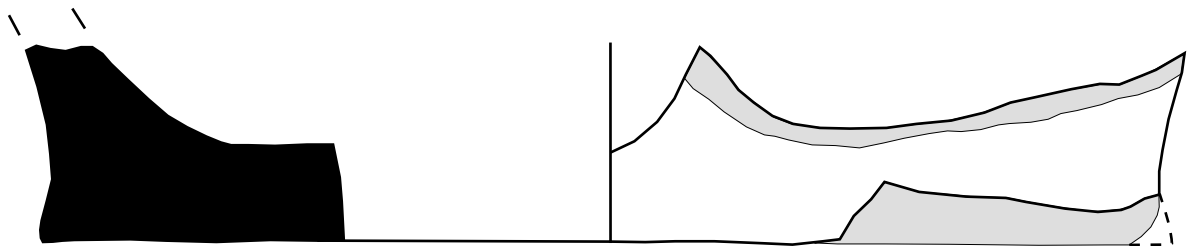
104/17-131-10

104/17-131-11

104/17-131-15

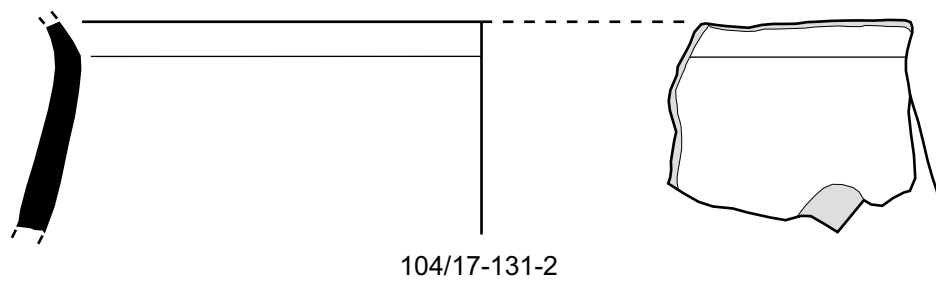
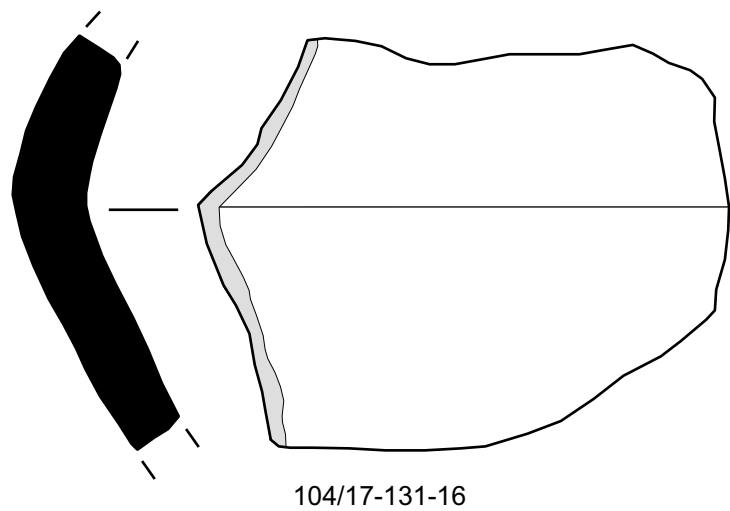
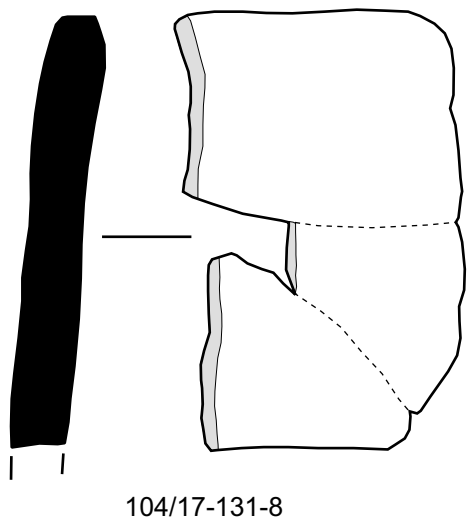
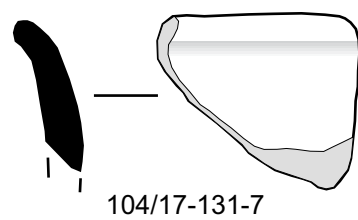
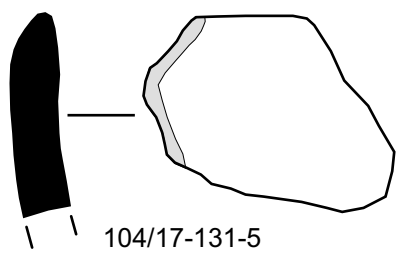
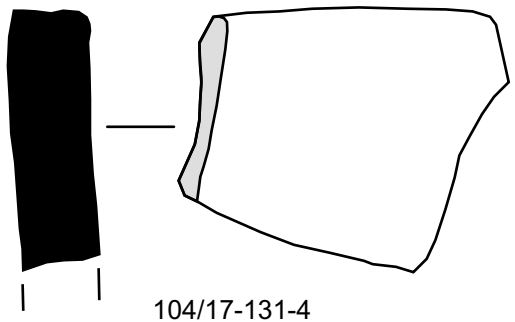
104/17-131-19

Intervenció: 104/17 Bereneguer de Palou, 50-52

Núm. inventari: 104/17-131 (10, 11, 15, 19)

LÀMINA 6

Intervenció: 104/17 Bereneguer de Palou, 50-52

Núm. inventari: 104/17-131 (2, 4, 5, 7, 8, 16)

LÀMINA 7

ANNEX 4. DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

Fotografia 1. Vista general parcel·la d'actuació. Es localitza entre el Pont del Treball i el carrer Berenguer de Palou.

Fotografia 2. Inicis dels treballs de rebaix del subsòl a la zona nord de la rasa oberta. Aportacions de terres contemporànies, UE100.

Fotografia 3. Detall dels nivells contemporanis localitzats en la zona nord de la rasa, UE100.

Fotografia 4. Rebaix de l'estrat UE 101.

Fotografia 5. Vista del tall estratigràfic en la zona nord de la rasa. Aportacions de terres d'època contemporània UE100 i UE101.

Fotografia 6. Localització restes d'un dels murs relacionats amb el Pont del Treball, UE124, amb restes del reblert del retall UE132.

Fotografia 7. Rebaix nivell de llims UE102.

Fotografia 8. Vista general sector nord de la rasa amb UE103 i restes dels serveis ja en desús.

Fotografia 9. Tall estratigràfic sector nord de la rasa amb UE100, UE101, UE102 i UE103.

Fotografia 10. Detall estrat UE102 amb restes ceràmiques el segle XIX.

Fotografia 11. Vista general tall estratigràfic sector nord de la rasa amb UE100, UE101, UE102, UE103 i UE104.

Fotografia 12. Vista general del tall estratigràfic al nord del col·lector amb estrats UE100, UE101, UE102, UE103 i nivell geològic UE104.

Fotografia 13. Rebaix de les terres contemporànies que rebleixen del retall UE132 juntament amb serveis existents fora de servei.

Fotografia 14. Detall serveis localitzats en el tram de la rasa oberta.

Fotografia 15. Tall estratigràfic interior retall UE132 amb aportacions de terres contemporànies UE133.

Fotografia 16. Localització col·lector de formigó UE122.

Fotografia 17. Rebaix nivell geològic UE104 al nord el col·lector UE122.

Fotografia 18. Vista en planta del mur UE124 relacionat amb el Pont del Treball.

Fotografia 19. Vista cara externa mur UE124.

Fotografia 20. Vista en alçat mur UE 124. Construït amb pedres treballades i ciment pòrtland.

Fotografia 21. Detall d'un dels desguassos del mur UE124.

Fotografia 22. Tall estratigràfic zona nord de la rasa amb restes del mur UE124
juntament amb els serveis ja desviats.

Fotografia 23. Rebaix retall UE132 amortitzat amb terres contemporànies UE133 i nombrosos serveis ja en desús.

Fotografia 24. Inici rebaix sector sud de la parcel·la afectada.

Fotografia 25. Tall estratigràfic sector sud de la rasa oberta pròxim al col·lector ja existent on s'ha de fer la nova connexió amb UE105, UE106, UE107 i UE108.

Fotografia 26. Rebaix estrat format per argiles vermelles molt compactes datades al segle XX UE107.

Fotografia 27. Vista general tall estratigràfic àmbit sud de la rasa oberta. Vista nord-sud.

Fotografia 28. Tall estratigràfic tram sud de la rasa oberta amb restes del mur UE126 relacionat amb el Pont del Treball datat a inicis del segle XX.

Fotografia 29. Vista de la part posterior del mur U126. Construït amb pedres i ciment pòrtland.

Fotografia 30. Restes d'altres trams del Pont del Treball encara existents en zones properes a la intervenció.

Fotografia 31. Detall d'una cantonada d'un dels murs encara dempeus del Pont del Treball fet amb pedres treballades i ciment pòrtland.

Fotografia 32. Vista general part central de la rasa oberta amb estrat de llims vermells datats al segle XX UE108.

Fotografia 33. Tall estratigràfic amb UE105, UE106, UE107 i UE108.

Fotografia 34. Rebaix estrat d'argiles marrons UE109 datades al segle XIX.

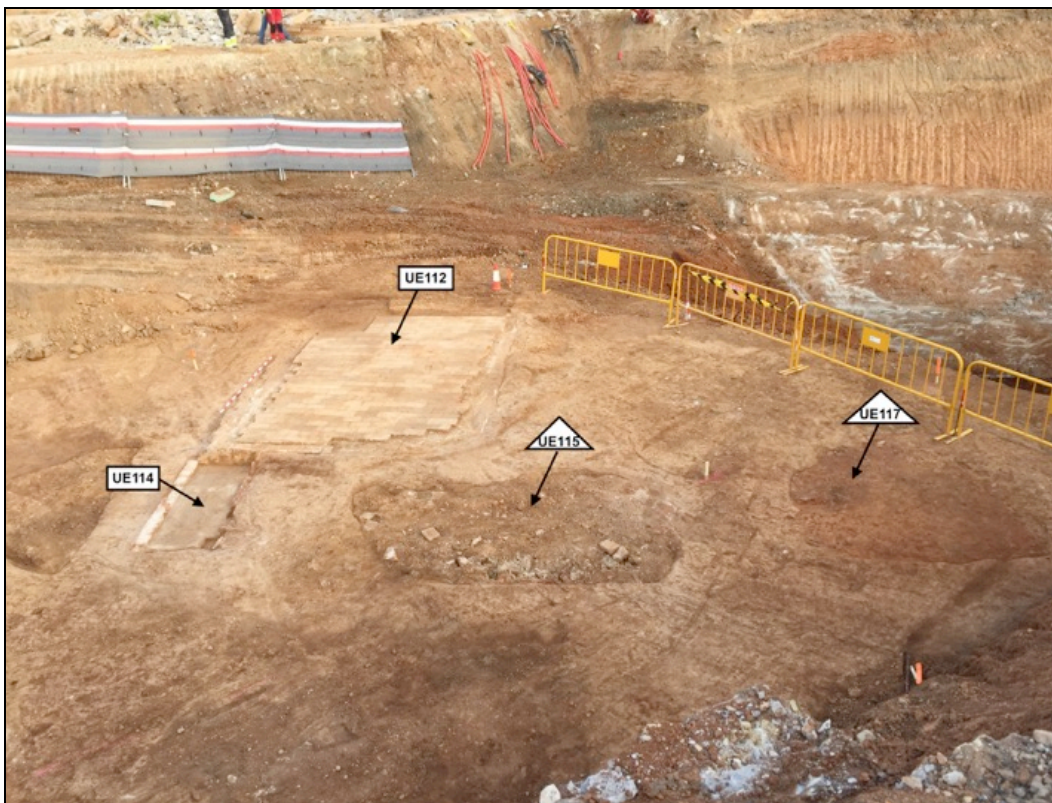
Fotografia 35. Vista general de l'àmbit sud de la rasa amb estrat UE109 i primeres restes estructures del segle XIX UE112.

Fotografia 36. Procés d'excavació estructura UE112.

Fotografia 37. Vista general àmbit de la intervenció amb col·lector de formigó UE122 al fons i restes arqueològiques el segle XIX en primer pla. Vista nord-sud.

Fotografia 38. Vista general estructures segle XIX UE112, Ue114 i UE128 i retalls UE115 i UE117.

Fotografia 39. Vista de les restes arqueològiques datades al segle XIX un cop excavades.

Fotografia 40. Vista en planta de les UE112 i UE114.

Fotografia 41. Detall estructura UE112. Restes de la soler d'un dipòsit construït amb maons i morter de calç blanca. Datat al segle XIX.

Fotografia 42. Detall estructura UE114. Restes de la soler i part dels murs de tancament d'un dipòsit construït amb maons i morter de calç blanca. Datat al segle XIX.

Fotografia 43. Estructura UE128. Abans de la seva excavació.

Fotografia 44. Detall estructura UE128. Restes de la soler i part dels murs de tancament d'un dipòsit construït amb maons i morter de calç blanca. Datat al segle XIX.

Fotografia 45. Retall UE115 amb amortització de material constructiu UE116.

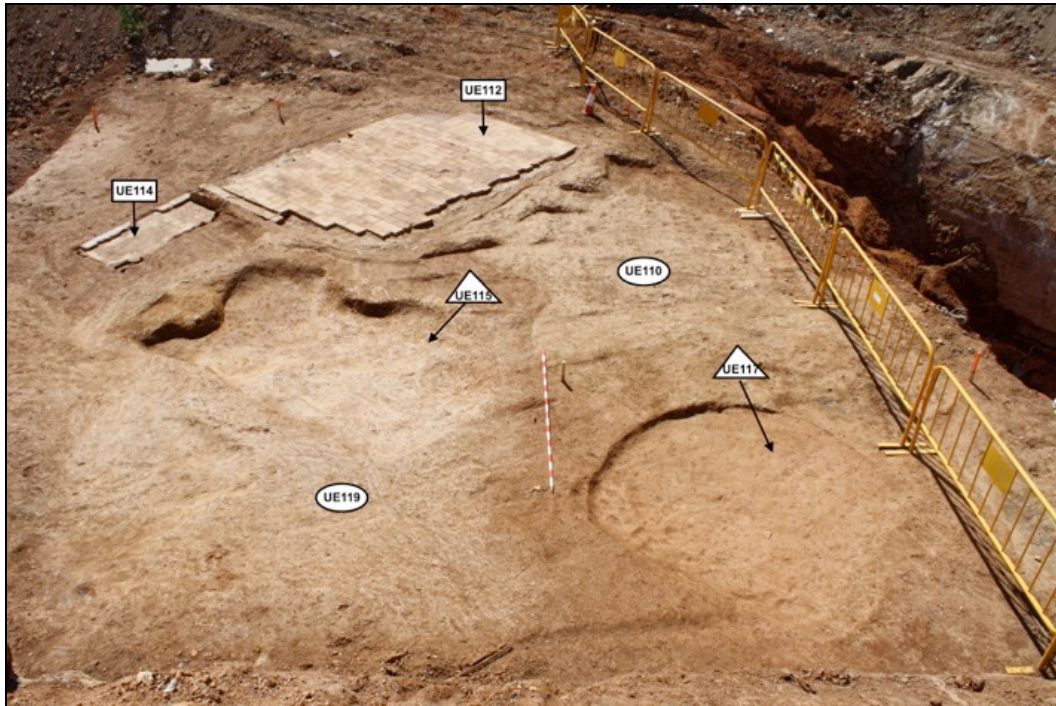
Fotografia 46. Retall UE115 un cop excavat.

Fotografia 47. Retall UE117 amb amortització d'argiles rubefactades UE118.

Fotografia 48. Procés d'excavació retall UE117.

Fotografia 49. Vista general estructures UE112 i UE114 i retalls UE115 i UE117 un cop excavats.
Juntament amb estrat de llims UE109 i nivell d'argiles UE119.

Fotografia 50. Treballs de documentació gràfica.

Fotografia 51. Treballs de topografia.

Fotografia 52. Desmuntatge estructures UE112 i UE14.

Fotografia 53. Rebaix nivell d'argiles del Bronze Final UE119.

Fotografia 54. Vista el sector central de la rasa amb nivell d'argiles UE119.

Fotografia 55. Localització sitja UE130 retallada a les argiles UE119.

Fotografia 56. Treballs de delimitació i excavació de la sitja UE130.

Fotografia 57. Documentació d'un molí barquiforme en l'amortització de la sitja UE131.

Fotografia 58. Sitja del Bronze Final UE130 i la seva amortització UE131.

Fotografia 59. Sitja UE130 un cop excavada.

Fotografia 60. Vista del dipòsit UE128 un cop desmuntat juntament amb la sitja UE130 ja excavada.

Fotografia 61. Vista general àmbit sud de la rasa amb restes de les argiles UE119 juntament amb cotes inicials del nivell geològic UE104.

Fotografia 62. Nivell geològic UE104.

Fotografia 63. Tall estratigràfic amb estrats UE108, UE109, UE119 i nivell geològic UE104.

Fotografia 64. Rebaix del nivell geològic UE104 al sud del col·lector a desviar UE122.

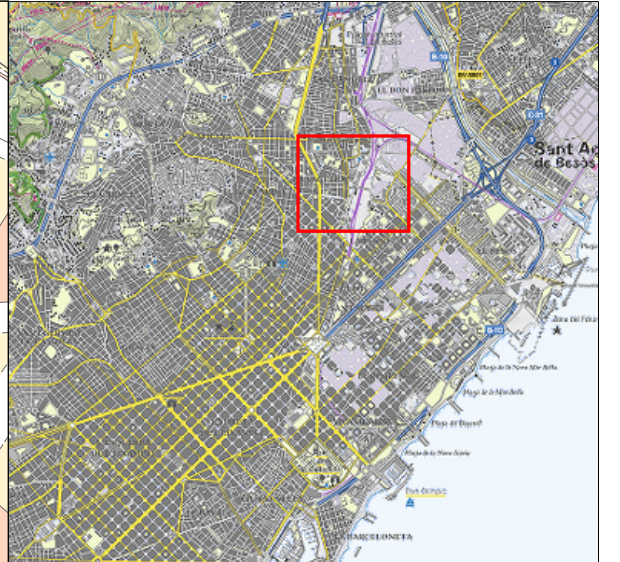
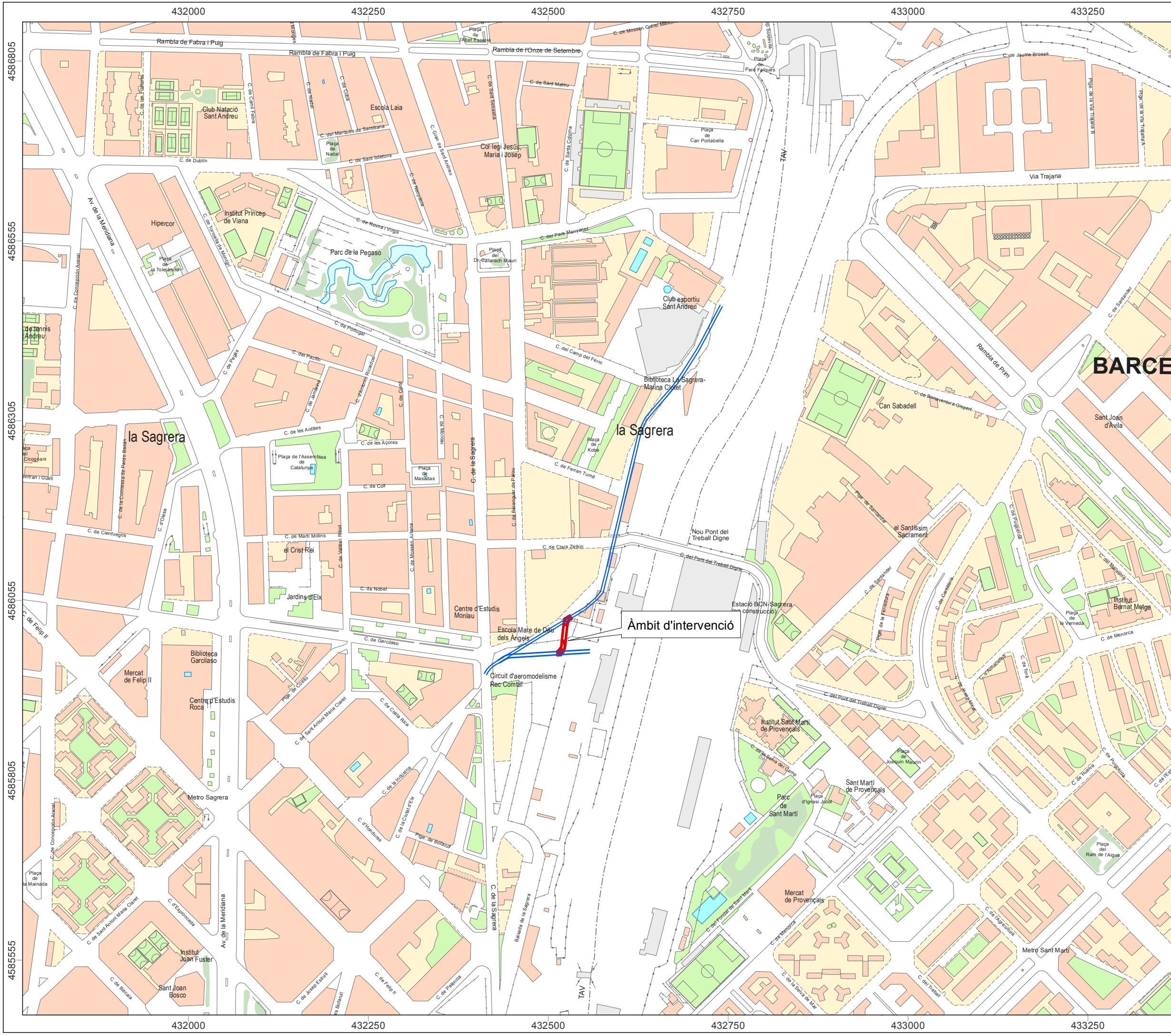

Fotografia 65. Vista general del col·lector de formigó a desviar UE122.

Fotografia 66. Treballs de desviament del col·lector existent UE122.

ANNEX 5. DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL CARRER DE BERENGUER DE PALOU, 50-52.

Codi: 104/17

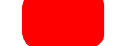
MUNICIPI

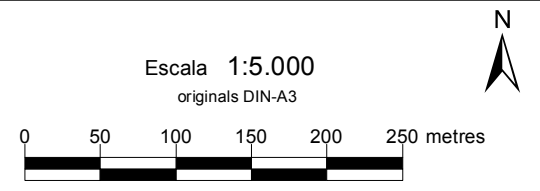
BARCELONA

DISTRICTE

SANT ANDREU

LLEGGENDA

- Altres col·lectors
- Nou col·lector
- Rases amb control arqueològic

BASE CARTOGRÀFICA: ICC www.icc.cat
PROJECCIÓ UTM FUS 31N / ETRS 89

PLÀNOL NÚM.: 1

432335 432385 432435 432485 432535 432585 432635 432685

NOM DEL PROJECTE:
Intervenció arqueològica al carrer de Berenguer de Palou, 50-52
Codi: 104/17

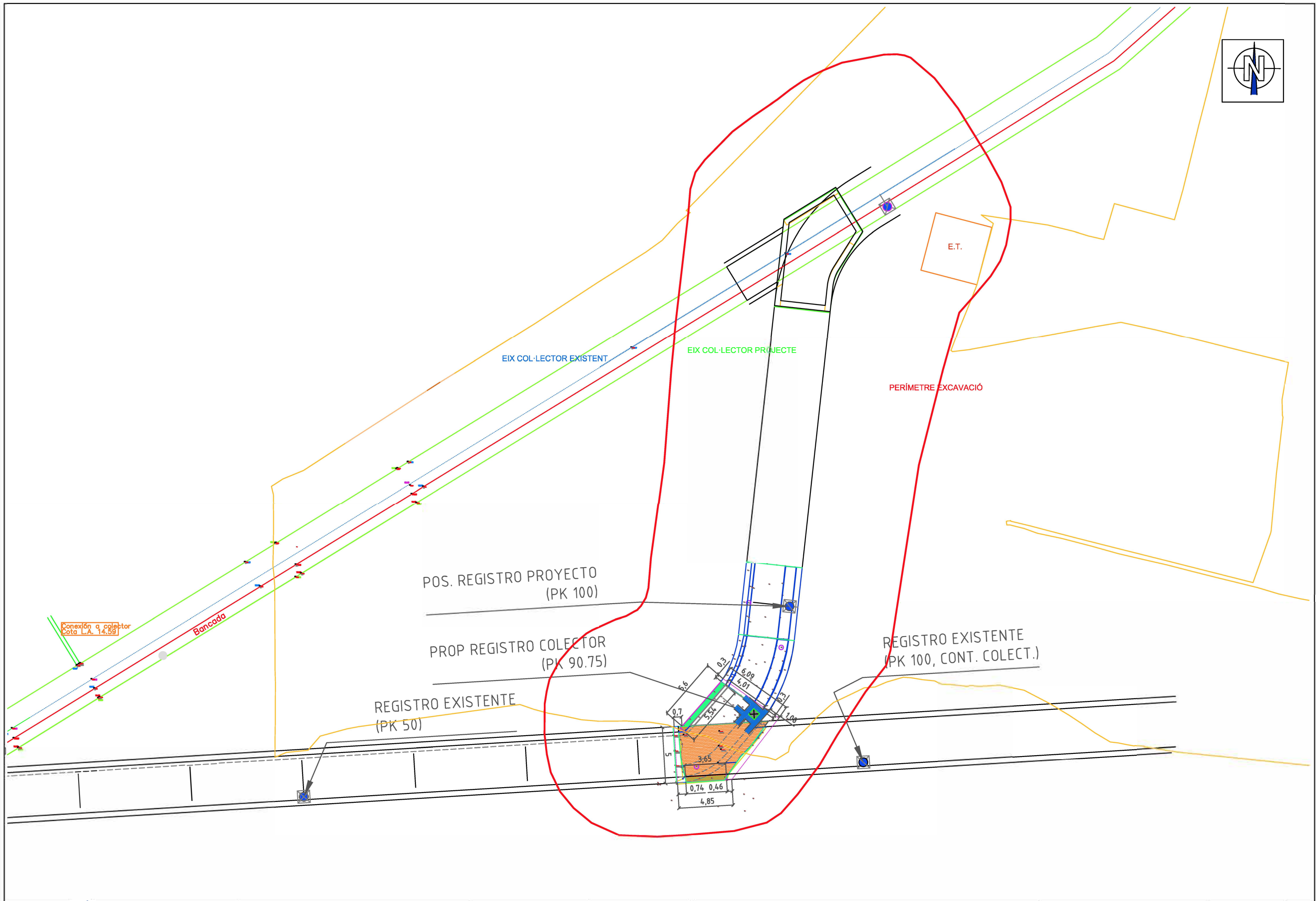
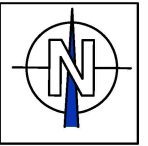
ARQUEÒLEG:
Vanessa Triay

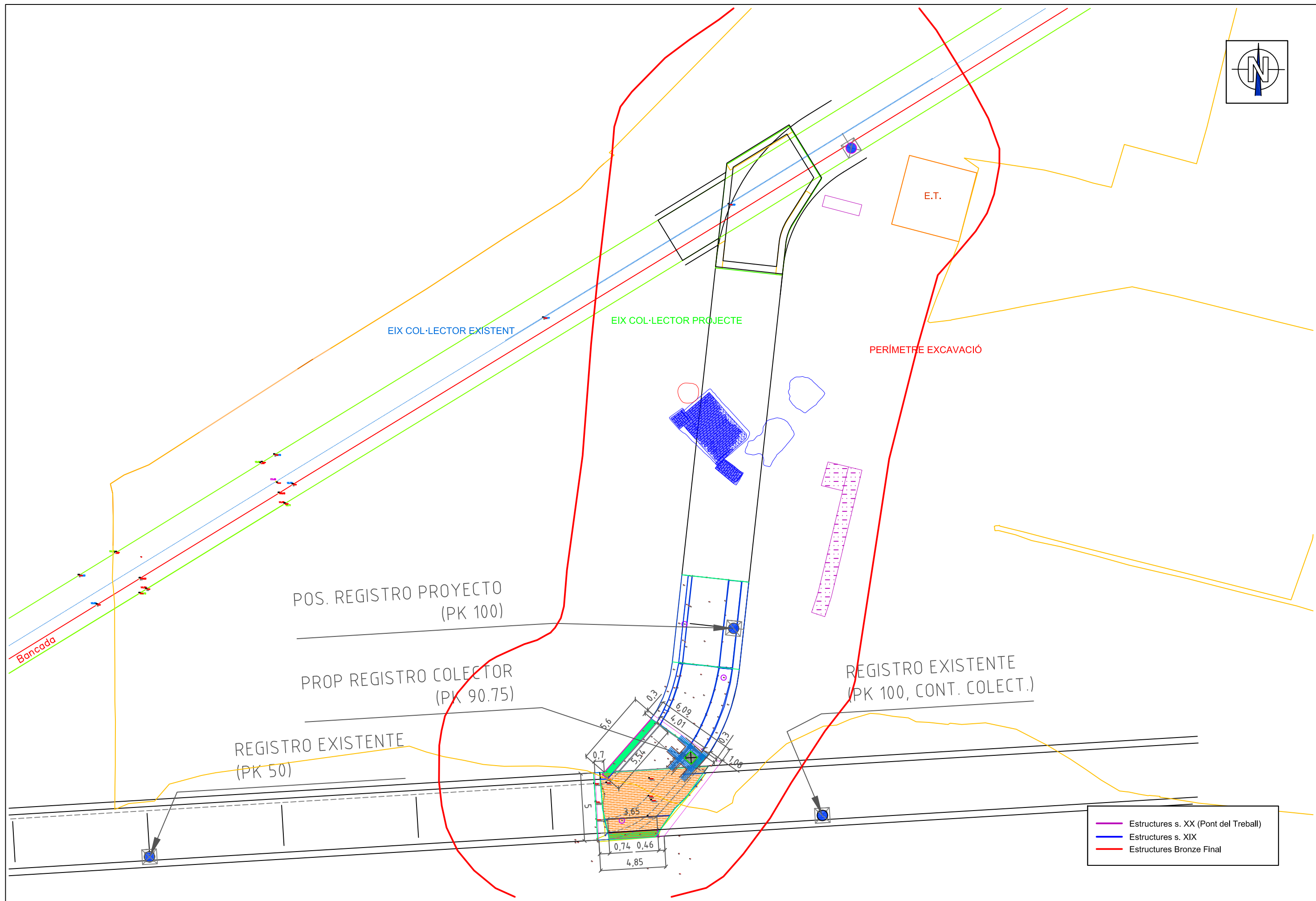
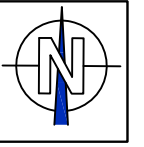
CARTOGRAFIA:
Alex Moreno

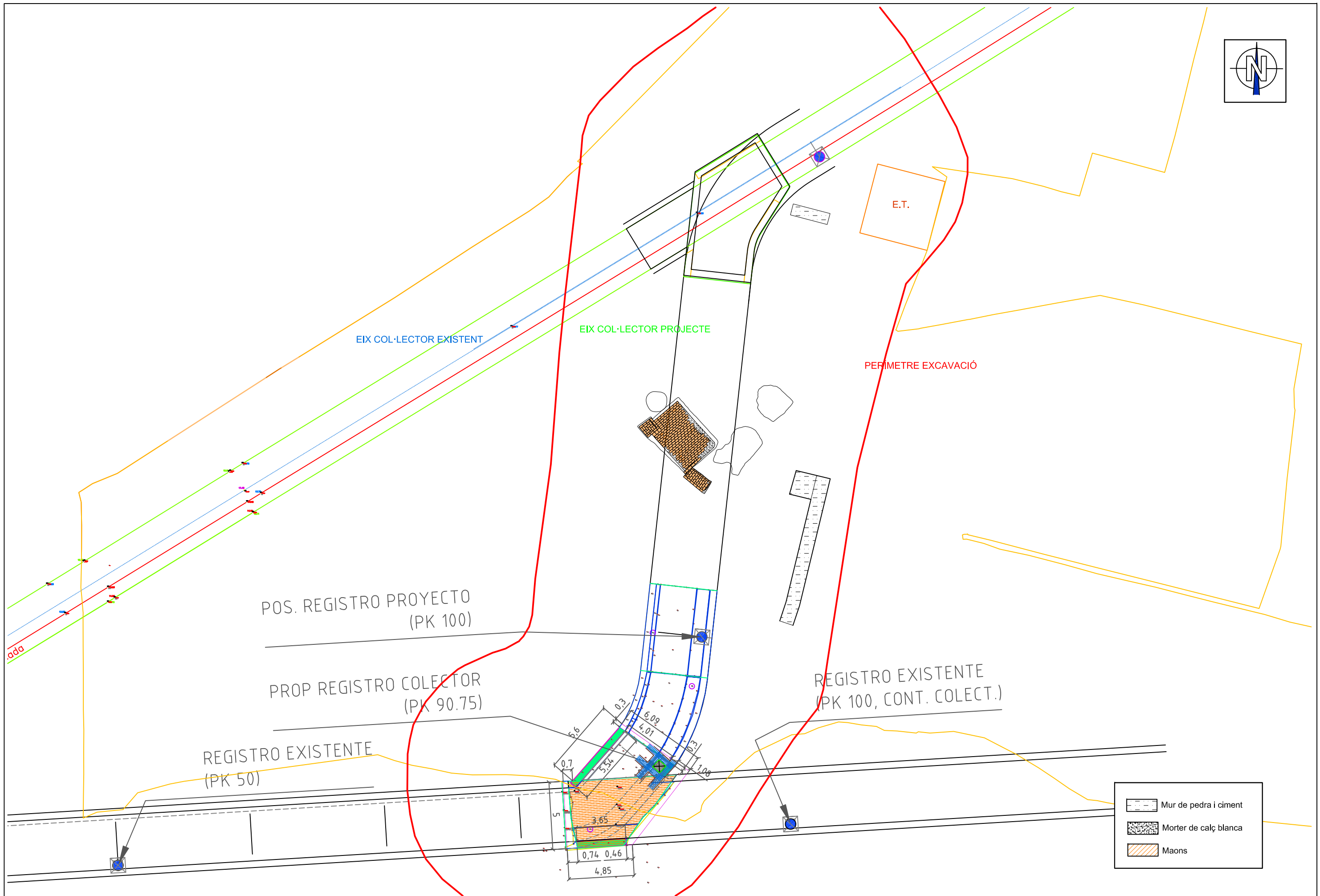
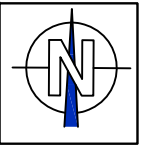
ESCALES:
1:1.000
ORIGINALS DIN-A3
NUMÈRICA GRÀFICA

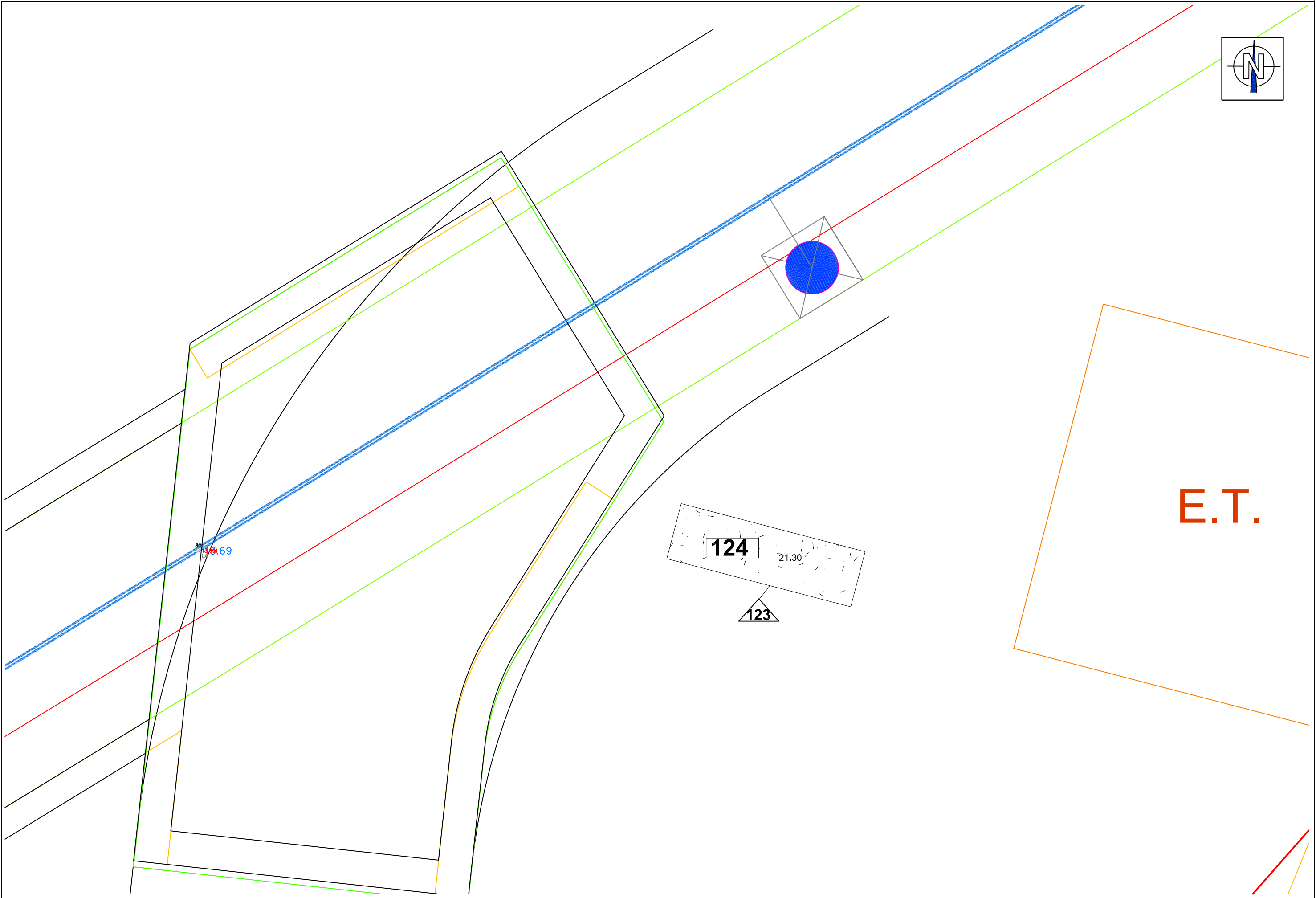
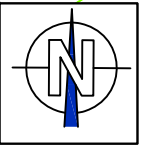
NOM DEL PLANOL:
Ortofoto localització nou col·lector i traçat del Rec Comtal.

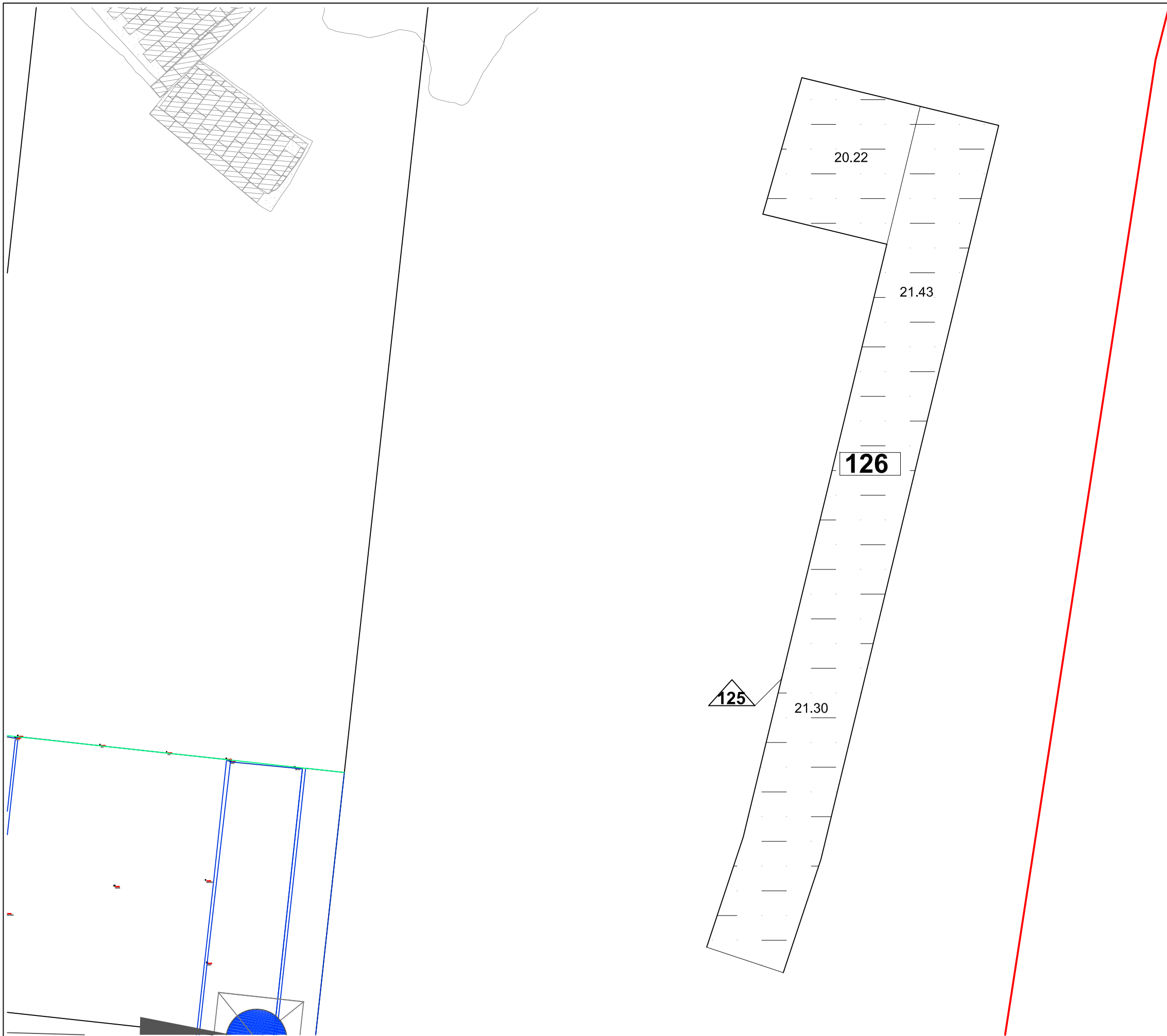
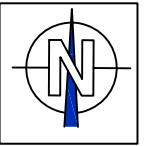
DATA:
maig 2018
PLANOL:
2

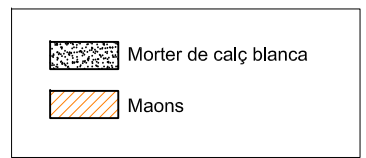
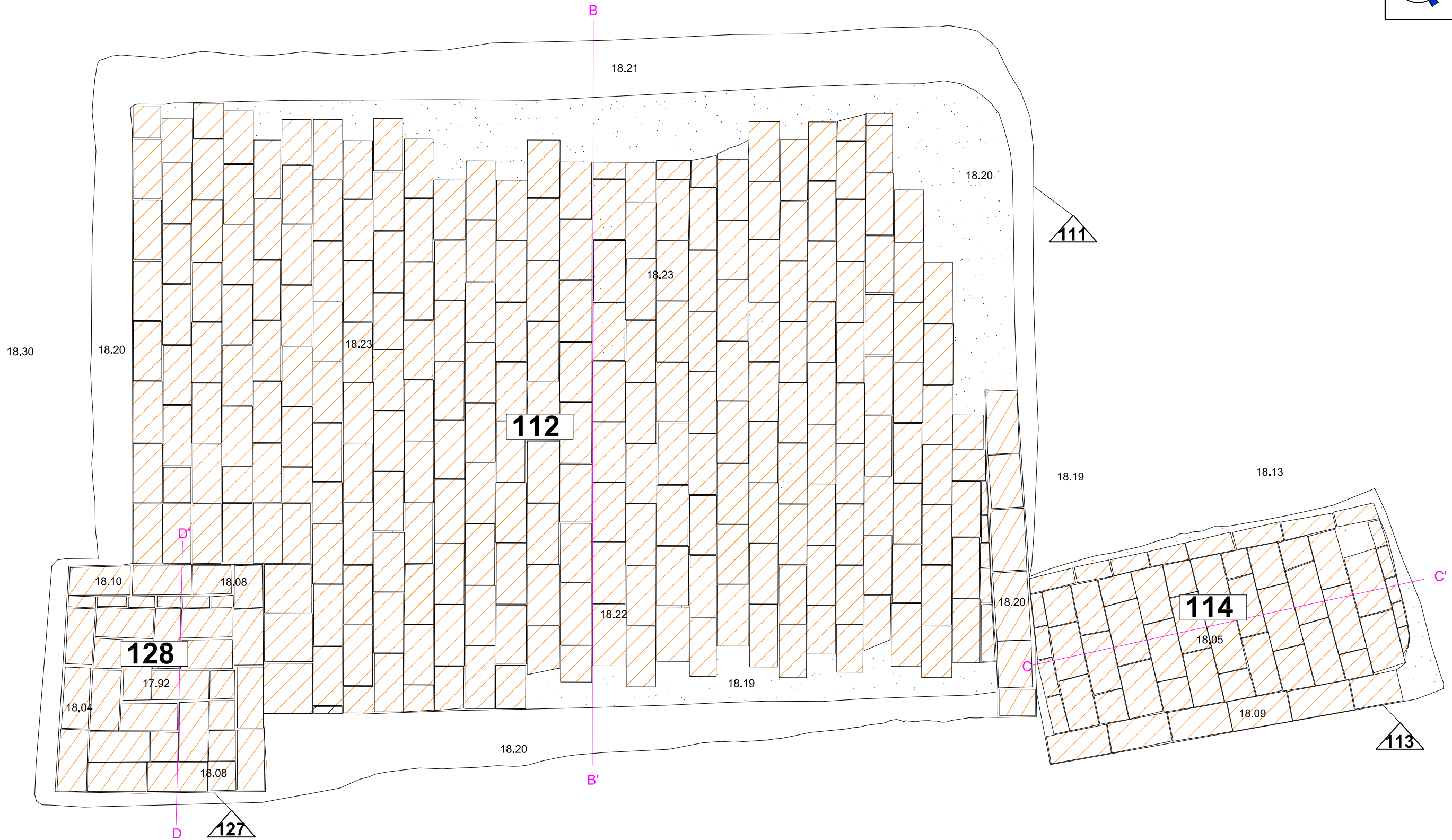
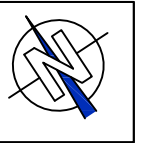

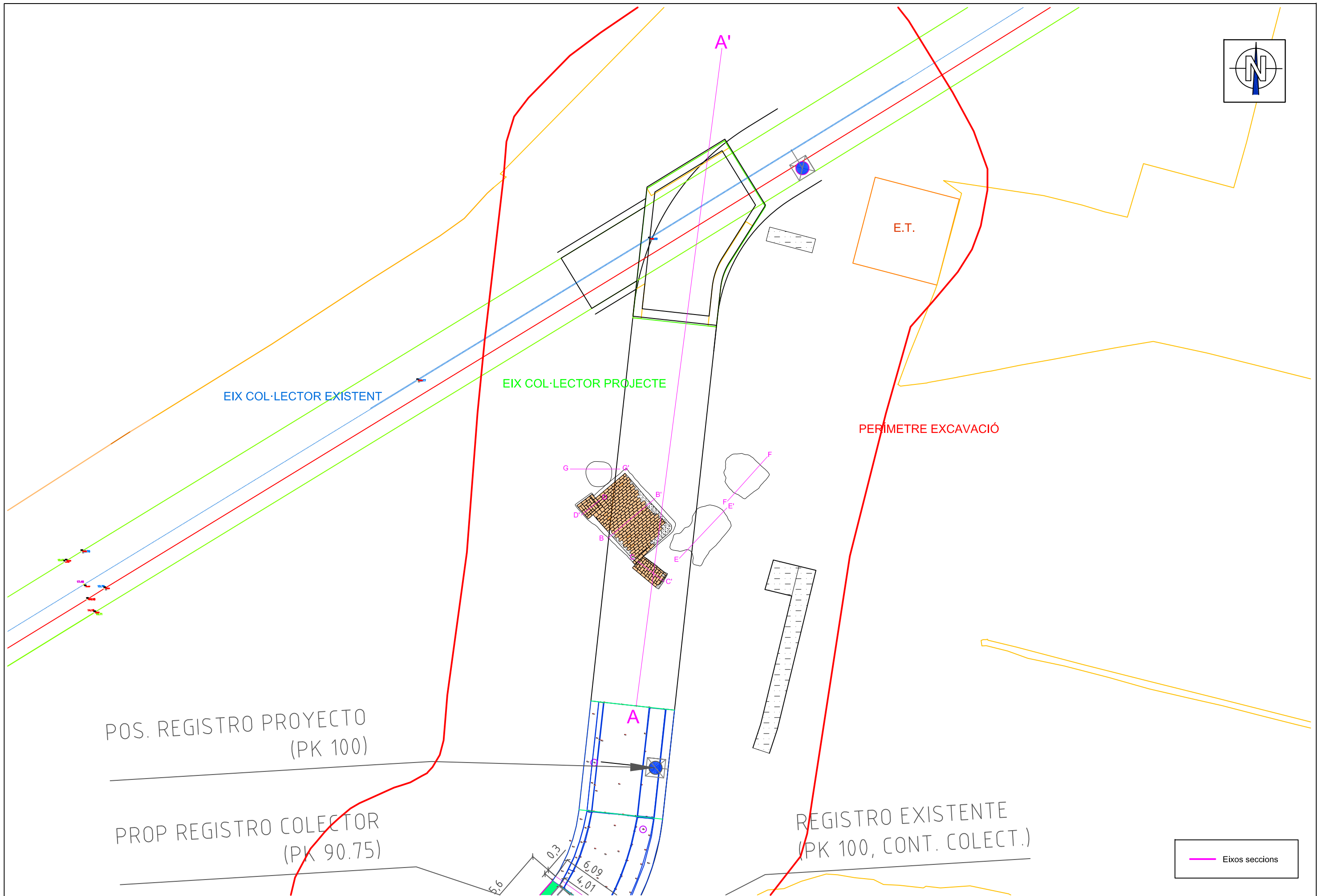
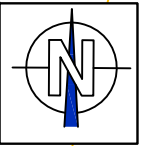

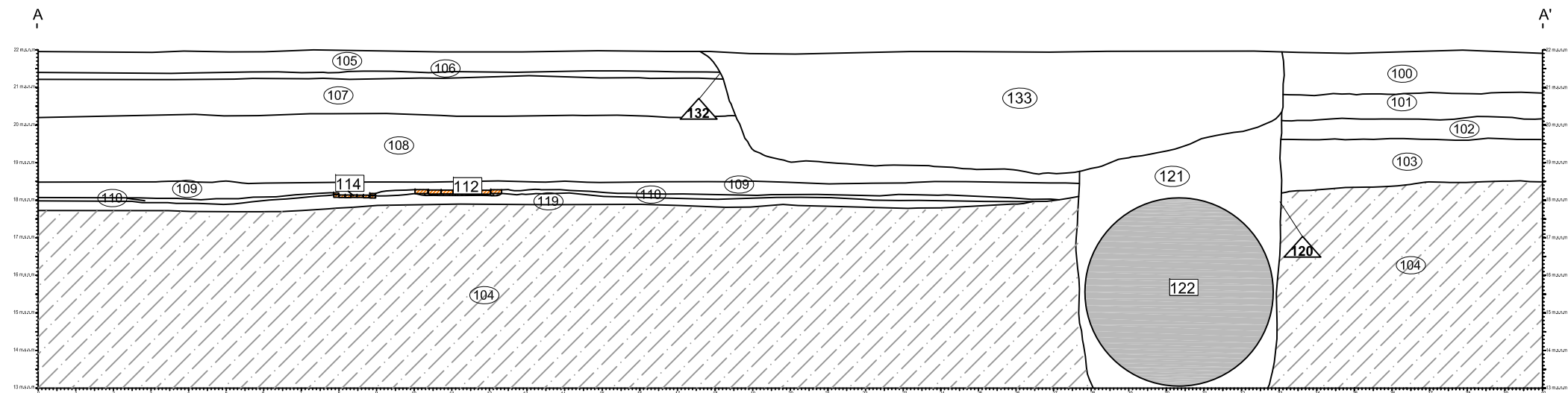

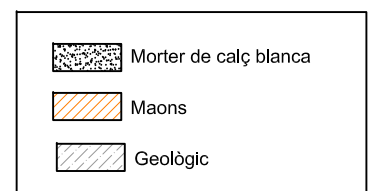
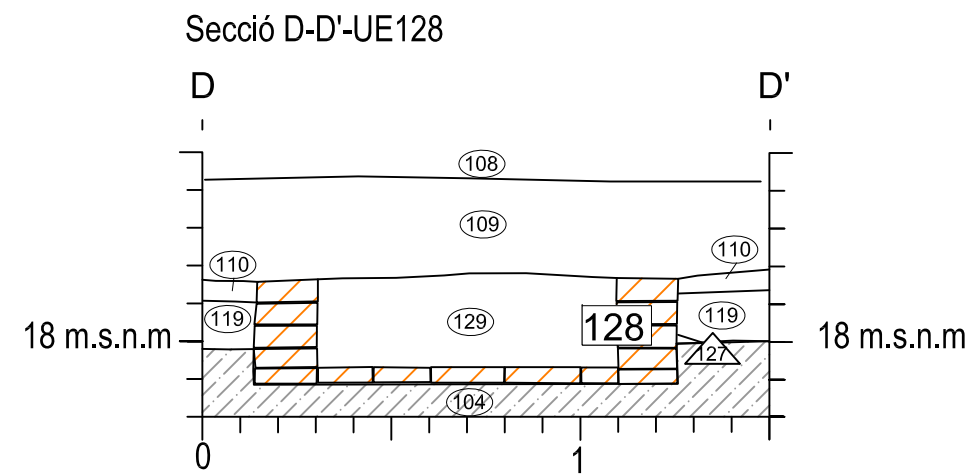
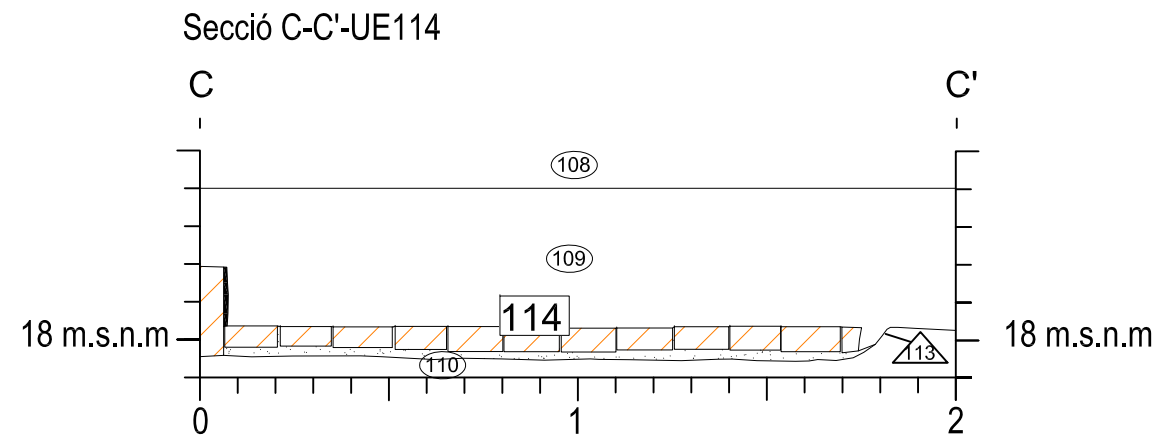
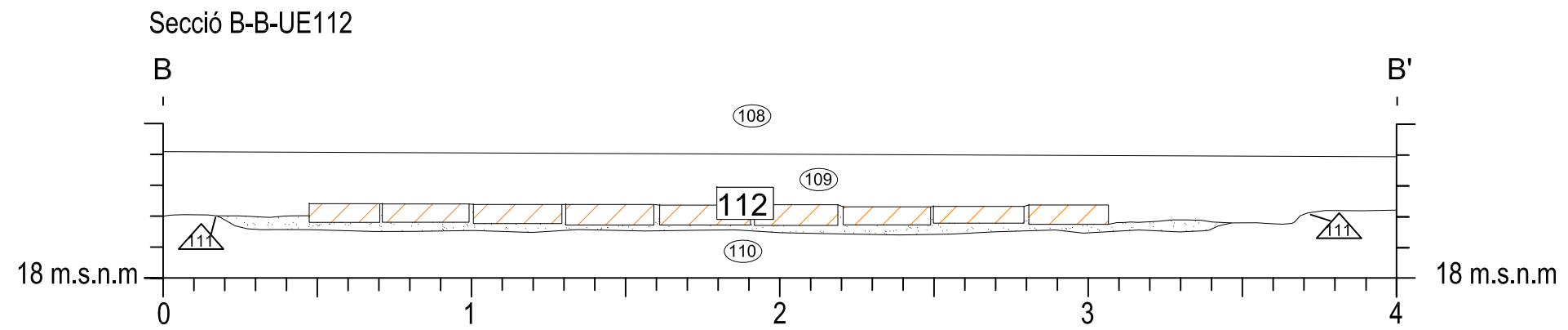

— Eixos seccions

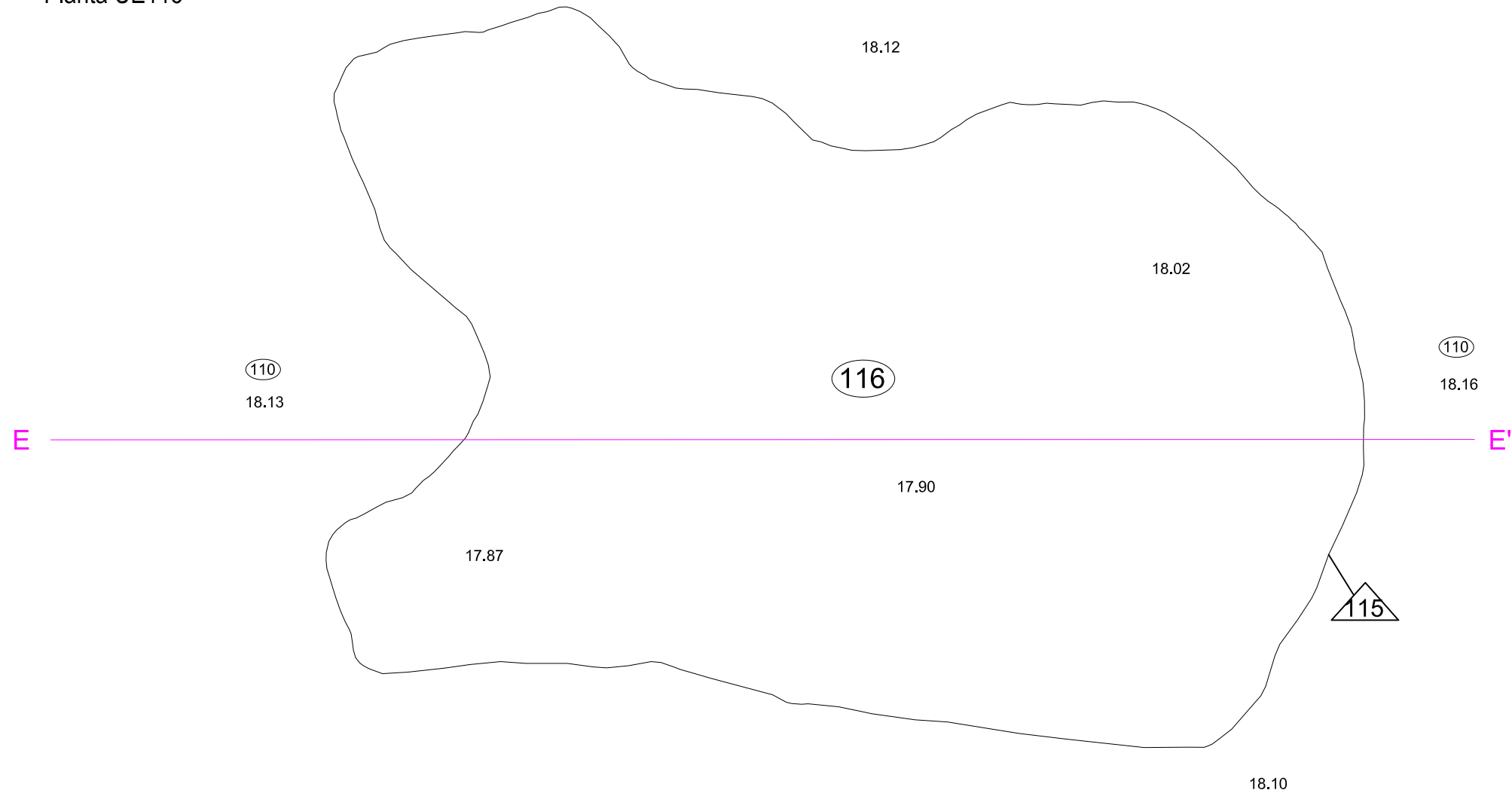
Secció A-A'

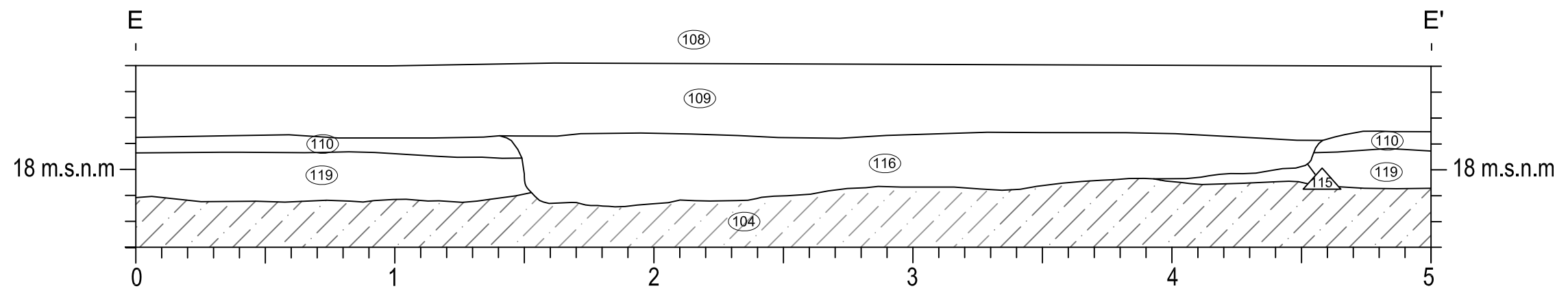
 Geològic

Planta UE115

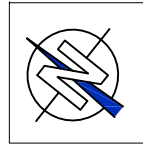

Secció E-E'-UE115

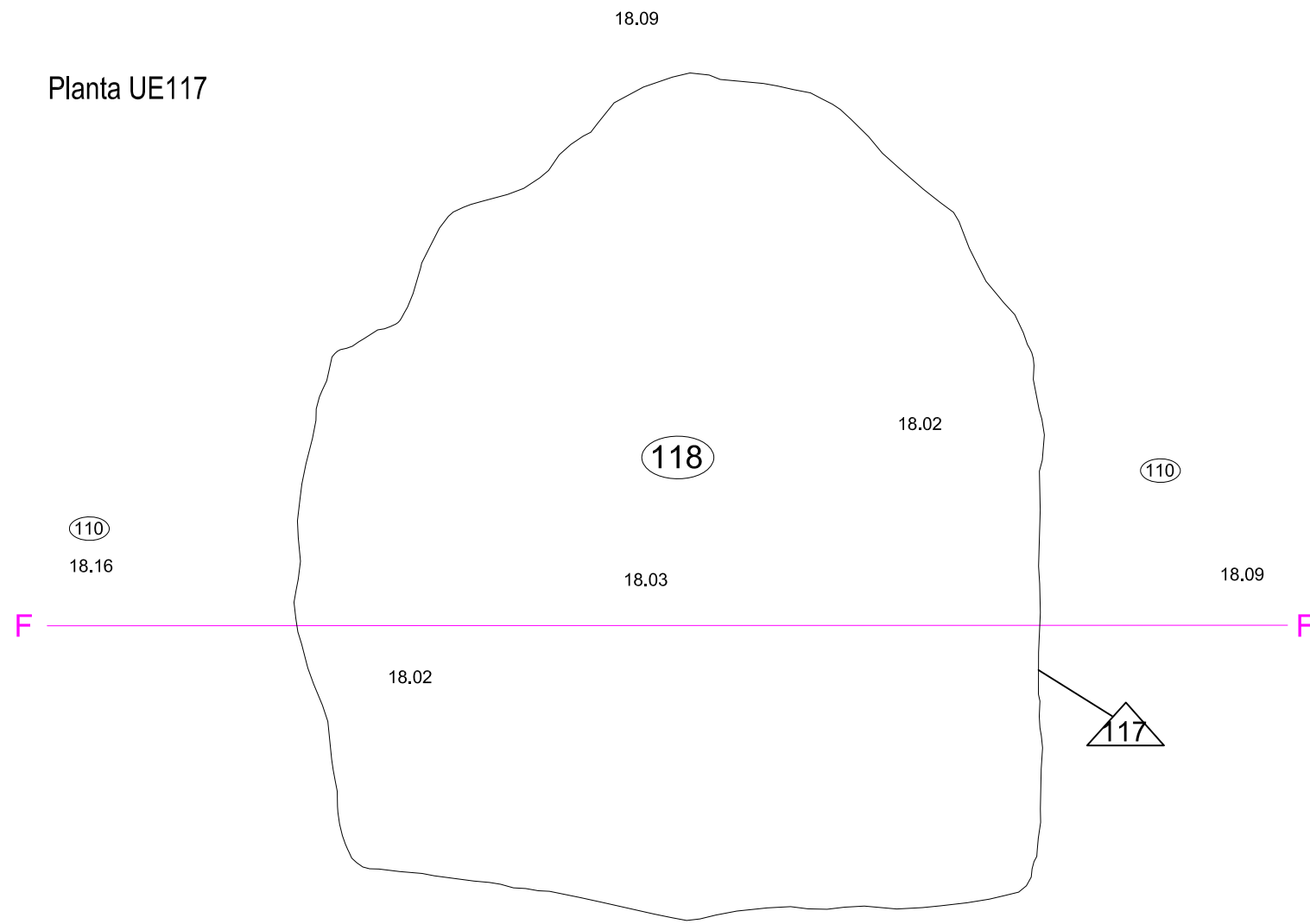

Geològic

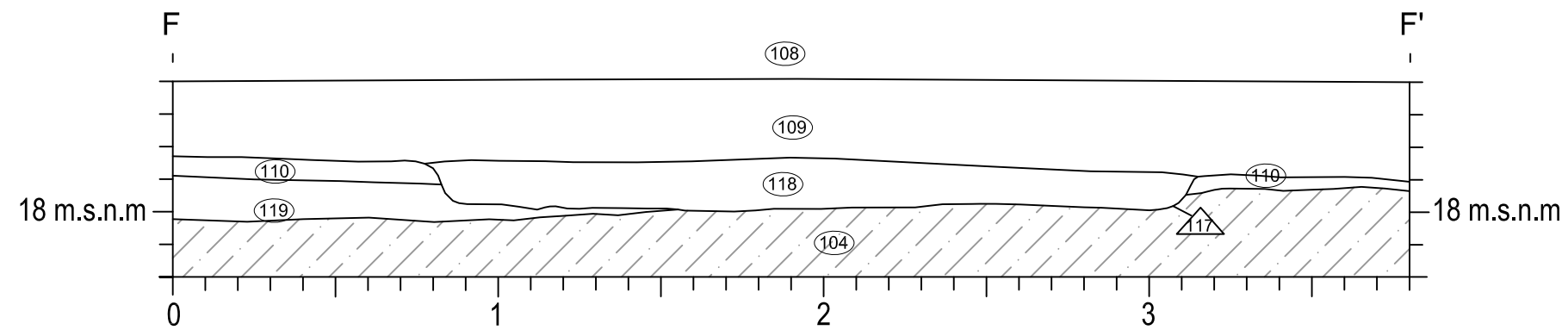

Planta UE117

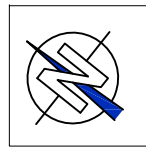

Secció F-F'-UE117

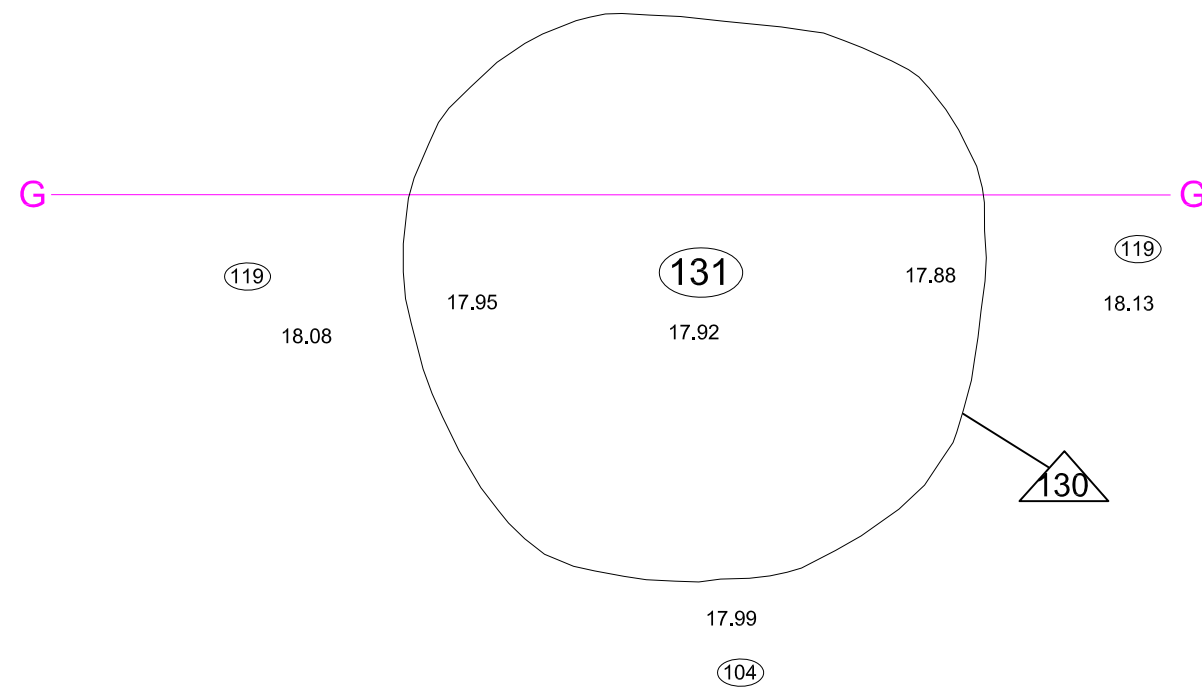

Geològic

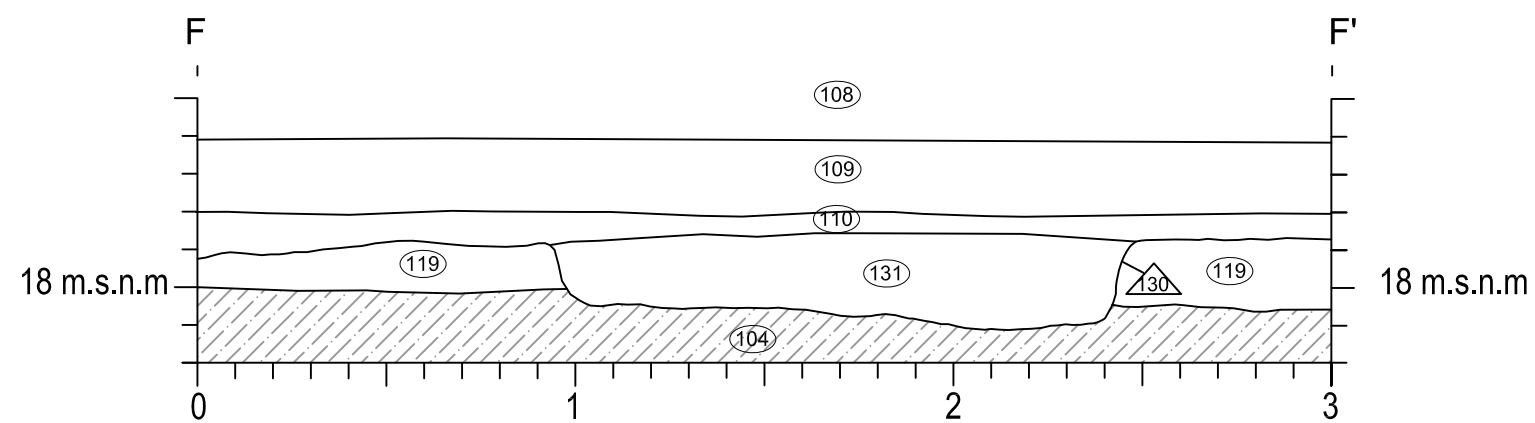

Planta UE130

Secció G-G'-UE130

Geològic